

BEKNOPTE AANLEIDING

TOT DE KENNIS DER

Spelling, Spraakdelen, en Zintekenen,

VAN DE

NEDERDUITSCHÉ TAAL;

ten dienste van mingevoorderden, naar den
nieuwereu smaak, ter uitgave opgesteld

DOOR

K L A A S S T I J L,

na des Schrijvers tuscheinvallenden dood uitge-
geven, aangeprezen in ene Voorrede, en voor
de helft vermeerderd met bijgevoegde Aan-
merkingen, die den weg openen tot
dieper, en uitgestrekter, onderzoek,

DOOR

L A M B E R T U S V A N B O L H U I S,

*Predikant te Groningen, en Lid van de Leydsche
Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.*

*Vierde druk, met een Aanhangsel over de Ge-
nomschachten der Zelfstandige Naamwoorden,
en ene Geslachtslijst.*

T E G R O N I N G E N,

Bij J A N O O M K E N S, 1802.

NODIG VOORBERICHT

van den Uitgever omtrent dezen vierden druk.

Deze vierde druk is, behalven meerdere nauwkeurigheid, en enige kleine verbeteringen, gelijk aan den derden van het jaar 1787. — Gy vindt daar in ook het Aanhangsel over de Geslachten der zelfst. naamw. met de Geslachtlijst; welk Aanhangsel, en welke Lijst in de beide eerste uitgaven (van de jaren 1776 en 1778) niet gegeven waren. — Op gelijke wijze, als in den derden druk geschiedde, is nu ook de enkele klinkerspelting, om den leerling niet te verwarren, zelfs in het Opstel des Schrijvers gevolgd; schoon bij §. IX, de dubbele klinkerspelting verdedigd; doch waar tegen mijne aanmerking 18 is ingebracht. — Ook heb ik die enkele klinkerspelting wederom uitgestrekt tot de heldere ee, en oo; met uitzondering van twee, vee, wee, zee, enz., om dat het bezwaarlijk te verwachten is, dat allen dit onderscheid, het welk niet overal door de uitspraak gekend wordt, zouden kunnen in acht nemen; hoe zeer ik des niet tegenstaande mijne aanmerking 19 blijve wettigen. In dubbezinnige woorden zou men als dan door een bovenstreefje den toon kunnen regelen in bedelen, en bédelen enz. — Voor het overige houde men onder het oog, dat ik de Voorrede al schreef in het jaar 1776; als wanneer ik ten aanzien der Nederd. Taalkunde voor het eerste openijk verscheen, waar toe een en ander in die Voorrede betrekkelijk is; en waarom ik toen onder de kundige en verdienstelijke Schoolonderwijzers (bl. III.) nog geen gewag kon maken van mijnen Vriend H. WESTER, die sedert bekend en beroemd wierd, en thans mede Departementale Schoolopziener is. — Groningen den 3 van Lentemaand 1802.

VOOR-

VOORREDE

VAN DEN UITGEVER.

Onze Schrijver KLAAS STIJL,
GEERDSZOON, was Orga-
nist, en Schoolmeester, te *Midwolda*.

Verwondert zich hier op iemand, dat ik het werkje van enen Schoolmeester te voorschijn bringe; hij bedenke, dat men in de wetenschappen geen rang eerbiedigt, dan van kundigen; en dat kunde, met goeden smaak, in den kring dezer bediening nog niet geheel is uitgesloten; gelijk daar van de geschiedkundige FOEKE SJOERDS in Friesland, en onze schrijver in dit gewest, ten getuige strekken kan. Allen toch, die den onzen kenden, zijn overtuigd, dat, door 's Hemels milde hand, ene meer dan gemene, en vrij uitgebreide, kennis in hem verenigd was met ene voorbeeldige godvrucht, ene bevallige minzaamheid, en ijverige getrouwheid, ja meer deugden, die een' Christen, en een' Leermeester, veraangenamen in het oog van God, en menschen.

IV VOORREDE

Hij achtte het daarom zijnen pligt, zich uitteleggen op de kennis onzer voortreffelijke moedersprake, waarin hij anderen onderwijzen moest, en die kundigheden aan zijne leerlingen mede te delen. Dit bezef deed hem het opstel schrijven, dat wij voor ons hebben: zijne uitterende ziekte, waar mede hij bezocht was, benam hem 'er noch lust, noch kracht, toe; gelijk hij 'er ook tijd toe had, daar hij al, in zijne gezonde dagen, door Gods hartvernieuwende genade zijn eeuwig welzijn geleerd had te behartigen, en gewijd geworden was aan den dienst zijns HEREN, waar van hij nu de zalige vruchten smaakte, en op de trouwe van den Verbondsmiddelaar verder te gemoet zag. Hij voltooide dit werkje, en wilde hetzelfde eertlang in 't licht brengen. Dan, terwijl hij bezig was ene voorrede te ontwerpen, staakte de Opperheer van ons leven dit werk, en voerde hem in den ouderdom van bijna 50 jaren, op den 10 van Bloei maand 1774, door den dood over tot het volmaakte werk der verheerlijkte, en God verheerlijkende, zielen.

Had ik met den Schrijver over dit onderwerp meermalen gesproken, waar toe de naburigheid onzer woonplaatzen goede gelegenheid verleende; zo wierd ik, bij zijnen dood, verzocht dit werkje te willen overzien, en uitgeven. Ik las het; ik bewonderde den zui-

zuiveren smaak, de nauwkeurigheid, de kortheid, de klaarheid, de meer dan gemene vorderingen des opstellers; vond het zelve geschikt, om mingevoorderden op den weg te helpen; en kon daarom niet weigeren mijne hand hier toe te lenen.

Het nut der scholen te bevorderen, en aan de meesters ene handleiding te geven tot onderwijs, was de bedoeling van den Schrijver: hij had daarom den titel dus opgegeven; *Aanleiding tot de kennis van de Nederduitsche Schrijftaal, waar in verscheiden Aanmerkingen over derzelver Spelling, Spraakdelen, Zintekenen enz. worden voorgesteld, ten dienste der Schooljeugd opgesteld door*----. Moet niet elk dezen toeleg goedkeuren? Wilden de schoolhouders zich uitleggen op de kennis onzer sprake, en naar dit voorschrift de jeugd onderrichten; hoe veel voordeel zou men niet verwachten mogen? Gelijk nu de algemene verbastering voortgeplant wordt door de scholen, zoude langs dezen weg ene algemene verbetering worden aangekweekt. En zou men de kinderen niet met weinig moeite zo wel aan ene zuivere taal kunnen doen gewennen, als aan ene bedorvene? Ja ik zie, met den Hr. M. T. in de Proeve van 't Utrechtsch Genootsch. *Dulces ante omnia Musae* bl. 15-20, geen beteren weg ter her-

vorming van onze spraak, dan dat de meesters op hoog gezach der Overheid vooraf beproefd gekeurd wierden in de kennis onzer tale, en verplicht, om anderen, naar zeker voorschrift te onderwijzen, wanneer tevens de verkeerde spelling der schoolboeken, op gelijk gezach moest verbeterd worden. Terwijl wij hier naar blijven wenschen, en de onkunde te dezen opzichte tot nog toe even groot is bij de Schoolhouders, als bij anderen; prijzen wij intusschen dit werkje aan hun ter eigene beoefeninge zeer ernstig aan, opdat zij hunne leerlingen op het rechte spoor te beter mogen voorlichten.

Ik durf het zelve ook veilig aanprijzen aan allen, die slechts weinig bedreven zijn in den aard der Nederl. tale; vooral aan hun, die eens openlijk zullen spreken, of schrijven; zelfs aan mijne Ambtsnoten, op dat die in hunnen smaak hier omtrent verbeterd mogten worden daar het nodig is, of ten minsten door hunnen invloed den goeden smaak in de scholen bevorderen.

Maar zal elk hier gebruik van maken, en zal zulk een algemeen nut verwacht worden; dan was 'er in het opstel van den Schrijver veel, dat nadere beoordeling, bevestiging, of uitbreiding, vereischte.

Dit heeft mij, thans geroepen, om dat werkje uit te geven, ook bewogen enige aanmer-

merkingen tot dat einde 'er by te voegen. En hier door word ik dan geleid, om nader verflag te geven van *mijn* werk.

Des Schrijvers werk heb ik onveranderd gelaten, uitgenomen 'tgeen ik hier en daar in mijne Aanmerkingen genoemd heb; zie num. 12, 39. Ik heb hem zelfs zijne eigene spelling laten behouden, ook dan, wanneer ik van hem verschille, zie § IX: alleenlyk heb ik wel een woord tusſchen [ ] ingevoegd, zie §, XXII, XLIV, XLV; en enige feilen verbeterd, die hij zelf waarschijnlijk bij nadere herlezing van zijn handschrift verandert zoude hebben: doch, van de menigvuldige voorbeelden, die hij bijbragt, heb ik, ter verkorting, wel enige achtergelaten. Ik heb straks herinnerd, - dat de Schrijver dit boekje voor de ſcholen ſchikre. Wierd het zo uitgegeven, het zou miſchien weinig voordeel aanbrenge: de onkunde, en belangeloosheid, der ſchoolmeesters zouden wel eens oorzaak kunnen zijn, dat het zelve, of niet gekocht, of niet onderzocht, wierd: anderen zouden op het lezen van genoemden titel kunnen denken, dat het voor hun ook niet geſchreven ware. Het zelve is echter naar den nieuweren ſmaak opgeſteld, en is in ſtaat, om aan allerlei eerstbeginnenden enig denkbeeld te geven van onze ſprake, en hen te zuiveren van grovere miſſlagen. Om het zelve

VIII V O O R R E D E

dan smakelijker aan elken te vertonen, heb ik dien titel zo veranderd, als gij voor aan ziet.

En om te meer nut aan te brengen heb ik in bijvoegde Aanmerkingen, of door nader beredenering, of door aanwijs op andere schrijvers, eene korten weg geopend tot dieper onderzoek. De meeste dezer Aanmerkingen worden daarom slechts voorgesteld, meer dan beredeneerd: sommige behelzen echter een ruimer vertoog, als num. 5, 17, 18, 19, 31, 38, enz. Niemand slofte zich aan menigvuldige aanhalingen van andere schrijvers: die waren hier nodig; of om mijne gezegden te bekrachtigen; of om de gedachten van andere spraakkunstenars te noemen; of om te tonen, dat door anderen reeds aangemerkt was, 't geen ik bijbragt; maar voornamelijk, om dat die schrijvers breder bevestigden, of verwetpen, 't geen door mij werd voorgesteld. Door de reeks van spraakkunstschrijvers worden eerstbeginnenden dikwijls afgeschrikt, om dezelve te onderzoeken. Door mijne aanhalingen krijgen zij nu gelegenheid, om de gedachten van anderen te weten, elken op zijne plaats in te zien, en het voorkomende stuk daar te onderzoeken: of lust hun dit niet; zij mogen dan mijn spoor volgen. Hier door ontwijk ik ook de moeite, om alles te beredeneren; waar toe een rui-

ruimer omflag vereischt zou worden, dan de evenredigheid mijner Aanmerkingen met het kleine werkje van den Schrijver dulden zou: gelijk ik ook, ingeval ik lust gehad had, om alles uit te halen, vele stukken, die nog donker zijn, meer had moeten bepeinzen, en over andere, die nu overgeslagen zijn, b. v. *de afleiding, en betekenis der woorden, de samenstelling ener rede* enz. opzettelijker spreken; maar dan zou ik liever, naar ene andere orde, mijn eigen werk op zich zelf hebben willen uitgeven. — Men denke echter niet, dat ik al het bijgebragte van den Schrijver, vooral omtrent de spelling, op mijne rekening neem. Daar zijn veel dingen van weinig belang, welke het mij onnodig voorkwam zantehalen. — Om dat ik kort wilde zijn, heb doorgaans in enen beknopten stijl geschreven, schoon die daar door ook minder duidelijk mogte zijn. — Voor te lichten aan anderen is mijn enig doelwit: daarom wilde ik eerst mijnen naam verbergen; maar ik heb dien bij rijper overleg uitgedrukt, of de hoedanigheid van een' openbaren Leraar iets meer, dan die van enen Schoolmeester; mogt toebrengen, om dit boekje het lot van vele anderen te doen ontwijken, die ras na hunne geboorte in vergetelheid versinken.

Niemand, die de algemene verbastering onzer spake kent, en overweegt, hoe

X V O O R R E D E

nodig Godsgeleerden, Rechtsgeleerden, ja allen zuiver moesten spreken, en schrijven: en dan bedenkt, dar'er ene handleiding naar den nieuweren smaak ontbreekt, zal onzen arbeid overbodig kunnen achten: gelijk men de beoefening van 's Lands tale kan aangedrongen vinden in de voorrede van FRANCIVS voor de vertaalde Redevoer. van *Gregor. Nazianzen.* over de *Mededeelzaamheid*: in de eerste Verhand. van het Utrechtsch Genootsch. *Dulces ante omnia Musae*; in de keurige Verhand. van den Heer TRIP over den invloed der tale op 's Lands wetten in het I deel van het Groninger Genootsch. *Pro jure patrio excolendo*; en in de Prijsverhand. van J. D. MICHAELIS over *den wedekeringen invloed van de taal op de nationale wijze van denken* enz.

Ik weet wel, daar zijn mannen van naam, en grote kunde, die dezen weg reeds gebaad hebben. Wij eren hen, en banemen, door ons werk, hun den welverdienden lof niet, wij eten zelfs de vruchten van hunnen arbeid. Maar wie kan echter onzen toeleg wraken? daar wij slechts mingevoorderden willen helpen; en de samenstellen dier mannen, of te veel taalkunde onderstellen, of al te uitgestrekt, of niet volledig genoeg, of op een ouderen trant geschreven zijn. Aan zulk enen, die gansch onkundig is van den aard ener tale, en op onze

voor-

voorlichting daar van nog geen toereikend denkbeeld krijgen kan, zouden wij het keurige, en duidelijke, opstel van K. VAN DER PALM *Ned. spraekk. voor de jeugd*, in 4 Stukjes, te ROT. 1769, aanprijzen: hoewel wij in alles met dien Heer niet overeenstemmen, en menen, dat het werkje van onzen Schrijver beknopter is, en mijne Aanmerkingen den lezer op den weg van Nederlandsche taalkunde verder zullen voortbrengen. Ik weet ook, dat er mannen van naam, en grote kunde, zijn, die met ijver werken aan de beschaving onzer sprake, en van welke wij een samenstel te gemoet mogen zien; gelijk het Leydsch Genootsch. *kunst wordt door arbeid verkregen*, in het uitgegevene I. deel, bl. 6. der wetten, ons daar toe hoop geeft; en ik onlangs vernam, dat er een diergelijk opstel van enen Hoogleraar verwacht wordt; voornaamlijk, daar de Leden van de Leydsche Maatschappij der Nederl. Letterkunde veel toefsel maken, om ons spraakgebouw tot allen luister, en alle mogelijke volkomenheid, op te trekken. Des zoud ik, was ik niet in de verpligting, om het werkje van onzen Schrijver uitgegeven, en vond ik het niet gevoeglijk 'er iets bij aantemerkten, nooit gedacht hebben aan mijn opstel; daar ik de bekrompenheid mijner kundigheden te dezen opzichte ken, en niet ont-

Vein.

XII VOORREDE VAN DEN UITGEVER.

veinzen wil, dat ik zelf nog in veel donkerheid nederziute, ja daarom belchroomd ben, in ene zo kiefche eeuw, als wij beleven, in de geleiterde wereld openlijk te verschynen: doch, wij hebben de handen reeds aan 't werk geflagen, en wagen het, ons licht, hoe gering het zij, te laten fchijnen, om een weinig van die dikke duifternis, die algemeen heeracht, te verdrijven. Blijkt bij nader licht, door anderen ontstoken, de juistheid, of verkeerdheid, van onze stellingen, ik zal mij verblijden, daar het alleen mijn toelig is aan mijne Vaderlander en nuttig te zijn, en de waarheid voorlestaan.

Gebruik gij nu, Lezer! vlijtiglijk onzen arbeid: dan zal de moeite van fchrijver, en Uitgever, beraald zijn. En God, bij wien de gaven der tale zijn, verlene daar toe een' voorloedigen uiflag! *Oostwold* den 5 van Herfstmaand 1776.

LIJST DER AFDELINGEN.

E E R S T E D E E L,

Over de Nederduitsche *letterbeschrijving*
of *spelkunst*.

- §. I. Over de *letteren*, derzelve gedaante, en benaming, bl. 1.
 II. Eigenheid in het *Nederduitsch*, bl. 3.
 III. Onderscheiding van den *aard*, en *kracht* der letteren, bl. 9.
 IV. Over de samenstelling der *twee-klanken*, bl. 12.
 V. Over de *spelling* in 't gemeen, bl. 14.
 VI. Behoortlijk gebruik der *enkele lange klinkletteren*, bl. 15.
 VII. Klank, en gebruik, der *enkele korte klinkers*, bl. 18.
 VIII. Klank, en zinverschil, tusſchen een *korte en verlengde klinkletter*, in anders gelijke woorden, bl. 18.
 IX. Nuttige *spelling* van twee vokalen in 't zaaklijke deel van meervoudige woorden, die maar één konzont tusſchen in hebben, bl. 22.
 X. Klank, en gebruik, der *dobbele klinkers eu, ie, en oa*: met derzelve verschil in zin, en uitspraak, van de *u, ij, en oo*, bl. 45.
 XI.

- XI. Over de spelling der *tweeklanken* in 't gemeen, bl. 47.
- XII. Manier van spelling in 't *meervoudige* van woorden, die in hun eenvoud, of zaaklijke deel, enen tweeklank hebben, bl. 48.
- XIII. Noodzaaklijk onderscheid tuschen de *ei*, en *ij*, bl. 49.
- XIV. Van de verdubbeling der *konzonnanten*, bl. 50.
- XV. Over het gebruik der verwante letters *b, p; d, t; g, ch; v, f; z, s*; wanneer dezelve voor aan de woorden gelchreven worden bl. 51.
- XVI. Haar gewone gebruik achter aan, bl. 52.
- XVII. Van de spelling met *dt*, bl. 57.
- XVIII. Enige nuttige onderscheidingen in de spellinge, bl. 58.

T W E D E D E E L,

Over de Nederduitsche *taalbeschrijving*, of *spraakdelen*.

- XIX. De algemene *taaldelen*, bl. 60.
- XX. Van de *naamwoorden*, bl. 62.
- XXI. Van de *valbuiging*, bl. 74.
- XXII. Van de *voorleden*, en derzelver buiging, bl. 77.
- XXIII. Voorbeelden van de buiging der Naam-

- naamwoorden, met derzelver voorleden, bl. 81.
- XXIV. Van de *bijvoeglijke* naamwoorden, bl. 85.
- XXV. Van de buiging der bijvoegl. naamwoorden, gepaard met hun volgend zelfstandige, bl. 87.
- XXVI. Van de *vergroting* der bijnaamwoorden, bl. 91.
- XXVII. Van de buiging der bijv. naamw. als ze zonder een volgend zelfstandige geschreven worden, bl. 94.
- XXVIII. Van de *voornaamwoorden*, bl. 96.
- XXIX. Van de buiging der *persoonlijke* voornaamw. bl. 97.
- XXX. Bijvoegfel dezer buiging tot nuttige onderscheiding, bl. 99.
- XXXI. Buiging van den vragenden voornaam *wie?* en *wat?* met het aanwijzende *die, dat*, als zelfstandig; en van *wat*, als bijvoeglijk, bl. 101.
- XXXII. Verbuiging van het vragende voornaam *welke, welk?* met het aanwijzende *deze, dit*, tot antwoord; beide bijvoeglijk, bl. 104.
- XXXIII. Van de *werkwoorden*, bl. 106.
- XXXIV. Van de *tijdvoeging* der werkwoorden in 't gemeen, bl. 110.
- XXXV.

- XXXV. Tijdvoeging van de *bedrijvende* werkw. *beminnen, bidden*, bl. 112.
- XXXVI. Tijdvoeging van 't *lijdende* werkw. *bemind worden*, bl. 122.
- XXXVII. Tijdvoeging van 't *onzijdige* werkwoord *blijven*, bl. 116.
- XXXVIII. Tijdvoeging van 't *onpersoonlijke* werkw. *berouwen*, bl. 128.
- XXXIX. De onderscheiden *rangen* der werkw., naar het verschil hunner *worteltijden*, bl. 129.
- XL. Van de *deekwoorden*, bl. 133.
- XLI. Van de *bijwoorden*, bl. 135.
- XLII. Van de *voorzetsels*, bl. 138.
- XLIII. Van 't onderscheiden gebruik der *voorzetsels* bij de werkw. bl. 142.
- XLIV. Van de *voegwoorden*, bl. 144.
- XLV. Van de *tuschenwerpsels*, bl. 145.

D E R D E D E E L.

- Over de *scheiding*, en *lesing*, van ene *ontworpene rede*.
- XLVI. Van de *schifting* der gezegden, en derzelve *tekenen*, bl. 146.
- XLVII. Voorbeelden van 't gebruik der *zintekenen*, bl. 147.
- XLVIII. Van enige andere *schrijftekenen*, bl. 148.
- XLIX. Van de *klanktekenen*, bl. 150.
- L. Van de *lees-kunst*, bl. 150.

A A N L E I D I N G
T O T D E
N E D E R D U I T S C H E
T A A L K U N D E .

E E R S T E D E E L ,

over de Nederduitſche LETTERBE:
SCHRIJVING, of SPELKUNST,

§. I.

Over de *letteren*, derzelve gedaante;
en benaming.

****
*H*et Nederduitſche *a b c* vervat 26
*letters, of onderscheidene woord-
klanktekens; waar van de gedaante, zo der
grote, als der kleine, drukletters, met hare
benaming is als volgr.

Hoofdletters; (1)

A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T U V W X Y Z.

A

Ge-

* * *

(1) De *hoofdletters* gebruikt men bij het begin
van eer.^e nieuwen volzin, voor eigené namen,
voor kunstwoorden, en voor elken regel in
dicht; anders altijd de *kleine*.

Van de Spellinge.

Gemene letters;

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z.
 a b c d e f g h i j k l m n o p q
 a b c d e e e f g h i j k a e l e m e n o p e k u u w
 r s t u v w x y (2) z.
 e r e s t e u v e w e i x i j z e.

De hoofdletters hebben voor *i* en *j* maar één teken; dus moet men het zelve noemen, en gebruiken, naar dat de uitspraak van het woord vereischt: by voorbeeld als *i* in IK, als *je* in IA (3)

In tegendeel de kleine letters hebben *r* en *z*, *f* en *s*. De *z* zal doorgaans dienen naast een letter, die achter rondachtig is, als *door*: de lange *f* opent, de korte *s* sluit een lettergreep, of woord, als *sissen* (4)

De letter *y* §. II.

(2) De gedaante dezer letter is *y*; zij moet onderscheiden worden van *ij*, gelyk wij tonen zullen onder de volgende §.

(3) Ik zie geen reden, waarom men niet even zo wel twee tekens I en J aan de hoofdletters geven mag, als aan de gemene *i* en *j*. Nauwkeurige drukken nemen dit ook in acht.

(4) Dit onderscheid van *r z*, en *f s*, wordt niet bestendig waargenomen; vooral niet in schrijffletteren. Men is echter niet gewoon met *f* een woord te sluiten, als *buis*; maar wel een lettergreep, als *sissen*: zie SEWEL *Nederd. Spraakk.* bl. 2.

Van de Spellinge

g

§. II.

Eigenheid in het Nederduitsch

Van de gemelde 26 letteren houdt men de *c q x* en *y* voor uitheemsche; welke dienvolgens in het schrijven van zulke woorden alleenlijk gebruikt worden: bij voorbeeld in de eigen namen *Claudius, Cicero, Quartus, Felix, Xerxes, Olympias*. Maar in zuiver Nederduitsch gebruikt men *k* of *f* voor *c*; *kw* voor *qu*; *ks* voor *x*; en *ij* voor *y*.
(5)

A 2

Men

(5) Omtrent de uitheemsche woorden hebben wij een en ander aan te merken over derzelve gebruik, buiging, uitgang, en spelling.

Hun gebruik behoorde men te vermijden, wijl onze eigene taal rijk genoeg is in woorden, die men nodig heeft, om zijne gedachten uitedrukken. Eigene namen, en zulke, die bij ons eigen geworden zijn, mag men behouden. Dit stuk is al door SAM. AMPZING bepleit in zyn *Taelbericht* bl. 11-13.

Even zeer wachte men zich van de Latijnsche *verbuiging Christi, Paulo, Petrum, Feste, Euangelio*. Dezelve behoort geenszins tot onze taal; gelijk al aangemerkt is door oude Spraakkunstenaars, AMPZING op de aangehaalde plaats, en C. VAN HEULEN *Ned. Gramm.* bl. 27, 28.

Maar

Van de Spellinge.

Men heeft echter de *c* nodig tot het dubbel

Maar hoe zal het met den *uitgang* zijn? Zal men den oorspronliken volgen. *Samaria*, *Roma*, *Maria*, *Petrus*, *Paulus*, *Horatius*, *Homerus*, *Ovidius*; of den Nederduitschen *uitgang*, *Samarië* *Samariën*, *Rome* *Römen*, *Marië* *Marij*, *Peter*, *Paul*, *Horraat*, *Homeer*, *Ovijsd*? Men volge het geen best luidt: zie B. HUYDECKER *Proeve van Taal en Dichtkunde* bl. 501, 502.

Meer valt 'er te zeggen over de *spelling* van uitheemsche woorden. Men vindt ene grote verscheidenheid bij onze Schrijvers in het gebruik van *c*, *q*, *x*, *y* enz. Doch die verscheidenheid zou meestendeels weggenomen worden, indien men acht gaf op de volgende billijke aanmerkingen.

I. *Dat in zuiver Nederduitsche woorden de c, q, x, y, overtollig zijn.* Als zodanige worden deze letters ook aangemerkt door L. TEN KATE *Aent. tot de kennisse van bet verhevene deel der Nederd. Sprake* 1 deel, bl. 123, 124. Wij hebben toch gelijkkluidende klanken *k* of *s*, *kw*, *ks*, *ij*.

Immers het gebruik der *k* in plaats van *c* is al door langdurigheid gewettigd; hoewel de Ouden doorgaans de *c* gebruikten, *ic*, *coninc*; en de *k* alleenlijk, wanneer die voor een *e* komt, *kerke*. Doch PONTUS DE HEUTER van Delft, *Kanenik* van Gorinchem, wiens *Nederd. Orthographie* 1581. gedrukt is, heeft al, bl. 42, 43, aangemerkt, dat

bel letterteken *cb*; waar van de naam en
 A 3 klank

* * *

dat men de *c* nimmer in het begin van een woord behoorde te gebruiken, maar wel op het einde van een lettergrepe, en in *ck*. Maar dit gebruik is sedert ook vervallen: zie *AMPZ. Taabl.* bl. 38—42.

De *kw*, die wij hebben, gebruiken wij daarom ook liever in *kwaad*, *kwellen* enz., dan dat wij met A. MOONEN *Nederd. Sprakkk.* bl. 11. 12., en met J. NYLOË *Aantl. tot de Nederd. Taal* bl. 42. *quaad*, *quellen*, schrijven zouden.

Om diezelfde reden volgen wij liever *MOON. Spr.* bl. 15 in de spellinge van *zulks*, dan *NYL.* bl. 43. en *PONTUS DE HEUTER* bl. 59, 60., die kortheidshalve *zuix* voorstaan.

Doch deze aanmerking is van meer belang omtrent de *y*. Men begint veelijds een mislag omtrent den *aard*, het gebruik, de gedaante, en den klank, van deze letter. —

In haren *aard* is zij onderscheiden van de *ij*, waar mede zij dikwijls verwisseld wordt. In zeer vele boeken vindt men *y*, daar *ij* moest staan. De spraakkunстige opstellen zijn alle zelfs hier in niet zuiver. *MOONEN Spr.* bl. 18, 19, 20. *NYLOË* bl. 41, en *K. VAN DER PALM Ned. Sprakkk. voor de jeugd.* bl. 4. 5. pleiten 'er voor, en behouden de *y* onder de *Ned. klinkers*. *SEWEL* merkt *ij* aan als een samenstelling van *i* en *j* bl. 35. Doch verkeerdelijk. De *y* is een Latijnsche letter, en luidt

Van de Spellinge.

luidt als de Griefche *u*: maar *ij* is een verdubbelde *i* of *ii*, waar van de laatste met een haal naar beneden getekend wordt ter onderscheidinge van *u*. De Ouden gebruiken *y* willekeurig voor *i*, en *j*; maar nooit voor *ij* of de verlengde *i*: zij schreven wel eens *dyt*, *ys*, *yemand*, *veranderyngen*, *dync*; gelijk wij uit enige van die oude Stukken zien, welke in het eerste deel van de verhandelingen der Groninger Kunstgeuoten *Pro jure patrio excolendo* aangehaald, of uitgegeven, zijn. MELIS STOKS, die een weinig voor het jaar 1300. zijn *Rijmkronijk* schreef, heeft at B. I. v. 2. *yet*; en PONTUS DE HEUTER nog hier en daar. Hier van is de spelling *leyden*, *waarbeyd*, *buys*, oorspronkelijk, die bij SEWEL, en anderen, gevolgd wordt. — Gij merkt uit het even bijgebragte, dat men *y* nimmer behoorde te *gebruiken*, dan in woorden van Grieksehen oorsprong *Cyrus*, *Cbrysozomus*, maar in gevalle van verlenging altijd *ij*, *zijn*, *strijd*. — En dat de *gedaarte* dezer letter dan ook billijk *y* zij, ter onderscheiding van de lange *ij*. — Eindelijk, is *ij* niet dan ene verdubbelde *i* of *ij*; dan mag ze ook nimmer als *ei klinken*, gelijk in Holland geschiedt; maar moet als ene lange *i*, met de Groningers en Friezen, worden uitgesproken, — Ter bevestiging van alle deze aanmerkingen kan men omtrent *y* en *ij* den kundigen Heer A. KLUIT inzien in zijne *Aantekeningen op HOOGSTRAT. Geslachts-Lijst*, bl. 509-517. n. dr. 634-8. B. HUIDER. *Proev.* bl. 186. en 644. *AMAZ. Taalb.* bl. 49-58. TEN KATE I deel bl. 116, 156. 2. Ik

2. Ik merk verders aan, dat in woorden, die wel van enen uitbeemschen oorsprong zijn, doch door langdurig, en veelvuldig, gebruik bij ons het burgerſchap verkregen hebben, en als eigene geworden zijn, ook ene zuivere Nederduitsche spelling plaats moete hebben. Ik ſchrijf daarom geen c, maar k, in *kapittel, kamp, kanaal, kiſt, kroon, vokaal, krakel, ſporbe-ker, Predikant.*

3. In zuiver vreedende woorden is die spelling de beſte, welke nauwt met de oorspronkelijke Hebreuwsche, Griekſche, of Latijnsche, overeenkomt. Zie AMPZ. Taalbl. bl. 35 38, 42, 43. Gevolglijk moet men c behouden in *Ca-to, Claudius, Creta, Cyrus, Cicero, Ocaan, Cedar, Cupido*: gelijk men dan ook billijk aan de c den klank van k geeft voor a, o, u, voor een' medeklinker, en agter een' klinker; en dien van s voor e, i, y: niet tegenstaande MOONEN bl. 4. en de *Verdediger van Moon. spelling.* bl. 35-38. voor *kikero, keder, okzaan, pleiten.* Uit kracht van deze zelfde aanmerking volg ik de oorspronkelijke spelling met q in *Quartus, Quintilius, queſtie*; met x in *Xerxes, Ana-xagoras, exempel*; y in *Cyrenius, Cyrus, Cyprus*; met cb in *Cbristus*; met ib in *Timotheus, Mattheus, Korinthen*, welk laatste woord de k behouden kan uit hoofde van den Griekſchen oorsprong.

4. De spelling van zuiver vreedende woorden moet echter zo ook geſchikt worden,

klank niet *.ce-ba*, maar enkelvoudig *che*,
is. (6.)

Ook dienen C en X voor talletters, neffens
de D, I, L, M, en V. (7)

§. III.

* * *

*dat zij van een Nederd. lezer verstaan kun-
ne worden.* Deze kent geen Latijnsche *æ*, *œ*,
pb, of Hebreeuwfche achter aan gevoegde *b*;
des is de *æ* te verwerpen in *Predikant*; de
œ in *Fenix*, op het fpoor van HUYD. Pr. bl.
252; de *pb* in *Filozof*, *Profeet*, zie NYLOË
bl. 40. 41; de *b* achter *Jehova*, *Sela*.

5. Eindelijk, moet de spelling van zuiver
vreemde woorden ook gefchoeid worden naar
den aard der Nederd. letteren, en derzelver
uitspraak. Des zou men de fcherpe Nederd.
f gebruiken moeten in *Sion*; de zachtere *z*
in *Jezus*, *Jezaja*. Doch men geve acht,
bij bijzondere woorden, of deze, dan of on-
ze derde aanmerking, de meefte waarde heb-
be, en daar naar regele men hunne spelling.

(6) Men gebruikt de *ch* in uitheemsche woorden
Christus enz., en in Nederd. *kracht*, *noch* enz.

(7) I. beduidt 1, V 5, X 10, L 50, C 100
D 500, M 1000. Een minder getal, ge-
plaatft voor een groter, neemt van het gro-
tere zo veel af; en een minder getal, ge-
voegd achter een groter, voegt daar zo veel
bij: naar dezen regel beduidt IV 4, VI 6,
IX 9.

Van de Spellinge.

§. III.

Onderscheiding van den *aard*, en
kracht, der letteren.

De 22 zuiver Nederduitſche letters worden,
ten aanzien van derzelve aard, en kracht, on-
derscheiden in *klinkers*, en *medeklinkers*.

De *klinkers* of *vokalen*, die aan de
woorden den hoofdklank geven, zijn deze
vijf *a, e, i, o, u.* (8) Van dezelve wor-

A 5 den

* * *

IX 9, XI 11, XIV 14, XVI 16, XIX 19,
XXI 21, XL 40, LX 60, XC 90, CI 101,
CX 110; enz. Gij kunt 'er meer van vinden
zij Moon, *Spr.* bl. 39, 40.

(8) Over de Nederd. *vokaalſpelling* vindt gij
ene verhandeling van A. VERWER, den
ſchrijver der *Idea Ling. Belg. Gramm.*, in de
Beekz. Sept. en Oct. 1708. bl. 353-372.

De *klankvorming* der vokalen geſchiedt
door ene meerdere of mindere opening van
mond en keel. Die opening is grootſt in de
uitspraak van *a*, en vermindert trapswijze in
e, i, o, tot op *u*. Dit wordt kortlijk voor-
geſteld in de *Idea Ling. Belg.* p. 61. ed. nov.
p. 95, en bij den *Verdediger van Moon. Spelling*
bl. 6, 7: maar breder bereedeneerd door den nauw-
ken-

den drie *dubbele* klinkers samengefteld, die eenvoudig, en altijd lang, van klank zijn; waar in zij, zo wel als de *enkele* klinkers, in vereifchte langheid, kunnen uitgesproken, of gezongen, worden. Deze zijn *eu, ie, oe.* (9).

De

* * *

keurigen TEN KATE I. d. bl. 116-119, 144, 145.

In den *klank* hebben sommige vokalen veel verwantschap, en worden daarom dikwijls verwiffeld: b. v. de *a*, en heldere *e*, in *smart, smert; vlak, vlek; tam, temmen; kam; kemmen*: de doffe *o* en *u* in *dol, dul; e*, en *i* zijn ook wisselletters, zie *HUYD. Pr.* bl. 63, 209, 210, 318, 381, 382. — De *e* heeft ook een' zachteren, of scherperen, klank *ezel, gezel*; het welk door E. ZEYDELAAR *Ned. Spelk. voor de jeugd* onderscheidenlijk met voorbeelden gestaafd wordt. bl. 13-30 —

Ook is de *o* dof, en helder, zie onder §. VII.

Velen vergroten het *getal* der Ned. klinkers met *y* of *ij*. Doch wij hebben in onze 5de aanmerking reeds aangewezen, dat *y* een uitheemsche letter, en *ij* een verlengde *i*, is.

Van de *overeenkomst*, welk 'er is tusschen onze klinkers, en de klinkers onzer vermaagschaptalen, kan men TEN KATE lezen I. d. bl. 147, 148.

(9) *Eu, ie, en oe*, worden hier dubbele klinkers

De overige 17 letters zijn *medeklinkers* of *konsonanten*, die alleen met hulpe van enen klinker kunnen worden uitgesproken; en, door een zeker bijgeluid, den klank des klinkers tot de vereischte uitspraak des woordklanks vormen.

On-

* * *

kers genoemd, in navolging van TEN KATE I. 116, 117. Doch het is bedenkelijk, of die niet liever tot de Twee-klanken gebragt zouden moeten worden: althans de beide klinkers worden hier enigszins gehoord.

Sommigen beschouwen *deae* in dat zelfde oogpunt, als onze Schrijver *eu, ie, oe*, beschouwt. Zij geven 'er den klank aan van de Grieksche *eta*, of Fransche *ai*, en gebruiken dezelve in *paerd, staert, vaerdig*. Deze gedachte is mij wel eens aanneemlijk voorgekomen, gelijk ze ook SEWEL behaagt bl. 6-8. Doch deze spelling schijnt haren oorsprong verschuldigd te zijn aan de poging, om twee verschillende tongvallen langs dezen middelweg te verénigen. Men sprak, en schreef, toch beide *paerd* en *peerd*, *vaardig* en *veerdig*. Daarom zie ik nu gene reden, waarom wij beiderlei spelling niet zouden mogen goedkeuren, en de vermenging door *ae* verwerpen. Gelijk MOONEN ook ontkent *Spr.* bl. 21, 22, dat de klank van *Eta* aan *ae* toekomt: waar mede VERWER instemt, *Breks. Sept. en Oct.* 1708 bl. 361, 362.

Onder dezen, neffens de *ch*, zijn 'er, die slechts in zacht of schertheid van hunnen medeklank verschillen: te weten, de *b* en *p*; *d* en *t*; *g* en *ch*; *v* en *f*; *z* en *s*. (10)

§. IV.

Over de samenstelling der *tweeklanken*.

Een *tweeklank* is, naar het gewone gebruik, een samenvoeging van twee onderscheidene klinkletteren tot een woordklank, waar in beide gehoord worden. De

* * *

(10) Behalven deze *verwantschap*, die 'er is, ten opzichte van den *klank*, tusschen *b* en *p* enz., en waar van §. XV en XVI nader zal gesproken worden — is 'er ook veel verwantschap ten opzichte van derzelve *vorming*, waar door *b, f, m, p, v, w*, lipletters; *d, l, n, r, t*, tongletters; *g, b, j, k, q*, keelletters; *c, s, x, z*, tandletters, genoemd kunnen worden. PONTUS DE HEUTER heeft deze vorming reeds beschreven in zijne *Ortogr.*: maar I. TEN KATE nauwkeuriger l. d. bl. 120-123, 145, 146. — Ook is 'er verwantschap der medeklinkers ten opzichte van de *naburige talen*; zie TEN KATE l. 141-150: — en ten opzichte der *samenvoeging*, waar door de ene naast den anderen in dezelfde lettergreep wel of kwalijk plooit, zie Denzelfden bl. 124, 125: — eindelijk ten opzichte der *verwisseling l, en r*; *flamen, flameren* enz.

De eerste delen der gebruikelijke tweeklanken bestaan; of uit de korte enkele *a, e, o, u*; of uit de verlengde, of dubbele, *aa, ee, oo, ie, en oe*, die alle enkelvoudig van klank zijn. De laatste delen zijn *i*, of *u*, in stede van *j*, of *w*, welker draai in de uitsprake gehoord wordt.

De gebruikelijke tweeklanken zijn de volgende 11; waar van 6 op de *i*, en 5 op de *u*, uitgaan: als *ai, ei, ui, aai, ooi, oei: au, ou, aau, eeu, ieu.* (11) §. V.

* * *

(11) Wij mogen 'er *eui*, te horen in het Groninger *reuien*, met C. VAN HEULE *Ned. Gramm.* bl. 5, wel bijvoegen.

Onze Schrijver spreekt van gene *drieklanken*, waar onder men anders *eui, ieu, oei*, tellen kon, om dat Hij §. III. de *eu, ie, oe*, een' eenvoudigen klank begrijpt te hebben: gelijk Hij daarom dezen hier niet onder de tweeklanken brengt, zo als anders meesten tijd geschiedt.

Waarom wij den laatste klinker van sommige twee-klanken *i* spellen, en niet *y* of *ij*, met SEWEL bl. 22-29, kunt gij opmaken, uit het geen wij omtrent *y* en *ij* num. 5 hebben aangemerkt, en het geen bijgebracht wordt in de *Spell. van MOONEN verdedigd* bl. 26-30.

De reden der spelling *aai, aau*, in onderscheiding van *aei, aeu*, die bij MOONEN, en anderen, voorkomt, zal uit §. VIII. blijken.

Over de *spelling* in 't gemeen.

De *spelling* bestaat in ene geregelde schikking, en samenvoeging.

1) der vereischte klanktekenen, of letteren, tot ene *greep* of *syllabe*; als *bo*, *be*, *ven*, *ne*, enz.; of een *eenledig woord*; als *is*, *was*, *wast*, *wascht*.

2) der grepen, tot een *meerledig woord*; als *boven*, *beneden*, *goedertieren*, *goedertierenheid*, *goedertierenbeden*. En

3) der woorden, tot een *samengezet woord*; als *Erfprins*, *Erfstadhouder*, *kroonrecht*, *rijksbesitter*, insgelijks *bijeen*, *daarmede*, *opdat*, *waarvan* enz.

De regels, door ons al schrijvende, hier waartenenen, zijn, te voldoen:

1) aan den vereischten woordklank, of de uitsprake des woords:

2) aan deszelfs eigenschap, en afleiding; waar door in 't lezen de duidelijkheid van den zin dikwijls bevorderd wordt:

3) aan het beschaafde, en doorgaande, gebruik in de gemeenlandsche schrijftale:

4) behoudens al het gemelde, aan de behoorlijke kortheid; op dat men wete van ieder letter, op het papier gebragt, reden te geven. (12)

(12) De *Spellingkunde* is een grote tak van de

§. VI.

Behoorlijk gebruik der enkele
lange klinkletteren.

Ieder enkele klinker, zonder achtervoeging van een' medeklinker, in een zelfde gre-

* * *

de Nederl. Letterkunde: zij vereifcht een volledig begrip van de afleiding, de verbuiging, en vervoeging, der woorden. Wij vinden hier, over ene Verhandeling bij TEN KATE l. 114-30., die nuttig is in haar foort. Gewigtige leffen worden ons ook hier omtrent opgegeven in de *Proev. van Oudb. Taal- en Dichtk.* door het Utrechtsche Genootsch. *Dulces ante omnia Musae* onlangs uitgegeven, bl. 79-102. Daar is echter nog zo veel donkerheid in over, dat wij naar ene uitvoerige Verhandeling van den Heer KLUIT met veel verlangen reikhalzen, welke wij door de *Leydsche Maatschappij der Nederl. Letterkunde* te gemoet zien. Inruiffchen zal de waarneming der regelen, die door onzen Schrijver genoemd worden, zeer nodig zijn. En hier bij voegen wij een' *viffden, dat men*, naamlijk, *ook acht fla op de welluidendheid*. Men moet altijd gemaktheid vermijden, en mag zich nimmer te tiiff binden aan de regels ener kunfte; vooral niet in het stuk der talen, waar op de gelfeldheid onzer oren, en tongen, enen ongemenen invloed heeft, en ene zoervloeiendheid vereifcht, die wel eens den nauwkeurigften buiten 't fpoor drijft der

grepe staande, wordt in zijnen natuurlyken klank gehoord, en kan dienvolgens *lang* van uit-

der billijkste regelen. Uit dezen hoofde wordt dikwijls ene letter ingelascht, schoon die door de afleiding niet gevorderd worde; b. v. de *d* in *meerder*, de laatste *e* in *verkeerdelyk*. Om deze zelfde reden wordt meermalen ene letter, of greep, verworpen, die anders gespeld moest zijn: b. v. *bij vat* voor *vatt*, of *vatt*, van *vattet*, *bij vatte* voor *vattede*, *doorgaans*, *volgens*, voor *doorgaands*, *volgends*, *gemeld* voor *gemelds*: wij hebben hier en daar in onzen Schrijver de *d* in *volgends*, *gemelds*, en foortgelijke, daarom ook uitgelaten. Boven allen hebben de Dichters hier in veel vrijheid: waar over de Kunstgenoten *Nil valentibus arduum* ene verhandeling hebben uitgegeven; gelijk men 'er ook meer van vinden kan bij VAN HEULE *Gramm.* bl. 71-83, *AMPZ. Taalb.* bl. 79-83, *Idea L. B.* p. 53-60, ed. nov. p. 84. 199, TEN KATE II. 28-30, *MOON. Spr.* bl. 351-6, A. SEWEL *Spr.* bl. 374-379. VAN DER PALM *Spr.* III. bl. 67, 68. — Eindelijk moet ik aanmerken, dat men in het beoordelen der spelling dikwijls nutteloze twisten aanticht in zaken van weinig belang. Wat schaadt het b. v., dat ik den verengden uitgang der Ouden gebruike in *vermaninge*, *tale*; of, naar een korten en jongeren tongval *vermaning*, *taal*, schriive? dat ik *peerd* of *paard* zegge, en diergelijke, daar beide goed is?

uitspraak zijn (13). Zie dit, bij voorbeeld, in de eigen namen *Adam, Eva, Simeï, Jozef, Juda*. Dus spelt men ook met *éca a vader, wapen, water*; met *één e even, reden, zeden*; met *éi o oven, boven, mogen*. Hier voegen geen twee klinkers in *Adam, Eva, Vaader*, enz. Dit strijdt

1) tegen de afleiding veler woorden, die in hun meervoud één klinkletter vereischen, vermids die ook in het eenvoud is: als *a* in *baden* van *bad*, *dagen* van *dag*; *e* in *gebeden* van *gebed*, *spelen* van *spel*; *o* in *Goden* van *God*, *loten* van *lot*.

2) tegen het gewone gebruik niet alleen van onze schrijftaal; maar ook tegen den „voorgang (zegt de grote *J. van Vondel*) „van Hebreëuwen, Grieken, Latinen, Italianen, „Spanjaarden, Frantschen, Hoogduitschen, „en andere tongen.“ En immers ook

3) tegen de behoorlijke beknoptheid der spelling. De gemelde vader der Poëten noemt het gebruik van twee klinkers in *Vaader, Vreede, Koning, ene gansch ongerijmde en overtollige misspelling* (14).

B

§. VII.

* * *

(13) Een klinker zonder *volgenden* medeklinker in dezelfde grepe is echter niet altijd lang: b. v. de laatste in *aarde*; en de eerste in *bedrijf*.

(14) Zie *Moon. Spr.* bl. 23, 24.

§. VII.

Klank, en gebruik, der enkele *korte* klinkers.

Maar een enkele klinker, in de zelfde grepe door een medeklinker achtervolgd, wordt in de uitsprake hard en kort: dienswege noemt men hem een' *korten* klinker.

Dewijl de korte *o* twederlei uitspraak heeft, de ene *dof*, de andere *helder*, als een *dolle o*; zo heeft men 6 onderscheidene korte vokaalklanken, overvloedig in de volgende re-horen: *a* in *al, dan, rad*; *e* in *bel, den, vel* (15); *i* in *blik, bind, ik*; de *dofse o* in *bot, dol, op*; de *heldere o* in *pot, mol, sop*; *u* in *dun, gul, but*.

§. VIII.

Klank- en zin verschil tuschen een *korte* en *verlengde* klinkletter in anders gelijke woorden.

Zal dan in zulke woorden die natuurlijk lange klank des klinkers gehoord worden; hij moet versterkt, of verlengd, werden. Zo-
da-

(15) De korte *e* is ook helder of *dof* van klank; b. v. in de tweede lettergreep van *gezel* en *maakfel*: zie boven, aanm. 8 — Dus zou men 7 onderscheidene korte vokaal-klanken kunnen stellen.

danig ene heet daarom een *verlengde* klinker.

Deze verlenging geschiedt nu doorgaans van achtbare Schrijveren door de verdubbeling, of toevoeging, van een zelfde klinkletter: dus gebruikt men *aa*, *ee*, doch niet *ii*, maar *ij* (16), *oo*, *uu*; die ongetwijfeld, gelijk unisonen in de Musijk, allernauwkeurigst met elkander overeenstemmen (17).

B 2

Zie

* * *

(16) Wij hebben boven, num. 5, aangemerkt, dat men *ij*, en niet *ii*, schrijft, om de vermenging men *u* te ontwijken.

(17) De *verlenging der klinkers* geschiedt in de uitspraak door uitrekking van den klank, en in de spelling door verdubbeling, Maar hoe moet de verdubbeling geschieden? door samenvoeging van twee gelijken? of zal de tweede een *e* zijn? Men schrijft nu eenparig *ee*, *ij*, *oo*, *uu*: maar verschilt omtrent de *a*. TEN KATE acht dit verschil van weinig aangelang te zijn; zo maar de *ae* zuiver, en niet gemengd, wordt uitgesproken, l. d. bl. 118. Hij gebruikt echter doorgaans *ae*, met de Ouden, met VONDEL en anderen, waar in mannen van naam, en kunde, hen thans volgen.

Gij kunt de gronden, waar op men deze schrijfwijze bouwt, bij VERWER vinden *Idea* p. 61, 62, ed. nov. p. 96, en in een brief van Denzelven in de *Boekz.* Sept. Oct. 1708.

bl.

Zie hier een wezenlijk verschil in klank, en betekenis, tusschen één of twee vokalen in de volgende woorden; het welk van zo groot een belang is, dat het den achtelozen leerling nauwlijks genoeg kan wor-

* * *

bl. 360-365; bij KLUIT *Aant. op Hoogstr. Lijst*, bl. 511, 512, n. dr. 634, welke echter de *aa* gebruikt; bij AMPZ. *Taelb.* bl. 24-29; MOON. *Spr.* Bl. 18-24; *de Spell. van MOON. verded.* bl. 5-10, 31-34; v. D. PALM *Spr.* bl. 30-34. Anderen spellen *aa*, en volgen een spoor, dat al door de *Kamer in liefde bloeiende te Amsterd.* 1584, geopend, en sedert betreden is door KOORNHERT, HOOFD, en andere voorname mannen, ook de taalkundige Kiesheren onzer nieuwe *Psalmberyminge*, en den groten HUYDECOOPER, die 'er voor pleit in zijne *Proev.* bl. 154; gelijk ook SEWEL *Spr.* bl. 4-8, NYL. *Aant.* bl. 36, 37.

Wien zullen wij volgen? Langen tijd stond ik tusschen beiden, en ben nog nauwlijks bepaald. Laat ons onderzoeken, hoe gewigtig de redenen zijn voor *ae*.

1. Men beroept zich op de Ouden, die *ae* spelden. — Ik sta dit toe; maar zij gebruikten de *e* zo wel tot verlenging van *o*, en *u*, als van *a*; meermalen stelden zij ook *i* tot verlenging; b. v. *oock*, *poert*, *muer*, *nir*, *saik*. Zie slechts M. STOKK: en de *Willekoren van Langewold* 1207, met den brief van

worden ingescherpt: *a* en *aa* in *al aal*,
bak baak, *zak zaak*; *e* en *ee* in *bek*
beek, *bet beet*, *men meen*; *i* en *ij* in *bil*
bijl, *dik dijk*, *lid lijd*; *o* en *oo* in *dof*
doof, *won woon*, *zon zoon*, *o* en *oo* in
 B 3 *kop*,

* * *

van den Bischoep van Utrecht 1324, uitgegeven, en aangehaald, in het l. d. der *Verhand.* van de Groninger Kunstgen. *Pro jure patriæ excolendo*, overtuigen ons enigermaate, dat deze de schrijfrant dier tijden was. Waarom de Ouden dan hier in minder nagevolgd dan in *ae*?

2. Men zegt, het is de aard der *e*, datze verlengte. — Maar dan moest men ook *ie*, *oe*, *ue*, schrijven.

3. Men brengt de welvoeglijkheid bij: de opening van den mond op *a* beginnende daalt af op *e*, en wordt aangenaam met den laatsten medeklinker gesloten, *maen*. — Doch dit is te sijn gespouwen: heeft men ook niet *oei*, *oei*, *ie*, *ui*, daar de opening van den mond in den laatsten klinker groter is, dan in den eersten?

4. Eindelijk redeneert men uit de oudste, en oorspronkelijke, spelling; die was *mane*, wierd vervolgens *man*, *ma'n*, *maen*, en niet *maan*. — Maar waarom dan ook niet *zene*, *zon*, *zoen*, en *bosm*, voor *zoon*, *boom*?

kop koop, lof loof, pot poot. Van de *u* heeft men dezerwijze weinig of niets bijbrengen; zie hier alleenlijk het onderscheid tegen deze eigen namen, *Hur buur, Ur uur, Zur zuur.*

§. IX.

Nuttige spelling van twee vokalen in 't zaaklijke deel van meervoudige woorden, die maar één konzonzant tusschen in hebben.

Wanneer nu zulke woorden, die in hun eenvoudige enen verlengden klinker hebben, met een konzonzant gefloten, door het bijvoegen van *en* meervoudig worden, of enig ander toevallig bijvoegfel *e, er, ig, -ing* ontvangen; dan behoort men, in het wezenlijke of zaaklijke deel des woords, die verlengde of dubbele vokaal te behouden, en schrijven, b. v. *zaaken, beenen, tijden, boo*.

* * *

Het zal dan best zijn eenparigheid in acht te nemen, en uit dien hoofde zo wel *aa* te schrijven, als *ee, ij, oo, uu*; te meer wijl deklank van *aa* meer zuiver schijnt, dan die van twee verschillende klinkers *ae*; welke ook ligt in een' gemengden klank samen smelten, daar de uitspraak, zelfs naar de oorspronkelijke spelling *maae*, zuiver blijven moet.

boonen, muuren, offchoon zulks voor het gehoor naar §. VI. niet volstrekt nodig is.

De redenen hier voor zijn.

1) De *afleiding* van die, en diergelijke, woorden. Het eenvoud heeft een' verleugden klinker; dies behoort het afgeleide denzelve ook in zijn wezenlijke deel te vertonen. Want *zaaken* kooft van *zaak*, *kwaade* van *kwaad*, *dooper* van *doop*, *geloovig* van *geloof*, *meening* van *meen*.

2) De *duidelijkheid van den zin*. Met een opflag van 'toog ziet men terflood in *aalen, beeken, poeten*, door afleiding van het toevallige *en*, de grond- of hoofdbetekenis *aal, beek, poot*: maar fchrijft men *alen, beken, poten*; dan heeft men, zonder *en*, woorden van een geheel anderen zin, *al, bek, pot*. Ongetwijfeld is deze duidlijkheid nodig in een Nederlandfch woordenboek, en dienftig voor Vreemdelingen, die onze taal gedenken te leren.

3) Het *onderscheid van betekenis*, hier door, voor het oog in 't lezen; terwijl het oor een zelfden klank hoort. Hier uit blijkt te meer de gemelde duidlijkheid van den zin, door deze spelling. Want dus onderscheidt men *aamen* (vaten) van *amen* (in een gebed); *braaken* (een land braken) van *braken* (ik brak); *daagen* (aanlichten) van *dagen* (dag); *daalen* (naar beneden) van *da-*

len (dal); *waagen* (in gevaar begeven) van *wagen* (een rijtuig); *zaagen* (het hout) van *zagen* (ik zag); *beveelen* (gebieden) van *bevelen* (van bevel); (wij) *leeden* van *leden* (een lid); de zwaarte *weegen* van *wegen* (een weg); *looten* (het lot werpen) van *loten* (meerv. van lot); *flooten* (graffen) van *sloten* (kastelen).

4) De *nadruk der uitspraak*, die hier door altijd op het zaaklijke deel des woords gebragt wordt: dewijl een dubbele klinker, wegens de verlenging, noodzaaklijk lang is. Zie dit allerduidelijkst in de volgende woorden, die nog een groter onderscheid, dan de evengemelde aanwijzen, te weten, beide in zin en uitspraak: *bedeelen* en *bedeelen*, *beeken* en *beken*, *beteeren* en *beteren*, *beeving* en *beving*.

5) Eindelijk het ontbreekt hier ook niet aan het *achtbare gebruik*. Grote Taalgeleerden, zo Spraakkunstschrjvers, als Dichters, zijn hier in verdedigers, en voorgangers. Bij voorbeeld, A. MOONEN, en W. SEWEL in hunne *Spraakkunsten*; vooral de uitmuntende taal- en dichtkundige B. HUYDECOPER in zijne *Proeve van Taalen Dichtkunde*. En laat mij 'er alleenlijk maar bijvoegen de, uit gantsch Nederland uitgekijpte, bezending tot de nieuwe *Psalmbereijming*; welker voorbeeld in dezelve, mijns be-

dunkens, wel mogt nagevolgd worden, ter wegneming van de grote verschillendheid der spelling (18.)

B 5

De-

* * *

(18) In het gebruik van één of twee klinkers op het einde van een lettergrepe vindt men veel verscheidenheid. De spelling met twee vokalen in *zaaken* enz., die onze Schrijver hier bepleit, wordt ook door MOONEN beweerd *Spr.* bl. 28-30, *Verded. van Moon.* bl. 11-25, SEWEL *Spr.* bl. 8-12. — Grote Taalgeleerden spellen echter *zaken* enz. met één klinker; het welk ook verdedigd wordt door VERWER of ANON. *BATAV. in Boekz. Spt. en Olt.* 1708. bl. 396-372, *KLUIT Aant. op Hoogstr. Lijst* bl. 513. n. dr. 636, *NYL. Aant.* bl. 44-48, v. d. PALM *Spr.* bl. 34-36.

Laat ons dit verschil, met aflegging van vooroordelen, eens beknoptelyk bepleiten.

Wanneer wij met één klinker volstaan kunnen, en 'er geen genoegzamer reden is, om twee te gebruiken; zou een spelling met twee klinkers dwaasheid zijn. Dit moet elk toestaan. Wij hebben dan te onderzoeken, of 'er zulke redenen zijn voor het gebruik van twee vokalen.

De eerste reden, die onze Schrijver bijbrengt, is ontleend van de *afleiding*. Men zegt, het afgeleide *zaken* moet zoo wel twee klinkers hebben, als het oorspronkelijke *zaak* twee heeft. — Maar

1. Mag

Dewijl de *ee* twederlei wijze van uitspraak heeft, zacht of hard; en de *oo* bij sommigen ook

* * *

1. Mag men 'er dan in de afleiding geen een letter bijdoen, afdoen, of veranderen? Hoe kan men dan van *buis*, *brief*, in de afleiding *zuizen*, *brieven*, spellen? Hoe krijgt men dan van *genieten*, *ik genoot*, *het genot*; van *nemen*, *nam*, *genomen*; met zo veel verwisseling van klinkers? Niets is gemener in andere talen, dan dit. In het oorspronkelijke *zaak*, en voortgelijke woorden, kan één klinker niet voldoen; want *zaak* verschilt van *zak*: maar waar toe twee in *zaken*, daar één voldoen kan, en lang genoeg in klank kan worden uitgerekt?

2. Het zij zo; wij moeten het oorspronkelijke volgen. Maar — wat is hier het oorspronkelijke? *zaak*? Neen. Naar den aard onzer tale is de laatste lettergreep kort en zacht: daarom schreef men in de eerste tijden *zake*; *splete*, *mine*, *zone*, *mure*; ook in de werkwoorden *ik beminne*, *vermane*, *neme*, zelfs in de gebiedende wijze *beminne*, *neme gij*. Men kan hier van uit MELIS STOKKE genoegzaam overtuigd worden, die ook wel eens in sommige voorzetsels dezen uitgang heeft, als *ute* b. l. v. 327, *ave* l. 314. *ave* l. 985. Sedert gewende men zich aan een verkorten tongslag *zak*, *splet* enz.; en schreef met ene ingetrokkene *e*, voor *zak* enz. *zaak*, *spleet*, *zoen*, *muer*; en eindelijk *zaak*, *zoen*, *mnur*: maar men schreef geen *mien*: maar altijd *mijn* of *mine*, om de *ie* en *ij* niet te verwar-

ook onderscheiden, dof of helder, wordt uitgesproken; zo heeft men 7 onderscheiden ver-

* * *

warren. Die uitspraak is nog te vinden in de Engelsche werkwoorden *make*, *write* enz., zij wierd door de Dichters, die op enen aangenamen afloop der rede gesteld waren, al meer en meer aangekweekt. Daarom sprak men ook, bij afkorting der werkwoorden, *ik bemin, neem; bemin; neem gij*, voor *beminne, neme*. Over dit alles verdient VERWER te worden ingezien, die 'er breder over handelt, in zijnen *brief aan Reland* bl. 478-491, te vinden achter den ouden druk van HOOGSTR. *gestucht Lijst*; en in een' *brief aan HOOGSTR.* in de *Boeke. Sept. en Oct.* 1708. bl. 363-365. benevens *KLUIT Aant. op HOOGSTR. Lijst.* bl. 511, 512. n. dr. 634. — Hoe zal men nu van dit oorspronkelijke het meervoudige, en de afgeleide woorden, spellen? Het oude eenvoudige *zake* gaf niet anders, en kon niet anders geven in 't meerv., dan *zaken*, gelijk ook *spleten, zonen, muren*, met één klinker. En, schoon naderhand ene alkapping plaats greep, en men, voor *zake, zaak* begon te schrijven; het meerv. behoefde daarom gene verandering. Om diezelide reden moeten de meervoud. werkwoorden gespeld worden *wij vermanen, nemen*, van het oudere eenvoud, *ik vermane, neme*, waar voor nu *vermaan, neem*, is. Derhalven moet ook in de verdere afleiding één klinker gebruikt worden, daar één in het oude oorspronkelijke is. Dus ook in de verbuiging

verlengde vokaalklanken, in de volgende te horen: *aa* in *baanen*, *jaaren*; zachte *ee* in *bee-*

* * *

ging *zake* (nu *zaak*), *der zake*; *baar*, *bare*, *baren*; *bekwaam*, *bekwame*, *bekwamen*: in de tijdvoeging der werkwoorden, in derzelver onbepaalde wijze *vermanen*, *nemen*: in hunnen onvolmaakt verledenen tijd *wij stredden*, *bogen*, *gonoten*. Immers, dat de wortelklinkers der werkwoorden, schoon die zeer lang schijnen, en wel eens een tweeklank zijn, ligt verkort worden, blijkt uit *genieten*, *ik genoot*, *genot*; zo ook *bedrog* enz. Niet minder moet dan ook één klinker zijn in de deelwoorden *gestagen*, *gestreden*, *genomen*. Omtrent de onbepaalde wijze der werkw., en de deelw., wordt dit ook door AMPZ. toegestaan, bl. 61, die anders voor *zaaken* enz. is. Eindelijk moet dan ook maar één klinker zijn in de overige afstammelingen, als *vermaning*, *eenparig*, enz.

3. En, moest 'er uit hoofde der afleiding ene dubbele vokaalspelling zijn; gebruikt men die ook in de onbep. wijze der werkwoorden; waarom spelt men dan ook *Vader* niet met *aa*, wijl het afkomstig is van een werkw., het welk men dan ook met twee klinkers schrijft, *ik vaad*, *vaaden*, (*bezorgen*, *bestellen*, zie TEN KATE I. 68-70): het welk echter niet geschiedt, zie § VI? Ja, dan moest men, om op een eenparigen voet voort te gaan, in alle naamw., die van werkw. afstammen, of eigenlijk werkw. zijn, de dubbele spelling volgen; als *ecten*, *leeven*; enz.

beelen (verbergen), *week* (7 dagen); harde
 ee

Althans wij mogen uit al dit beredeneerde wel besluiten, dat de *afleiding* ruim zo veel de enkele, als de dubbele, vokaalspelling begunstigt.

Ten sweden beroept onze Schrijver zich op de *duidelijkheid*, op dat Vreemdelingen gemakkelijker het eenvoudige zouden mogen weten, en *zaaken*, beter dan *zaken*, zouden kunnen afleiden van *zaak*. — Maar, kan men niet gemakkelijk genceg in *zaken*, *zake*, en eindelijk *zaak*, vinden? Mogen wij, ten gevalle van Vreemdelingen, ene spelling gebruiken, die niet door den aard der tale gevorderd wordt? Vreemdelingen moesten zich erinneren, dat zo wel in onze tale, als in hunne, een klinker in de afleiding ligt verlengd, verkort, of veranderd, wordt.

Ten derden, zegt hij, dat door het gebruik van twee klinkers het *onderscheid van betekenis* in gelijkkluidende woorden behoorde aangewezen te worden. — Doch, dit kan niet altijd geschieden. Men gebruike één of twee vokalen; men zal nimmer de drieërlei betekenis van *graven* kunnen onderscheiden, beduidende zekeren rang van Edellieden, of spitten in de aarde, of plaatzen, waar in men lijken legt: zo ook *dagen*, in den zin van aanlichten, of dagvaarden, of het meerv. van *dag*: *lagen*, strikken, of rijen van steen on iets anders, of zij *lagen*, (van *liggen*).
 Hoe

ee in *beelen* (gezezen), *weeken* (zacht maken);

* * *

Hoe zal men *week* (7 dagen), van *week* (zacht) door klinkerspelling onderscheiden? In tegendeel door de enkele spelling verschilt *wezen* (zijn), van *weezen* (ouderlozen), waar in de harde *ee* plaats moet hebben; gelijk wij in onze volgende aanmerk. zullen tonen.

Ten vierden redeneert men uit den nadruk der uitsprake, in *bedeelen* enz. — Maar zal die nadruk door twee klinkers worden aangewezen; dan zou men ook *beedelen*, *verbeeteren*, *verzeekeren*, *reekenen*, *beveelen* (meerv. van *bevel*) moeten spellen; het welk niemand ligt zal toestaan. De kleinton valt van zelve op het zaaklijke deel eens woords; zie onder §. L. Wat behoeven wij, om een klinker lang, en met nadruk, uit te spreken, denzelven meer te verdubbelen, dan de Latinen in *amare*, *docere*, *audire*, die, hier van, hun korte *e* in *legere* door spelling niet onderscheiden, zelfs niet in de woorden *jacere*, *lepores* enz., die, naar de langheid en korthed der uitspraak, onderscheidene betekenis hebben? En geschiedde dit slechts in zulke woorden, die anders dubbelzinnig zijn; ik zou het niet betwiften, om *zee*, *wee*, van *ze*, *we* te onderscheiden: maar in andere doet men even zo, waar in geen gevaar van verwarring is, als *zoonen*, enz.

Ten vijfden verdedigt onze Schrijver zijne spelling door het achtbare gebruik van grote

ken); doffe oo in *loopen* (verwachten), *koo-*
len

* * *

te Taalgeleerden. — Ik beken, dat het ge-
bruik veel gezach heeft in de taalkunde:
maar dan mag veel eer de enkele vokaalspel-
ling zich hier op beroepen. Immers men
heeft opgemerkt, dat dezelve tot omtrent het
jaar 1600 standvastig gevolgd is: althans men
vindt dezelve bij MELIS STOKÉ, en de REDE-
RIJKERS, indien men slechts de heldere *ee*, en *oo*,
tuitzondert, waar van wij in de volgende Aanm.
zullen spreken: zie de *Redcrijkers van het*
Landjuweel, en *het Haagspel*, uitgegeven in
de *Spelen van sinne* te Antwerp. 1562, en de
verzameling van dezelve 1607, in *het Speelkoren-*
ken, of Constthoonzude Juweel. Ende dat wij
aan de Ouden vrij veel gezach mogen toeschrij-
ven, zal niemand wraken; ten minsten, wan-
neer de opmerking van VERWER (in zijn br. in
de *Boekz. Mai en Juni* 1708 bl. 531-533)
enige waarde heeft, gelijkze heeft. Naar de-
ze moet men vier tijdbeurten onzer tale onder-
scheiden: de eerste noemt hij de *duistere*, van
het begin, tot aan de dertiende eeuw, waarin
MELIS STOKÉ leefde; de tweede, de *regelma-*
tige, van dien tijd tot aan 1477; de derde of
verlovene is, tot aan de Letterkonstige verga-
dering te Amsterdam 1624, het tydvak der
Spaansche beroerten, wanneer de taal zo
wel inbreuk leed, als 's Lands rust, en voor-
rechten, hoewel binnen dezen tijdkring onze
spraak door de Rederijkers beoefend wierd;
de vierde, van dien tijd tot aan dezen, is
de

len (vuur); heldere oo in hoopen (op één sta-

* * *

de *berfelde* tijdbeurt onzer sprake. Onder de Taalkundigen van latere dagen eerbiedigen wij wel de verdienften van hun, die door onzen Schrijver genoemd worden; maar zou het gezach van anderen, die wij in tegenftelling kunnen noemen, minder zijn? Zou de oudheidkundige VERWER of *Anonymus Batavus*, de fchrijver der *Idea Ling. Belg.* in achtaarheid wijken voor MOONEN? de zoete NYLOË voor SEWEL? de oordeelkundige TEN KATE hier in niet evenaren aan den fchranderen HUYDECKER? zie dez. *Proev.* bl. 558. En hoe groot zou de waarde wel zijn van den groten VONDEL, als op welken de Schrijver zelf zich beroept §. VI? van KLUIT, en andere waardige Leden van de *Leydsche Letterkundige Maatschappij*? die alle, ten groten dele, onze enkele spelling, al meer en meer fchijnen te begunftigen, en wier namen ik verzwijg, om nog maar alleen te zeggen, dat sommige *Kiesberèn onzer nieuwe Psalmberijminge* zelve in hunne uitgegevene fchriften op dit fpoor ook voortgaan?

Eindelijk zegt men, dat de enkele klinkers enen korten en gebrokenen klank hebben; alleenlyk de dubbele enen langen. — Ik eisch bewijs: want het komt mij niet waarfchijnlijk voor; zie VERW. *br.* in de *Boekz. Sept.* en *Oct.* 1708. bl. 357, en 369-372. Hadden dan de Ouden, die altijd één klinker

(stapelen), *koolen* (in een hof); *ij* in *drij-*
 C *ven,*

* * *
 ker gebruikten, nooit een vollen klank? Is 'er geen volle klank in *vrede*, *vader*, *water*, *genade*? Of zouden de klinkers ook hier moeten verdubbeld worden?

Meer weet ik niet, dat met schijn voor des Schrijvers beweerde spelling wordt ingebracht. En dan, dunkt mij, blijkt uit dit alles, dat 'er minder reden is voor ene dubbele, dan voor ene enkele, vokaalspelling. Des zijn wij verpligt de laatstgenoemde te volgen, tot dat voor de eerstgenomde toe-reikende redenen worden voorgebracht.

Men zal hier tegen misschien nog ene bedenking hebben. Waarom dan de *i* verdubbeld in *zijne*, *blijven* enz.: en waarom ook hier in de Ouden niet gevolgd door *zine*, *blijven*? — Ik stem toe, dat M. STOKES, en de Oudsten, zo geschreven hebben, en dat het niet ongevoeglijk zou zijn eenparigheids halve dit spoor te volgen. Doch, wijl het gebruik der *ij* reeds zo lang, zelfs al door de laatste *Rederijkers*, gevestigd is; zoude het te veel lust naar nieuwigheid, laat mij liever zeggen, te veel lust naar oudheid ademen, wilde men hier van afgaan. — Maar waarom hebben de Ouden zelven dit spoor al beginnen te verlaten? In hun onverschillig gebruik van *y* en *i* (zie naam. 5) is misschien de reden hier van te zoeken; hoewel ze de *y* en *ij* zorgvuldig onderscheidden.

Van de Spellinge.

ven, wijnen; uu in buuren, buuren (19).
§. X.

* * *

Gij zult nu wel denken, mag men dan nimmer ene lettergreep met twee klinkers eindigen? Dit stuk zullen wij in onze volgende Aanmerking onderzoeken.

(19) De Schrijver spreekt hier van een tweërlei geluid van *ee*, en *oo*. Wij zullen dit eerst wat nader onderzoeken, en dan de spelling regelen.

Gelijk in onze korte *e*, en *o*, niet alleen een dof of zacht, maar ook een helder geluid is, te kennen uit de woorden *gezel*, *een dollé ós* (§. VII.); zo is 'er ook in de lange *e*, of *ee*, en *o*, of *oo*, niet alleen een doffe of zachte uitspraak, in de woorden *leven*, *veel*, *gebo- ren*, *door*; maar ook een helder, hard, of hoog, geluid, in de woorden *steen*, *verdeel- len*, *oog*, *koopen*. Dit onderscheid van klank is 'er ten allen tijde geweest, en wordt in de meeste gewesten van ons Land duidelijk gehoord; schoon het in sommige streken, en onder de Hoogduitschers, al lang aan veel verzuim onderhevig w's. In de zijtakken van den stamboom onzer tale vertoont hetzelfde zich ook; en moet derhalven niet als een willekeurig of verkeerd geluid, maar als ene bijzondere eigenschap onzer sprake worden aangemerkt: te meer, om dat men anders gene reden geven kan, van waar een zo standvastig gebruik herkomstig zij. Dat hoge geluid der *ee* komt naast aan den klank, dien wij aan de Grieksche *Eta*, en aan de Fransche

ſche *ai* in *faire* geven: hoewel in ſommige plaatzen van Holland *ge-est* geſproken wordt, of *gi-est*, gelijk ook bij de Landfriezen; en wij Groningers doorgaans een geluid hebben, dat tuſſchen *ei* en *ij* is. In enige dorpen der Ommelanden hoort men ech'er de Franſche *ai*, of Griekſche *Eta*, in *Here*, *weren*, en ſommige andere woorden. De hoge klank van *oo* komt nabij aan de Franſche *au* in *autre*, of Griekſche *Omega*: maar is bij ons Groningers door verloop niet meer kenbaar. Zijn deze diingen zo; dan behoorde men dezen onderſcheidenen klank van *ee*, en *oo*, door de ſpeling ook zo wel onder ons aantedeutend, als in de vermaagſchapte talen geſchiedt; gelijk ook de Franſche *ai*, en *au*, van dezen zelfden Gottiſchen oorsprong ſchijnen te zijn. — In lettergrepen, die op een medeklinker eindigen, zou men een bovenſtreping gebruiken kunnen, en de harde *ee* in *wéek* (zacht) daar door onderſcheiden van *wèek* (7 dagen). Dit zou echter wat veel moeite verwekken, en is nog weinig in gebruik. Wij zullen 'er daarom ook niet op aandringen: maar ſterk aanprijzen, om in lettergrepen, die op een klinker eindigen, in het hoge geluid die *e* en *o* te verdubbelen, en in het zachte geluid één klinker te gebruiken, zo, als wij (Aanm. 18) beweerd hebben. Dan zou *wé-ken* (zacht maken) van *wè-ken* (7 dagen) zo wel in ſpelling verſchillen, als in klank en betekenis. — Deze onderſcheidene klank, en onderſcheidene ſpeling, tevens derzelver oudheid, en ſtandvattigheid, zal nader bevestigd worden, wanneer wij de oude verwante talen,

Jen, de Moeso-Gottiſche, *Alamanifche, An-
 gel-Saxifche, Kimbrifche, Frank-Theutfche,
 Ylandsche, Hoogduifche, raadplegen. In de-
 zelve wordt de harde lange *ee* doorgaans uit-
 gedrukt door *ai*, *ei*, *æ*, of *a*; en de zachte
 lange *e* of *ee*, door *e*, *i*, *y*, of *eo*: de harde
oo door *au*, *ou*, of *ea*; en de zachte lange *o*
 of *oo* door *o*, *u*, of *ij*. Bij voorb. ons woord
teekenen of *teikenen*, waar in de harde lange
ee is, heeft in 't M-G. *taiknjan*, Al *ſeignan*,
 A. S. *tacan*, *tachjan*: ons *weten* met een
 zachte lange *e* heeft in 't M-G. en A-S. *wi-*
tan, Al *wizzan*, *wizan*, Ki. *vita*: ons *koopen*
 met een harde lange *oo* heeft in 't M-G. *kaup-*
jan, F-Th. *coufan*, *coufen*, Yll. en Ki. *kaup-*
pa, A-S. *keapan*, *cijpan*, Al. *caufen*, H. D.
kauffen: de lange zachte *o* in *vogel* is in
 M-G. *fulgs*, A. S. *fugel*, *fugl*. Al. Fr-Th.
fogel, *fugel*. Het is waar; te dezen opzichte
 vinden wij wel bij MÆL. STOK., en andere
 der Oudſten, doorgaans een enkele ſpelling:
 Doch, dit is geen bewijs, dat 'er toen geen
 onderscheid in de uitspraak waargenomen wier-
 de. Hoe zou toch anders dat onderscheid
 van klank sedert dien tijd zo algemeen heb-
 ben kunnen worden ingevoerd? En, voor
 het uitvinden der Drukkunst had men rede-
 nen, om zeer kort te ſpellen; te meer wii
 de Kloosterlingen, dien toen doorgaans de ſchrij-
 vers waren, aan ene Latijnsche ſpelling zich
 gewend hadden. Wij ontdekken echter deze
 ſpelling al in de verzameling van Rederij-
 kers *Spelen van ſinne* Antw. 1562. En om-
 trent het begin der voorgaande eeuw is deze
 weg van dubbele ſpelling, ter aanwijzing van
 de

* * *

de harde lange *ee* en *oo* door KOORNHERT, UITENBOGAART, REYD, H. DE GROOT, HOOFD, VONDEL, KAMPHUIZEN, MERULA, HUBERT, en anderen betreden; schoon door allen niet zo nauwkeurig en standvastig, als in HUYGENS, en KILIAENS *Woordenboek*, en in de nieuwe *Staten Overzetting* van onzen Bibel geschiedt, en onlangs in de *Proeve van oudb. taal en dichtkunde*, uitgegeven door het Utrechtsch Genootschap *Dulces ante omnia Musae*. Gij kunt dit alles, het welk wij dus ver van de heldere *ee*, en *oo*, geredeneerd hebben, bevestigd vinden bij VERWER *br. aan HOOGSTR.* in de *Boekz. Sept. en Oct. 1708.* bl. 358-361, en breder bij TEN KATE I. d. bl. 117, 118, 157-175, 211 320.

Na dit alles zult gy nu nauwkeurig aanwijs vorderen van woorden, waar in men de *ee*, en *oo*, behoorde te gebruiken. Tot deze bepaling worden bij elk woord waarnemingen vereischt omtrent de gewoonlijkste uitspraak, en omtrent de spelling der oude vermaagschappete talen. Dit onderzoek, het welk te moeilijker is, om dat noch de verwante talen, noch de uitspraak, altyd volkomen standvastig zijn, heeft een te ruimen omslag, dan dat de enge palen van ons bestek het zelve zouden kunnen bevatten. Dit stuk trekt echter de aandacht onzer Taalmeeesters reeds tot zich: het is, naar ik meen te weten, door de Leydsche Letterk. Maatschappij aan hare Leden ter beantwoording voorgesteld, van welke loslijken ijver, en uitgestrekte kennis, wij veellicht ver-

wachten in deze donkerheid. Tot nog toe is TEN KATE door zijne aantekeningen de beste leidsman. Hij beredeneert, op de aangehaalde plaatzen, de meelte woorden, en kan daar over worden ingezien. Wij zullen zijne waarnemingen kortelyk voorstellen; dan een lijstje van woorden geven, die *ee* en *oo* vereischen; en eindelijk uit enige voorbeelden tonen, hoe nuttig deze spelling is ter onderscheiding van gelijkkluidende woorden.

Naar de genoemde waarnemingen is de lange *e* of *ee* zacht.

1. In ongelijkvloeiende werkwoorden; zo wel in de onbepaalde wijze; *eten*, *bevelen*, *breken* enz., als in andere tyden, bij inhjving, *gegeten*, *bevolen*, *gebroken*, *wij leden*, *gedreven*.

2. In werkw. die enen langen staart hebben; *bedelen*, *bejegenen*, *benevelen*, *beteren*, *bezigen*, *bemeien*, *kegelen*, *kakelen*, *knevelen*, *ledigen*, *legeren*, *ontzenuwen*, *prediken*, *prevelen*, *regenen*, *regelen*, *rekenen*, *verdedigen*, *veredelen*, *vernederen*, *verzekeren*, *zegelen*, *zegenen*: uitgenomen zulke, die van een naamw. met een heldere *ee* afstammen, *beëdigen* enz.

3. In woorden, daar de *e* verkorting dult; b. v. *nevens* neffens, *bezem* bessem, *bezie* besse, *deken* dek, *eetmaal* etmaal *even* effen, *ketelen* kittelen, *keten* ketting, *menig* mennig.

4. In verbogene naamw., die van een ander met een korte scherpe *e* afstammen; *bevelen* van bevel; *leden* van lid; zo ook *gebeden*

* * *

den, gebreken, ſchepen, ſmeden, ſpelen, ſteden.

5. In meerv., die in het eenv. *heid* hebben; *barmhartigbeden*.

6. In den uitgang *eren* bij werkw.; *braveren, graveren, boereren, murmureren, profeteren, prijzeren, redeneren, regeren, waardereren*. Deze ſpelling vind ik bevestigd bij de Rederijkers van het *Landjuweel* 1561; hoewel naar de Groninger uitspraak hier de harde *ee* plaats heeft.

7. In uitheemsche woorden; *Ceder, Venetië* enz.

8. Die in de oude verwante talen *e, i, y, eo*, hebben, gelijk wij te voren aanmerkten omtrent *weten*, bl. 36.

De lange *ee* is hard, en hoog.

1. In woorden, die tevens *ei* hebben, en bij de Landfriezen doorzaans *ie* in de uitspraak; *alleen* alleen, *gemeen*, *teeken*, *meenen* enz.

2. Die op *eeuw* uitgaan; *leeuw, sneeuw, geeuwen, ſchreeuwen*.

3. Die op *eel* uitgaan; *bekkeneel*.

4. Die ook met *aa* of *a*, en bij Kiliaen met *ae*, gespeld worden; *eerde*, *aarde*, zo ook *eers*, *geern*, *beerd*, *keers*, *kaeze*, *kreemer*, *leeg*, *leerze*, *meert*, *neerſtig*, *peerd*. De Groninger uitspraak vereischt hier de zachte *ee*. Maar hoe met *wereld*? men zegt ook *wareld*; dus zou men voor *weerd* kunnen pleiten: doch het schijnt oorspronkelijk van *wezen*, *weren*, (*zijn*), daarom verkiezen wij *wereld*; te meer, om dat de naburige talen *weorold*, *worold*,

* * *

weruld, world, wurd, wijrd, hebben: zie TEN KATE II d. bl. 519. I. d. bl. 240, 254, 261, 262. In de *Olijftak van Antwerpen, de Goubloeme van Viswoorden*, en de *Christus oogen van Diest*, vind ik nu en dan eens *weere*; doch bij diezelfde, en bij de overige Rederijkers van 't *Landjuweel*, die doorgaans in de spelling van *ee*, en *oo*, vrij nauwkeurig zijn, ontalijke malen *wereld*.

5 In sommige naamwoorden, die afgeleid worden van den onvolm. verled. tijd der werkw., die in de onbep. wijze op *ij* eindigen; *blijken, bleek, gebloecken*, hier van *bleek*, om dat die onvolm. verl. tijd mischien oudtijds een harde *ee* had.

6. Die in de naburige tongvallen *ai, ei, æ, a*, hebben; gelijk omtrent *reeken*, bl. 36, getoond is.

De lange zachte *o* of *oo* heeft plaats.

1. In de onbep. wijze der ongelijkvloeiende werkwoorden *komen, mogen*; maar ook in hunne andere tijden *bewogen, gebroken, ik bedroog, wij bedrogen*.

2. In werkwoorden, die een' langen staart hebben, *betoteren*: uitgenomen *noodigen, lorchenen, tooveren, ontlooveren*.

3. In woorden, die ook *eu* of *oe* in plaats van *o* hebben; *kogel (oe), dogen, (eu)*, zo ook *door, bonig, Jude, koning, kovel, logen, molen, noot, slotel, sprookje, vogel, volen, voor, zode, zomer, zone*. Wij kunnen echter hier naar de Groninger uitspraak niets beslifen: want bij hen wordt ook wel eens de harde *oo* als *eu* uitgesproken in *gelooven* enz.

4. Die

Van de Spellinge.

41

- * * *
4. Die aan verkorting onderhevig zijn; *broosch* (brosch), *loven* (lof).
  5. In verbogene woorden; *geboden* van *gebed*.
  6. In uitheemsche woorden; *Europe*.
  7. Die in de oude vermaagschapen talen *o*, *u*, of *ij*, hebben: gelijk wij omtrent *vogel* aanwezig. bl. 36.

De lange harde *oo* heeft plaats.

1. In woorden, die van uitheemsche in *au* afstammen; *Klooster*, *Moor*.

2. In sommige woorden, die herkomstig zijn van den onvolm. verl. tijd der ongelijk vloeiende werkw., die in *ie* of *ui* uitgaan, bij welken tyd weleer de harde *oo* schijnt geweest te zijn; *betoog*, *deelgenoot*, *float*.

3. In woorden, die in de oude verwante talen *au*, *ou*, of *ea*, hebben: gelijk wij straks over *koopen* gezien hebben, bl. 36.

Laat ons nu de gebruikelijkste woorden noemen, welke door ons met de harde *ee* en *oo* gespeld zullen worden, gelijkze ons bedunkens gespeld moeten worden, tot dat bij nader licht het tegendeel blijke, en waar in onze *Staten Overzetting* van den *Bihel* ook doorgaans voorgeat. Elk kan gemaklijk deze lijst met zulke woorden vergroten, die van de genoemde afstammen; als *beëdigen* van *eed*, *verboogen* van *hoog*. In woorden, die geen bijgevoegd teken hebben, spreken de Groningers *ee* uit gelijk de Hollanders hunne *y*; b. v. *been*, enz; maar het teken *†* duidt aan, dat de Groningers in zulk een woord *ee* in den klank van *e*, of iets zwevende naar de Grieksche *Eta*, of Fransche *ai* uitspreken: b. v. *vreeze*, *Heere*.

C 5

Lijst

* * *

Lijst van woorden, die de harde heldere of
hoge *ee* hebben.

Abeel,	geen	leem,	sleef,
alleen,	(niemand),	leen,	sleep †,
alreede,	geern †,	leep,	smeeken,
been,	geest,	leeren †,	smeeren †,
beer †,	geheel,	leers †,	sneeuw,
beest,	gemeen,	leest,	speekfel,
beete	gereed,	leeuw.	steen,
(wortel),	graveel,	meenen,	steert †
begeeren †,	heelen †,	meente,	streelen †,
bekkeneel,	heem,	meer †,	tafereel,
bleek,	heer †	meert †,	teen †,
bleeren †,	heerd †,	meest,	teeken,
bordeel,	heesch,	neering †,	teeren †,
breed,	heet,	neerflig †,	toneel,
deeg,	heeten,	paneel,	twee,
deel,	houweel,	peer †,	vee,
deeren †,	juweel,	peerl †,	veeg,
dweeper †,	kameel,	peersch †,	veegen,
ee (ehe),	kaneel,	penfeel,	veerdig †,
eed,	kaftaal,	plateel,	veerze †,
eekenboom,	keeren,	præel,	vleesch,
een,	keers †	reede (voor	vreeze †,
eenig,	keeze †,	ſchepen) †,	wee,
eerde †,	kleed,	reeden,	week (zacht)
eere †,	kleemen,	reep †,	weenen,
eers †,	kleen,	reeren †,	weer †
eeuw,	krakeel,	ree (hert) †,	(ram),
fluweel,	kreet †,	ſcheef,	weerd †.
gareel,	leed,	ſcheel †,	waardig †,
gebeert †,	leeg †,	ſcheen †,	weezen †
gedwee,	leek,	ſcheer †,	(ouderlozen)
geel †,	leelijk †,	ſcheeren †,	wreed,
			zee,

zee,	zeer †	zweem,	zweeren †,
zeel †,	(bezeeren),	zweep †	zwaard †,
zeemeleer,	zeever,	zweert †	zweet,
zeep.			

Lijst van woorden, die de harde heldere of
hoge oo hebben.

Altoos,	hoovaardig,	loos (ou-	(boezem)
betoog,	hoozen	derlozen),	floopen,
b'loode,	(scheppen),	loozen,	flooven,
bloer,	hoofd,	moor,	floot,
boom,	hoog,	moord,	fmooken,
boos.	hoon,	nood,	fmooren,
booren,	kleinood,	noodigen,	fnood,
boot,	klooster,	noopen,	floop,
brood,	kloot,	oog,	fstooren,
dood,	knoop,	oogst,	fstootten,
doof,	kool	ook,	fstrooken,
doolen,	(in een hof),	oom,	fstroom,
doopen,	koopen,	oor,	fstroopen,
doos,	kroon,	oost,	toom,
droog,	krooft,	poogen,	toon,
droom,	liefkoozen,	poot,	toonnen,
gelooven,	loochenen,	pooze,	tooveren,
genoot	lood,	rood,	vertoog,
(makker),	loof,	rook,	vloo,
gedoogen,	looveren,	room,	vroom,
goor,	loog	roop,	woonen,
groot,	look,	rooven,	woord,
hoop(stapel)	loom,	schoof,	zeo,
hooren	loon,	schoon,	zoogen,
(luisteren,) loopen,	loopen,	schoot	zoom,
			zooren.

Naar

* * *

Naar deze spelling worden sommige dezer woorden van andere onderscheiden, die, schoon in betekenis verschillende, anders ook in spelling met dezelve zouden overeenkomen: zie TEN KATE I. 316—20. b. v.

Bedeelen	[schenken],	bedelen	[om een aalmoes];
bekeren	[afkeren],	bekeren	[waar uit men drinkt];
beteeren	[met teer bestrijken]	beteren	[verbeteren];
beete	[wortel],	bete	[van bijten];
bleek	[van kleur],	bleek	[van blijken],
deeg	[een klomp],	deeg	[wel];
deel	[gedeelte],	deel	[stuk houts];
geene	[geen ene],	gene	[deze gene];
heelen	[genezen],	helen	[verbergen];
leed	[smerte],	leed	[van lijten];
leeg	[laag],	leeg	[ledig];
leeger	[lager],	leeger	[heirleger];
leest	[voor een schoen],	leest	[gij lieden leest];
leenen	[terleen geven],	lenen	[leunen];
reede	[voor de schepen],	rede	[redevoe- ring];
steenen van	[steen],	stenen	[zuchten];
teenen	[van de voeten],	tenen	[roeden];
wecken	[zacht maken]	weken	[7 dagen],
weezen	[ouderlozen],	wezen	[wij];
wee	[ter bedreiging]	we	[wij];
zee	[de zee],	ze	[zij];

* * *

Betoogen (bewijzen),	zij togen (trokken);
doogen (dulden),	dogen (deugen);
gelooven (toestemmen),	loven (danken);
genooten (bondgenooten),	genoten (genieten);
hoopen (opstapelen),	hopen (verlangen);
hooren (luisteren),	horen (v. een koe);
kool (in een hof),	kole (vuur);
kooper (van kopen),	koper (metaal);
koozen (vleien),	kozen (kiezen);
rooven (plonderen),	roven (op een wonde);
schooven (koorn),	schoven (v. schuiven);
schoot (boezem),	schoten (v. schieten);
sloopen (slijten),	slopen (v. sluipen);
slooven (vermoeien),	sloven (v. slove, scheure);
slooten (v. sloot, gracht)	sloten (v. slot, sluiten);
zoo (dus),	zo (indien);
zoogen (een kind zogen),	zogen (v. zuigen).

* * [Over deze spelling van *ee* en *oo* moet men in de Voorrede voor dezen druk iets nader lezen.]

§. X.

Klank, en gebruik, der dubbele klinkers
eu, *ie*, en *oe*; met derzelver verschil
in zin, en uitsprake, van de *u*,
ij, en *oo*.

De enkelvoudige lange klank van *eu* is bij
ons zacht, en komt de uitspraak van de korte
u zo nabij, dat hij derzelver verlengde
schijnt te zijn. Zie dit onderscheid van klank,
en

en zin, in de volgende *kreuk*, *kruk*; *reuk*; *ruk* (20).

De *ie*, en *ij*, hebben overal niet dezelfde wijze van uitspraak; zij blijven echter noodzaaklijk in klank, en betekenis, onderscheiden: b. v. *lief*, *lijf*; *wie wij*; *zien*, *zijn*. (21). De

(20) Voor *eu* gebruikte men oudtijds *oe*; *brocken* (*eu*), *doeren* (*eu*), *willicdoeren* (*eu*) van *Langewold* 1207 boven aangehaald. Hier van schijnt herkomstig, dat de Groningers *roeien*, *broeien*, *groeien* uitspreken als *reuien*, *breuien*, *greuien*. — *Eu* wierd wel eer ook *ue* gespeld, behoudende echter zijnen klank, *duegd* voor *daugd*. *Huyd. Pr.* bl. 437. Duzendmalen vinden wij dit in de Rederijkers van het *Landjuweel* Antwerp. 1561. Dikwijls worden *eu*, en *o* of *oo*, in de tongvallen verwisseld, *metugen* (*o*), *deugen*, (*oo*); *leugent* [*o*]; *zeun*, [*oo*] *Huyd. Aanm. op M&L. Stok.* II. d. 17. — Gelijk ook *eu*, en *e*, of *ee*, *speulen*, [*e*]; *sneuelen*, *sneuen*, *Huyd. Pr.* 503.

(21) Het verschil in de uitspraak tusschen *ie* en *ij* is moeilijk te onderscheiden: *ij* moet scherper worden uitgesproken, dan *ie*: wijl *ie* een tweëklank, of samenvoeging is van *i* en *e*, en *ij* een dubbele *i*. De Groningers spreken derhalven *ie* in *zien*, en de Hollanders *ij* in *zijn* verkeerdelijk uit. Zie boven onze *Aanm.* op §. II. — *Ie* en *i* wierden bij de Ouden nooit verwisseld. Zie *Huyd. Pr.* bl. 318, 319, 271. — Met *ie* moet *olie*, *bistorie* enz. geschreven worden. *Huyd. Pr.* 271.

De *oe* diende oudtijds voor *oo* (22): doch is van dezelve gelijkerwijze onafscheiden: als *boer*, *boor*; *doel*, *dool*; *toen*, *toon*; *zoen*, *zoon*. (23)

§. XI.

Van de spelling der *tweeklanken*, in 't gemeen.

De 6 *tweeklanken*, die op *i* uitgaan, hebben in hun eerste deel een korte, of lange, klinkletter. De eerste zijn *ai*, *ei*, *ui*: zie hun gebruik in de volgende voorbeelden: *ai*, *Mai*, *eisb*, *heil*; *buit*, *vuil*. De tweede zijn *aai*,

•   •   •

(22) B. v. *voer* (*oo*), *grost* (*oo*). Ontelbare voorbeelden vindt men hier van bij M. STOKK; in de oude Stukken, die aangehaald worden in het l. d. van het Gron. Gen. *Pro jure Patrio excolendo*; en in stukken van het midden der XVI eeuw, te vinden in de Bijlagen, achter J. VAN IPEREN *Relev. ter gedacht. van I. MIGRODE*; hoewel alle deze, ten opzichte van de spellinge, niet dezelfde waarde hebben.

(23) *Oe* wierde wel eer ook *ou* gespeld, *bouk* (boek); gelijk PONTUS DE HEUTER nog deed. Zie denzelven bl. 75. Doch hier in wierde hij al, met reden, verworpen door AMPZ. *Taelb.* bl. 67-69.

aaï, ooi, oei: hunnen klank hoort men in *gemaaid; gedraaid; berooid, beftrooid; gebroeid. gevloeid.*

Van de 5 tweeklanken, die op *u* uitgaan, zijn deze beide kort, *au, ou*: men gebruikt ze in *Augustus, bedauwd; goud, zout*. De lange zijn *aaü, eeu ieu*: men zietze in *verflouwd, gefcbreeuwd, vernieuwd.* (24)

§. XII.

Manier van spelling in 'tmeervoudige van woorden, die in hun eenvoud, of zaaklijk deel, enen tweeklank hebben.

De tweeklank van het eenvoud, of zaaklijke deel, moet in 'tmeervoudig volledig blijven. Men moet dan van *kooi, pauw, leeuw* niet fchrijven *kojen, pauwen, lewen*: dit loopt aan tegens § IX.

Dewijl het eenvoud *baai, kooi*, enz. op *i*, maar niet op *ij* eindigt, *baaij, kooij*; (25) en 't gewone teken des meervouds *en* is; zo
oor-

* * *
(24) *Ai en ei* worden meermalen verwisfeld; zie Huyd. hl. 60, 61. 396 Ook *ui* en *ie*; *beftuur, beftuit, beftier; kuikens, (ie); ruiken, (ie)*. Over de spelling der tweeklanken hebbenwe boven, (aanm. 11), gefproken.

(25) Zie boven onze 5 aanm.

dordelen sommigen, dat men in het meerv. dier woorden ook zonder *j*, door het toedoen van *en*, behoort te spellen, *Hai, Haien; vlei, vleien; lui, luie; maai, maaien; booi, booien; greei, groeien* (26).

Maar dewijl het eenvoud *vrouw* enz. doorgaans met *w* gesloten wordt; zo heeft men door bijvoeging van *en* van *bedauw, bedauwen; bouw, bouwen; blaauw, blaauwen; eeuw, eeuwew; bieuw, bieuwen* (27).

§. XIII.

Noodzaaklijk onderscheid tusschen de *ei* en *ij*.

Daar zijn, die geen onderscheid tusschen de *ei*, en *ij* of *y*, in de uitsprake weten; noch de rechte eigenschap der woorden kennen, die met de ene of de andere, moeten gespeld worden; en daarom onverschillig *lijden* voor *leiden*, *zein* voor *zijn*, spellen. Maar men moet nooit *ij* voor *ei* uitspreken, noch den zin der woorden omkeren.

D

Zie,

* * *

(26) Deze spelling heeft hare bedenkingen voor en tegen; doch deze dingen zijn van te weinig aanbelang, dan dat wij ons'er bij zouden ophouden.

(27) De bijgevoegde *w* in *vrouw* enz. wordt goed-

Zie, en hoor, het zin- en klankverschil in de volgenden: *hei, bij; eiken, ijken; leiden, lijden; meiden, mijden; peilen, pijlen; reizen, rijzen; steil, stijl; veilen, vijlen; vleien, vlijen; weiden, wijden; zeil, zijl.* (28).

§. XIV.

Van de *verdubbeling* der medeklinkers.

Een enkele *medeklinker*, tusschen twee grepen staande, gaat in de spelling doorgaans tot de tweede over, om die te beginnen. Zie dit blijkbaar ondersteld §. VI. Hier door wordt de korte klinker van het eenvoudige *dak, weg, lot*, in een' langen van het meervoudige veranderd, *daken, wegen, loten* (29). Zal

* * *
goedgekeurd bij TEN KATE I. 127, 128: doch verworpen bij MOON bl. 14. NYL. bl. 42; zie MOON *verded.* bl. 57-59.

(28) Het verschil in de uitsprake tusschen *ei*, en *ij*, blijkt uit 'tgeen wij boven, num 5. en 21. hebben aangemerkt. De onvermoeide TEN KATE geeft, I. deel bl. 177-210, een aantal van regelen op, waar naar men *ei*, en *ij*, wete te gebruiken. En een groter lijstje van woorden, soortgelijke als onze Schrijver bijbrengt, vindt gij bij E. ZEIJDELAAR *Spelk. voor de jeugd.* bl. 58-60.

(29) Over de scheiding der lettergrepen kunt gij

Zal dan het meervoud den korten klank des klinkers, die in het eenvoud was, behouden; de medeklinker moet *verdubbeld* worden: b, v *heb, hebben; bad, badden; tref, treffen; lig, liggen; klok, klokken; bel, bellen; stem, stemmen; zin, zinnen; stap, stappen; kar, karren; vos, vossen; let, letten.*

§. XV.

Over het gebruik der *verwante* letters;

b, p; d, t; g, ch; v, f; z, s;

wanneer dezelve voor aan de woorden geschreven worden.

Als men de *verwante* letters verdubbelt, en voor en achter dezelve enen klinker voegt; dan heeft men ene proeve van derzelve rechte eigenschap in kracht, en uitspraak. Hoor dit in de zachte; *ebbe, edde, egge, evve, ezze;* en in de scherpe, *eppe, ette, echche, effe, esse.*

Naar deze eigenschap van zacht en scherpeheid dient haar gebruik te zijn in de spellinge, naar vereisch van 't woord. Hier door

D 2

heeft

* * *

gij wetenswaardige bijzonderheden vinden bij
MOON bl. 41—44. *verded. van Moon spelling*
ling bl. 23—25. v. d. PALM I. 43—45.

heeft men ook dikwijls een zinverschil in anders gelijke woorden.

Zie dit beide in de volgende, waar in ze voor aan geschreven worden: *b, p*, in *bal pal, bek pek, ben pen, best pest, bot pot, bijl pijl*; *d, t*, in *dal tal, daal taal, den ten, der ter, dien tien, doorn toorn, draag traag*; *g, ch*, in *goor choor, logen lachen*; *v, f*, in *veilen feilen, vel fel*; *z, s*, in *zaai saai* (30).

§. XVI.

Haar gewone gebruik, *achter aan*.

Dewijl gewoonlijk het meervoudige den medeklinker, dien het eenvoudige achter aan heeft, behoudt, of ook verdubbelt; zo toont dat meervoud de rechte eigenschap van spelling, en uitspraak, des woords in het eind van 't eenvoudige. En deze spelling maakt ook dikwijls een nuttig onderscheid in de beteekenisse. Zie dit verschil in de volgende voorbeelden: omtrent *b*, en *p*, in *slab slap, slib slip, stob stop, tob top, rob rop*; *d*, en *t*, in *graad graat, hard hart, blood bloot, nood noot, houd houd, zaad zaat, ried riet, wijd wijt, wed wet, wand want, zijd*

(30) Mijne aanmerkingen over deze verwante letters zal ik over de volgende §. bijéénvoegen.

*z*ijd *z*ijt; *g*, en *ch*, in *rog roch*, *lag lach*,
ligt licht, *slag slach*, *geslagt geslacht*,
weg wech!

Dus dient men ook met een *d* te spellen
God, *land*, *goed*, *kwaad*, *verkeerd*, *bemind*:
 om dat het meervoud heeft *Goden*, *landen*
 enz. Dit is thans ook het gewone, en acht-
 baarste, gebruik.

Maar de spelling van de *v* achter aan in
wijv, *wolv*, *stov*, enz. is tot nog toe wei-
 nig in gebruik; en nog weiniger van de *z* in
buis, *muiz*, *prijz*, enz.: maar men schrijft
 ze doorgaans met *f*, of *s*, ofschoon het meer-
 voudige de *v* of *z* vereischt: b. v. *wijf wij-*
ven, *stijf stijve*, *geloof gelooven*, *buis*
buizen, *boos booze*, *prijz prijzen* (31).

D 3

§. XVII.

* * *

(31) Dat deze letters slechts in zachtheid, en scherp-
 heid, van elkanderen verschillen, merkt elk dui-
 delijk omtrent *b* en *p*, *d* en *t*, *g* en *ch*, *v* en *f*,
 doch minder omtrent *z* en *f*. Bij de Latinen,
 en Grieken, is de *z* scherp, en *f* zacht: zo
 achtte men eertijds de *z* ook in onze tale ene
 scherpe uitheensche letter te zijn, en de *f* ene
 zachtere, die men doorgaans gebruikte; gelijk
 minkundigen nog te dezen dage gewoon zijn
 te doen. Omtrent het jaar 1584 heeft echter de
Kamer in liefde bloeiende te Amsterdam, in
 navolging van de Franschen, en, gelijk men
 dacht, van onze oudste Voorvaders, ter onder-
 scheiding, *z* als zacht ingevoerd, en de *f* als
 scherp

scherp behouden: te meer, wyl de *f* meer zoude siffen als *z* in *sabel*, *saai*, *zadel*, *zajen*. Se lert dien tijd hebben de ophouwers onzer sprake in dit spoor beginnen te treden: schoon onze Overzetters van den Bibel de *z* weinig gebruikt hebben. Nu is derzelve gebruik door langdurigheid reeds gewettigd. In deze geachten omtrent de *z* stond PONTUS DE HRUITER al bl. 60-63. VERWER *Id* L. B. p. 63, 64. ed. n. p. 38. zie TEN KATE I. 121. MOON bl. 15, 16. In tegendeel denkt AMPZ bl. 29-38.

Maar de vraag zal hier voornaamlijk zijn, wanneer wij deze verwante letters gebruiken moeten?

Ik zal hier enige regelen voorstellen, welke opvolging de grote verscheidenheid, die men in de spelling hier omtrent bespeurt, zeer verminderen zoude.

I. *Wij moeten de afleiding, en verbuiging, der woorden in het oog houden.* — Derhalven gebruik ik best *d* in *land*, *God*, *goedheid*, en diergelijke, welke in de afleiding, en verbuiging, een *d* hebben, als *landen* enz. Wij volgen hier in PONTUS DE HRUITER bl. 47. HUYD. *Pr.* bl. 31-36. AMPZ. bl. 63-66. SEWEL bl. 14-17; hoewel de *t* bepleit wordt door NYL. bl. 38-40. MOON. bl. 33-36. MOON *spell. verled.* bl. 46-52. — De *t* moet om die zelfde reden zijn in *bout*, *gekant*, enz. — De *g* in *magt*, *gebragt*, *pleegt*, *klagt*, *dragt*, *dag*, *lang*; van *mogen*, *brengen* enz. De *gb*

* . * : * *

is hier onnodig; het welk MOONEN echter voorstaat bl. 8, 9. *Verded. van MOONENS spell.* bl. 43-46; tegen SEWEL bl. 31, 32. — De *v* is daarom in *ontvangen*. HUYD. *Pr.* bl. 204, 205.

2. De uitspraak geeft op het einde van een woord aan de letteren ene scherpeheid: derhalven moet ene *scherpere letter ene greep sluiten*, wanneer 'er gene verbuiging tegen strijdt, b. v. in *niet*, doch geenszins *nied*: venz zijn echter al te zacht, dan dat ze zouden kunnen sluiten; des schrijf ik *stof*, *lof*, *brief*, *wijf*, *huis*, *muis*, *blans*; al strijdt 'er ook de verbuiging tegen in *wijven*, *huizen* enz. TEN KATE maakt hier over enige bedenkingen I. d. bl. 126, 127.

3. *Ene zachtere letter opent ene greep, wanneer die voor een klinker, of w, staat*: daarom schrijf ik *huizen*, *brieven*, *zalig*, *zien*, *zwaar*, met *z* en *v*.

4. *Een dezer letteren, ene greep openende, wordt scherp, wanneer die volgt op een medeklinker, of gevolgd wordt door denzelven*. Dit heeft voornaamlijk plaats in de spelling van *z* en *s*. Men moet dan *maaksel*, *staan*, *stoten*, *sisfen*, *keersfen*, *persfen*, *dansfen*, *verwisfelen*, *schaamte* schrijven met *s*; maar niet met *z*.

5. *Men moet ook acht geven op den bijzonderen aard, en op de uitspraak der woorden*: zo wordt des vereischt in het begin van *sisfen*, *sikkel*, *sabel*, *somber*, *suiker*, *sap*.

* * * * *

6. Wanneer men een woord naar den enen of anderen regel op ene verschillende wijze zoude kunnen spellen; moet men onderzoeken, bij een voorkomend woord, welke regel dan de meeste waardij hebbe: b. v. naar den 2 regel zou men *lant* kunnen schrijven; wilde men de uitspraak volgen: doch de verbuiging *landen* is van meer belang, en vordert daarom *land* naar den 1 regel. In tegendeel is de zachtheid der *z* al te groot, dan dat men naar den 1 regel *buis* zoude spellen, om dat het verbogene *buisen* is; ze vereischt *buis* naar den 2 regel. Hoe zal men spellen *magt* of *macht*? de uitspraak zou het laatste eischen naar den 2 regel; doch de afleiding van *mogen* strijdt 'er tegen; daarom verkiezen wij *magt* naar den 1 regel. Die reden van afleiding is zo duidelijk niet in *kracht*; des mag hier de *cb* boven de *g* naar den 2 regel gelden.

Ik beken het; daar kunnen wel enige bedenkingen geopperd worden tegen de waardijdezer regelen: doch ik vlei mij met de hope, dat ene nauwkeurige waarneming van dezelve de eenparigheid in de spelling zeer bevorderen, en vele zwarigheden uit den weg ruimen zou; gelijk sommige woorden, die gelijkkluidend zijn in klank, maar verschillen in betekenis, hier door ook onderscheiden zullen worden: b. v. *deugd*, *deugt*; *gelach*, *gelag*; enz.

§. XVII.

Van de spellinge met *dt*.

Dt in de namen *Godt*, *landt*, *goedt*, *kwaadt* enz. is nu buiten het achtbare gebruik: dewijl de *t* hier overtollig is.

Maar zo is ze niet, als men schrijft, *gij* of *bij bidt*, *boudt*, *vindt*, *wordt*. Het wezenlijke of zaaklijke deel van *beminnen*, *verlangen*, *bidden*, *houden*, *worden*, heeft men in *ik bemin*, *verlang*, *bid*, *houd*, *ik word bemind*: maar men kan niet schrijven *gij* of *bij bemin*, *verlang* enz. Hier moet de *t* bijkomen, *gij*, *bij*, of *zij*, *bemint*, *verlangt*, *bidt*, *boudt*, *wordt bemind*. Dus ieder woord naar deszelfs eigenschap, en afleiding, spelende, maakt men den zin duidelijk. Zie hier een veelvoudig onderscheid in *ik houd het ene*, *en gijhoudt het andere end van 't hout vast: terwijl hij 'er een houw met de bijle in houwt* (32).

Om diezelfde reden moet men ook met *dt*, doch zich scheidende in twee grepen, schrijven *breedte*: want door het bijvoegsel *te* komt van *hoog*, *diep*, *groot*; *hoogte*,

D 5

diep-

* * *

(32) De stelling van onzen Schrijver omtrent het gebruik van *dt* wordt voldongen bij HUYD. Pr. bl. 31-36: waar in elk, die slechts het oog slaat op de afleiding, de verbuiging, en vervoeging, der woorden, zal moeten berusten,

diepte, grootte: zo ook van *breed, wijd, rond; breedte, wijde, rondte*.

§. XVIII.

Enige nuttige onderscheidinge in de spellinge.

Laat mij hier, ten besluite, nog enig onderscheid tot bevordering van de duidelijkheid bijvoegen.

Liggen is door *i* van *leggen* onderscheiden (33); gelijk ook *zitten* van *zetten*; *drinken*, van *drenken*; zo wel als *zuigen* en *zogen* in zinn verschilt. Zie dit duidelijker in *demoeder* zet *het kind op baren schoot*; *het kind zit 'er op*. *Zij legt het aan hare borst*; en *zoogt het*: *het kind ligt 'er aan*, en *zuigt*. *Zij drenkt het uit een bekertje*; en *het kind drinkt 'er uit*.

Vuur. dient met *uu* gespeld te zijn, in onderscheiding van *Vier*, een telwoord.

Bosch, bos, bus, zijn onderscheiden. Een *bosch* wordt met bomen beplant: *bos* is een bundel: *bus*, een armenbus.

Dewijl de toevoegfels *te, ve, we, ze* gansch

* * *

(33) Over *liggen* en *leggen*, benevens de woorden, die daar van afgeleid worden, is HUYD. waardig, om ingezien te worden, *Pr. bl. 505-510*

gansch kort en zacht van uitspraak zijn: zo schrijft men *Tbee*, (kruid; *vee*, *wee*, *zee*, *zwee*, met *ee*, die noodzaaklijk lang is.

Dus kan men ook onderscheiden zo (indien) van zoo (op die wijze), dat met meer nadruk wordt uitgesproken (34).

TWE-

(34) Woorden, die overeenkomen in uitspraak, maar verschillen in beteekenis, kunnen dikwijls in de spelling niet onderscheiden worden: b. v. een mes *wetten*, en *wetten*, die de Overheid voorschrijft: hij *bad*, en hij ging naar een *bad*. — Dikwijls moeten ze onderscheiden worden, uit hoofde van de afleiding: *bont* van klein; hij *bond* (van binden); hij *bood* (van bieden); *boot* (een schipje); hij wierp een *want* (handschoen) naar den *wand* of muur; hij *wedt* (van wedden); en *wet* der Overheid — Dikwijls mogen deze woorden, duidelijkshalve, onderscheiden worden. Zoude men niet in de spelling het *licht* der zonne van een *ligt* gewigt mogen onderscheiden? een *wicht* of kind, van een *wigt*, waar mede men weegt? het ontkennend *noch*, van het bijvoezend *nog*? Schoon ik niet lochenen wil, dat gelijkkluidende woorden veeltij's denzelfden oorsprong hebben, welke in sommige duidelijk's b. v. in *rede* een redevoering, en *reden* oorzaak, (zie HOOGSTR. en KLUIT op de woorden *Rede* en *Zegen*), doch in andere niet klaar blijkt. Althans wij moeten in deze spelling de regels, Aanm. 34 opgegeven, niet voorbij zien.

TWEDE DEEL,

over de Nederduitſche

TAALBESCHRIJVING of SPRAAK-
DELEN,

§. XIX.

De algemene *Taaldelen*.

De gansche bewoording der Nederduitſche, taal kan men in tienderlei onderscheiden: 1. de *Naamwoorden*, 2. derzelve *Voorleden*, 3. de *Bijnaamwoorden*, 4. de *Voor-naamwoorden*, 5. de *Werkwoorden*, 6. de *Deelwoorden*, 7. de *Bijwerkwoorden*, 8. de *Voorzetsels*, 9. de *Voegwoorden*, en 10. de *Tuſſchenwerpsels* (35).

De

* * *

(35) De Schrijver begint hier met dat deel der *Spraak*kunst, het welk men anders *Etymologia* noemt.

De onderscheidene *Taaldelen*, of *Partes Orat-ionis*, worden door hem opgegeven. De bijzondere eigenschap van elk deel zal in 't vervolg, telkens bij de overweging van ieder deel, worden voorgesteld. TEN KATE ſprekt 'er van I. d. bl. 321-323. En in de verſchillen omtrent hun getal, en rangſchikking, denk ik het onnodig te zijn mij in te laten.

De

De vier laatste, het *Bijwoord* een weinig uitgezonderd (36), zijn onveranderlijk in derzelve spelling: maar de zes eerste zijn veranderlijk door de *Valbuiging*, *Vergroting*, of *Tijdvoeging*. (37)

§. XX.

* * *

De Heer D. MESTINGH betoegt in zijne keurige *verhandeling over den oorsprong en de natuur der Talen in het gemeen*, bl. 45-49. dat de werkwoorden de wortel der andere delen zijn. Ten dienste van hun, die onze Nederduitsche kunstwoorden min gewoon zijn, zal ik hunne gewone Latijnsche namen, volgens de orde van onzen Schrijver, noemen; 1. *Nomina substantiva*, 2. *Articuli*, 3. *Adjectiva*, 4. *Pronomina*, 5. *Verba*, 6. *Participia*, 7. *Adverbia*, 8. *Praepositiones*, 9. *Conjunctiones*, 10. *Interjectiones*.

(36) Het *Bijwoord* wordt door onzen Schrijver van de onveranderlijke taaldelen *een weinig uitgezonderd*. Het is waar; daar zijn trappen van vergroting in de bijwoorden, *spoedig*, *spoediger*: doch wij zullen het laatste woord ruim zo wel als een afzonderlijk bijwoord kunnen aanmerken, als dat *spoedig* onder de bijwoorden veranderd zij in *spoediger*.

(37) De *Valbuiging*, *Vergroting*, en *Tijdvoeging*, waar door de verandering der zes eerstgenoemde spraakdelen geschiedt, heten gewoonlijk *Declinatio*, *Comparatio*, en *Conjugatio*.

§. XX.

Van de Naamwoorden.

Een *Naamwoord* of *Zelfstandig Naamwoord*, in onderscheiding van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, is een woord, het welk ene zelfstandigheid of zaak, bij dien naam bekend, aanduidt.

De naamwoorden zijn eigene, of gemeene. De *Eigene* zijn aan een bijzonder Persoon of zaak eigen; als *Jozef*, *Maria*, *Kanaän*, *Jerusalem*, *Bethania*, *Jordaan*. De *gemeene* namen zijn aan de gansche soorte gemeen; als *mensch*, *land*, *stad*, *dorp*, *rivier*.

Ten aanzien der *Geslachten* zijn de naamwoorden drieërlei; 1. *Manlijk*, 2. *Vrouwlijk*, 3. of *Onzijdig*, anders *Generlei* (38).

§. XXI.

* * *

(38) Veel zouden wij omtrent de *Naamwoorden* in 't gemeen kunnen, en willen, aanmerken: derzelver *afleiding*, en *betekenis*, alleen zoude ons een ruim veld van bespiegelingen openen; zo niet ons kort bestek verbood daar in te treden. Dit doet de schrandere *TAN KATS*, zo opzettelijk, en nauwkeurig, in het gehele tweede deel zijner *Aanleiding tot de kennis der Ned. Spr.*, dat hij elks nalezing, bewondering, en erkentenis, verdiene. Andere Spraakkunstenaars hebben 'er zo weinig van,

van, en datzelve nog van zo weinig waarde, dat wij hunne namen niet eers zullen voorstellen. Doch over de *samenkoppeling* der woorden zie men MOONEN bl. 121-124.

Ik bepaal my wat opzetliker bij de *Geslachten*. Eer zelfst. naamwoord is of *manlijk* (*generis masculini*), of *vrouwlijk* (*generis foeminini*), of *onzijdig* (*neutrius generis*); sommige hebben *belde* geslachten (*sunt communis generis*). Dit zal aan iemand, die gene andere talen door oefening geleerd heeft, vreemd voorkomen: men mag het ook als een bijzonder spraak-eigen aanmerken, waar van de oorsprong, en reden, moeilijk valt te bepalen. TEN KATE heeft, gelijk meermalen, zo ook hier over, een vernuftige gedachte, I. d. bl. 397, 398. In de oudste tyden naamlijk, toen het schrijven weinig in gebruik was, vereeuwigde men gedenkwaardige gevallen door gezangen. De Dichters begonnen ras den tengel te vieren aan hunne vlugge verbeelding: zij vertoonden de zaken als zekere personen. Daar door ontvingen ook, naar zijne gissing, vele naamwoorden een manlijk of vrouwlijk geslacht; terwijl andere, die onder gene persoonsverbeelding worden voorgesteld, buiten enig geslacht of onzijdig bleven. Misschien komt het u beter voor, dat in de meerdere of mindere hardheid van een woord de oorsprong te zoeken is van deszelfs geslacht. Dit is althans zeker, dat de waarneming der geslachten vrij bestendig was onder de Ouden, en doorgaans
zeer

* * *

zeer eenparig in onze vermaagschapte talen, gelijk TEN KATE uit een grote lijst van woorden toont, l. d. bl. 411-468: schoon wij niet ontkennen, dat 'er door den tijd wel enige verandering in de geslachten van sommige naamwoorden is voorgevallen. — De verwaarlozing van deze geslachten is een grote misflag, en niets is thans gemener. Maar hoe zal men het verbeteren? Min kundigen staan hier dikwijls verlegen, en de regels der Spraakkunstenaars zijn doorgaans niet zeer nauwkeurig. Daar is echter een veiliger weg geopend, die te vinden is in de *Geslachtlijst der zelfstandige Naamwoorden*, welke opgesteld is door D. VAN HOOGSTRATEN, aangevuld door G. OUTHOF, en met nuttige aanmerkingen 1759, en verbeterd 1783. is uitgegeven door A. KLUIT. Op dit spoor zullen wij onzen leerling voorlichten.

Gij vraagt dan, waaruit zullen wij het geslacht van elk naamwoord kennen?

Men zegt doorgaans, uit de voorgevoegde lidwoorden, *de* en *bet* in den eersten naamval; *des* en *der* in den tweden; *den*, *de*, *bet*, in den vierden: zo redeneren NYLOË, SEWEL, ELZEVIER, V. D. PALM, en anderen. — Maar hoe weet een vreedeling, of een onkundige, wanneer *de* of *bet*; *des* of *der*; *den*, *de*, of *bet*, geplaatst moet worden? Men beroept zich op de welluidendheid: doch, 't geen bij den enen welluidt, is een wangeluid bij den anderen. Dit kenmerk der geslachten is dan niet genoegzaam, gelijk het ook

* * *

ook zo beschouwd wordt door KLUIT in zijne voorrede voor HOOGSTRAT. *Lijst*, bl. xxvii, xxviii.

Deze merkt verder op, Voorr. n. dr. bl. 96, dat men even weinig zeker gaat, wanneer men in woorden, die uit de Latijnsche, of uit andere talen, tot ons overgebracht zijn, op gezach van de *Id. L. B. p. 16. ed. n p. 25.*, hun geslacht mede overneemt. Dit bemerken wij uit het onzijdig *vinum* der Latinen, en ons manlijk woord *wijn*.

Zijn de geslachten ene bijzondere eigenschap der tale; en moet men den aard ener tale uit derzelve gebruik voornamelijk ontdekken; dan volgt, dat de waarneming van het bestendige gebruik der geslachten, het welk bij de beste Schrijvers, die hier in ook de Ouden volgen, voorkomt, de voorname bron is, waar uit wij ene grondige kennis van dezelve kunnen erlangen. Op dezen voet gaat ook HOOGSTRATEN in zijne *Geslachtslijst* te werk, op ene wijze, dat hy (naar het juiste oordeel van HUYD. *Pr.* bl. 87.) hier door *verdiend heeft, dat men zijns naams, zo lang 'er Duitsch gesproken wordt, met achting en genegenheid, gedenke.* HOËD, en VONDEL, zijn zijne voornaamste leidslieden. Onze Staten Overzetting van den Bijbel is in het stuk der geslachten ook vrij zuiver: zie de *Aansp.* voor de genoemde *Geslachtsl.* bl. LI-LVII; hoewel MOONEN, in deze Overzetting enige misslagen aanduidt in enen *brief* aan D. VAN HOOGSTRAT., te vinden achter enen ouden druk *dier*
E *Lijst*

* * *

Lijst, bl. 431 en volgg. — Zijn 'er dan ook gene regelen, zult gij nu denken, waar naar wij op dien gebaanden weg onzen gang kunnen richten? MOONEN geeft hier veel van op, bl. 59-79; maar heeft 'er zo vele uitzonderingen bij, dat men ligt in verwarring kan geraken. Ik zal enige waarnemingen bijbrengen, die vrij algemeen zijn, en weinig uitzonderingen hebben, schoon ze daar door minder in getalle zijn. Wij zullen bij elk geslacht stil staan.

Het *Manlijke* heeft doorgaans plaats,

1. Bij eigene namen van mannen; *Samuël, Salomo*.
2. Bij namen van mannelijke bedieningen, of eigenschappen; *Vorst, koopman, broeder*.
3. Bij naamwoorden, die, uitgaande op *aar* of *er*, afstammen van werkwoorden, en derzelver werking op een persoon overbrengen; *wandelaar, looper*: of die, uitgaande op *ier*, afstammen van zelfstendige naamwoorden, en enen werkenden persoon aanduiden; *wijn-gaardenier, bovenier, aalmoesnier*.
4. Bij naamwoorden, die wel in zich zelve een ander geslacht hebben; echter als eigene namen van mannen aangemerkt worden; en enige hunner eigenschappen aanduiden; *Ondeugd, Booswicht, Lidmaat, Bloed, Voorspraak*: zie KLUIT bij HOOGSTR. op *wicht*.
5. Bij namen van stenen, genomen voor enen bijzonderen steen; *diamant, saffier*.

* * *

Robijn. Maar genomen voor de erts, of stof, zijze onzijdig: zie **KLUIT** op *diamant*, en beneden bij het *onzijdige* geslacht num. 2.

Vrouwelijk zijn

1. De eigene namen van vrouwen; *Eva*, *Rachel*.

2. Namen van vrouwelijke bedieningen, en eigenschappen; *dienstmaagd*, *zuster*.

3. Namen van bijzondere letteren; *a*, *b*, *c*, *d*.

4. Die, op *ster* uitgaande, afstammen van werkwoorden, en derzelver werking op ene vrouw overbrengen; *voedster*.

5. Die, op *in*, *ing*, uitgaande, van werkw. afhalen, en hunne werking aanduiden; *wandeling*, *beweging*, *bevinding*.

6. Die *nis* ten uigang hebben, het welk, achter werkwoorden of deelwoorden gevoegd, een daad betekent; *behoudenis*, *gedachtenis*.

7. Die, afstammende van zelfstandige naamwoorden, eindigen op *in*, *ess*, of *sche*, en ene vrouw vertonen; *Koningin*, *vriendin*, *zondaresse*, *meesteresche*.

8. Die, afgeleid van naamwoorden, uitgaan op *ij* of *ijs*, en enen staat, ene bediening, of werking, te kennen geven; *abdij*, *waardij*, *burgerij*, *bakkerij*, *dieverij*. Hier van zijn echter onderscheiden sommige onzijdige woorden; als *gerij*, dat bij afkorting zo gespeld wordt voor *gerijsd*, van *rijden*. Zie, beneden, onder het *onzijdige* geslacht num. 5.

E 2

9. Dis;

* * *

9. Die, van bijvoeglijke naamwoorden herkomstig, op *heid* uitgaan, en ene hoedanigheid, in het afgetrokkene beschouwd, voorstellen; *rechtvaardigheid*, *grootheid*.

10. Die, op *schap* eindigende, afstammen van bijvoegl. naamw., en ene hoedanigheid betekenen; *gramschap*, *dronkenschap*. Ook die dezen uitgang hebben, en, van zelfstand. naamw. afgeleid, ene algemeenschap van personen in een verzaderd lichaam aanduiden; *de broederschap*, *burgerschap*: maar wanneer deze laatste voort van woorden ene bediening, waardigheid, of gesteldheid ener zaak, uitdrukken, zijn ze onzijdig; *het burgerschap*, *meesterschap*, *stadhouderschap*: zie dit bevestigd, en opgehelderd, bij KLUIT op *aanbieding*, *bondgenootschap*; maar voornaamlijk op *priesterschap*.

11. Die *te* achter aan hebben, en, afkomende van bijv. naamw., bijna in betekenis overeenkomen met die in *heid* uitgaan; *rondte*, *hoogte*, *diepte*, *grootte*. Oudtijds spelde men *de* voor *te*: waar van nog waarschijnlijk ons *koude* voor *koude* is. Zie KLUIT op *ronde*.

12. Die op ene zachte *e* uitgaan; *vrees*, *zorge*: doch het wegwerpen der *e*, bij ene verkorte spelling, maakt het geslacht wel eens manlijk; als *ene gaarde* vr., *een wijngaard* m; *intrede* vr., *tred* m.: maar meermalen onzijdig *de punte*, *ore*, *oge*, *ure*, *oorloge*; *het punt*, *oor*, *oog*, *uur*, *oorlog*: zie

KLUIT op *punt*, *gaarde*, *intrede*, HOYD.
Pr. bl. 47, 239. TEN KATE I. d. bl. 404-
406. HOOFD waarn. XV. achter TEN
KATE, I. 718.

Onzijdig zijn

1. De namen van Steden en Landen; *bet kooprijk Amsterdam*, *bet steenachtig Arabië*: zie HOOGSTRAT. en KLUIT op *Abydus*, en *Min* bl. 252, 253, n. dr. bl. 325. Welluidendheids-halve zeg: men *den Haag*, schoon tegen den aard der tale.

2. Die ene algemeenheid, of stoffe, aanduiden; *bet graan*, *goud*, *steen*. Zie het geen wij onder het manlijk geslacht num. 5. aanmerkten, en KLUIT op *diamant*, *doek*, TEN KATE I. 403.

3. Werkwoorden in de onbepaalde wijze als naamwoorden gebruikt wordende; *bet eten*, *drinken*.

4. Bijvoegl. naamw. als zelfstandige gestel: *bet ruim*, *rond*, *goed*: zie KLUIT op *recht*, *menscb.*

5. Het zaaklijke deel van een werkw., met het voorvoegsel *be*, *ge*, *ver*, *ont*, wordt een onzijdig naamwoord, ter berekenis van de werking van het werkw.; *bet bederf*, *geraas*, *verblijf*, *ontwerp*.

6. Die in *sel* uitgaande, en van werkwoorden afkomstig zijnde, ene voortbrengende zaak, of een werktuig, betekenens; *schepsel*, *baksel*, *deksel*.

7. Die in *sobap* eindigende, van zelfstand naamw.

naamw. afdalen, en ene bediening, waardigheid, of gesteldheid ener zake uitdrukken; het *burgerſchap*: zie 't geen wij boven aanmerkten onder het *vrouwl.* geſlacht num. 10.

8. Verkleinende naamw., die *je, tje, ke, ken, kij, lijn*, achter aan hebben; *bet oogje, mannetje, wijske* enz.

9. Die in *dom* eindigen, wanneer ze ene algemeenheid, of gezellſchap van perſonen, te kennen geven; *bz: Engeldom, Heidendom, Pausdom*; anders zijn *rijkdom, adeldom, wijsdom* enz., waar in deze betekenis niet is, manlijk; zie *KLUIT* op *maagdom*.

Daar zijn ook woorden, die dan eens *manlijk*, dan eens *vrouwlijk*, zijn, naar vereiſch van het ondeſcheidene geſlacht der perſonen, die daar door uitgedrukt worden; *poel* (zie *HUYD. Pr.* bl. 138), *Gemaal* (*HUYD.* bl. 269). Ook alie, die *opſling* uitgaan, en iemands aard aantuſſen; *vreemdeſing, vondeſing, tweeling*; zie *KLUIT* op *zuiſing*. Vooris, die in *genoot* eindigen; *bedgenoot, loggenoot*.

Nu moet ik 'er nog vier algemene waarnemingen bijvoegen.

I. Wanneer perſonen door enige zaken, of naamwoorden, vertoon worden; dan wordt het geſlacht van den verbeelden perſoon, doch niet dat van het naamwoord, het welk dien perſoon uitdrukt, gevolgd door de betrekkelijke voornaamwoorden. Zo zegt men

in

in goed Duitsch; *bet wijf draagt een kind op haren arm; de dalen van zijne Majesteit, Hoogheid, maken hem onsterflijk in naam; gelijk ook met J. DE DECKER, voor 't aanzicht van de Zon, dien zienlijken God; en met VONDEL, de Nijf ligt op haar luimen.* Even zo is het gelegen met de namen van Steden, en Landschappen, die schoon anders onzijdig, als personen verbeeld, een manlijk of vrouwlijk voornaamwoord achter zich hebben; het *koopriik Amsterdam heeft haren roem verbreid over de gansche aarde.* ANTONIDES zegt, *'t getulband Azie deelt aan de Scheepvaart uit gestente, zijde, en goud, uit haren volen beorn.* Hoe vreemd deze aanmerking in den eerlten opslag schijne, en hoe weinig ze ook doorgaans, zelfs van HOOGSTRATEN, begrepen zij; ze wordt echter reeds herinnerd in de *bl. L. B. bl. 96, ed. n. p. 99,* en betoogd door HUYD. *Pr. bl. 87-90, KLUIT op Abydus en Min, FORTMAN taalk. Aanm. achter zijne dichtb. Mengel. bl. 2-10,* gelijk ze ook uit het Angelsaxisch bevestigd wordt bij TEN KATE l. 474, 475.

2. Meermalen heeft men het hōw.ord *de* voor naamwoorden van het onzijdige g. slacht, daar anders *bet* moest staan; ook wel voor verbogene naamvallen van mannelijke naamwoorden, daar anders *den* moest staan: zo zegt men b. v. in navolging der beste Schrijvers; *bet volk komt op de been, een leger in de wapen brengen, iemand onder de voet werpen, wij zullen de gevangene visch straks eten.* De reden is. om dat die naamvoor-

Van de Spraakdelen.

* * *

den een verzamelenden zin hebben, en als meêrv. gebruikt worden, of meêrvoudige zijn met afkorting van den meêrv. uitgang *en*; als of 'er gezegd wierd *het voik kooft op de benen, in de wapenen, onder de voeten, de vifchen*. Men zegt ook *alle ding, alle man*, waar over wij onder §. XXXII. nader fpreken zullen. Zie over dit alles **KLUIT** bij **HOOGSTR.** op *been*, **HUYD. Pr.** bl. 291-300, **TEN KATE** I. 395, 396

§. Woorden, die uit twee naamwoorden zijn faamgefteld, behouden het geflacht van het laafte woord der famenftelling; b. v. *rechtsgeleerdheid* vr. Zo blijft ook het zelfftandige naamwoord zijn geflacht behouden, wanneer een van onze afcheidelijke voorzetfels 'er voor kooft; b. v. *gang* m., zo ook *ingang, doorgang; grond* m., *afgrond* m; *breuk* vr., *afbreuk, inbreuk* vr. Maar wanneer een onafcheidelijk voorzetfel voor een naamw. kooft, b. v. *verftand, beftag*; dan behoudt het naamwoord niet altijd, maar slechts in fomnige gevallen, zijn geflacht. Waar over gij den nauwkeurigen **TEN KATE** kunt inzien I. d. bl. 406-410 en **HUYD. Pr.** bl. 47.

4. In fomnige woorden heeft een verloop van geflachten plaats: zo was *beest* oudtijds vr. maar nu heeft het onzijdige geflacht reeds ftand gegrepen. Sommige hebben door den tijd twee geflachten aangenomen, b. v. *fmaad* m. en vr. Sommige drie, als *fneeuw, ftag*, zie **KLUIT** op alle deze genoemde woorden. Men moet het gebruikelijkfte volgen.

Meer

* * *

Meer bijzondere en algemene waarnemingen omtrent de bepaling van de onderscheidene geslachten der naamwoorden zullen wij nu niet bijbrengen. En dan zult gij billijk denken, dat 'er duizend woorden overblijven, welker geslacht men uit de opgegevene waarnemingen niet ontdekken kan. Men moet hier het gebruik raadplegen, en daar in hebben wij HOOGSTRATEN, en KLUIT in de uitgegevene *Geslachtlijst*, tot goede leidlieden.

Onze Schrijver liet hier in zijn handschrift een klein lijstje van manlijke, een diergelyk van vrouwelijke, en een van onzijdige, naamwoorden, volgen. Doch dit laten wij achter, om dat het geslacht van vele dier woorden uit onze genoemde waarnemingen kenbaar is, en men een groter lijst der gebruikelijkste woorden nodig heeft, gelyk het ook ongemaklyk is een woord, veeltijds in alle die drie lijstjes, naar zijn geslacht, op te zoeken.

Wij zullen daarom aan het einde van dit werkje een grotere naamlijst, naar de orde der letteren, laten volgen, waar in men gemaklyk de voornaamste woorden zal kunnen opslaan, en hun geslacht 'er bij aangetekend vinden; waar van men het bewijs, tevens met de woorden, die bij ons ontbreken, opzoeken kan in de genoemde *Geslachtlijst* van HOOGSTR. door KLUIT uitgegeven, [vooral den nieuwen druk van 1783, welken hij nu alleen voor den zijnen erkent: Voorr. bl. 12. In welke Voorrede algemene regels omtrent de geslachten opgegeven, en beoordeeld, worden.]

§. XXL

Van de *Valbuiging*.

De *Valbuiging*, *Verbuiging*, of *Buiging*, is ene stelling, of verandering der naamwoorden (of die 'er voor in plaats komen), met derzelve toebehoren (Voorlid, of Voornaam, en Bijnaam), naar vereisch van ieders geslacht, en getal, in zekere Naamgevallen.

Een *Naamval* of *Naamgeval* is een geval of gelegenheid, waar in een persoon of zaak, door het naamwoord betekend, gesteld wordt; het zij als werkende (of ook iets zijnde, of wordende), of bewerkt; het zij als iets ontvangende, of dervende; het zij die als eigenaar van iets; of eindelijk als aangesproken aangemerkt worde.

Dus zijn 'er zes Naamgevallen, waar in een persoon, of zaak, genoemd kan worden.

1. de *Werker*; van wien men getuigt, dat hij iets doet, is, of wordt:

2. de *Eigenaar*; dien men iets eigent:

3. de *Ontvanger*; dien men aanmerkt als iets gegeven:

4. de *Lijder*; of de bewerkte, die de werking ondergaat:

5. de *Toeboorder*; die aangesproken, of wien iets toegeroepen, wordt:

6. de

6. de *Derver*; dien men doorgaans aanmerkt als iets ontnomen.

De eerste, en vijfde, vereifchen het naamwoord; met zijn voorhebbend, in zijnen rechten stand, dat is onveranderd; maar de vier overige, als *gebogen*, of veranderd (39). §. XXII.

* * *

(39). De *Naamvallen* (*Casus*), waar door de verbuiging (*Declinatio*) geschiedt, worden doorgaans met de Latijnsche namen 1. *Nominativus*, 2. *Genitivus*, 3. *Dativus*, 4. *Accusativus*, 5. *Vocativus*, 6. *Ablativus*, uitgedrukt; of bij ons geheten 1. de *Noemer*, 2. *Teler*. 3. *Geuer*, 4. *Aanklager*, 5. *Roeper*, 6. *Nemer*. Aan deze orde is men gewoon: daarom acht ik het best, die ook e. volgen, en heb, hier naar, des Schrijvers orde veranderd, welke in z'n handschrift dus had, 1. de *Werker*, 2. de *Toeboorder*, 3. de *Eigenaar*, 4. de *Lijder*, 5. de *Ontvanger*, 6. de *Derver*. Hij gebruikt hier min gewone Nederduitsche benamingen, en volgt daar in, schoon met enige verandering, het voetspoor van het Kunstgenootschap *Natura et arte*, en anderen. Dezelve komen met den aard der zake vrij wel over een, gelijk te zien is uit het geen bijgebracht wordt: het welk nader wordt ongebelderd door ELZEVIER *Proev. van nieuwe Nederd. Spraeck*. bl. 50-57. en VAN DER PALM *Spraeck*. II. bl. 6-21. welke hier van ook voorstanders zijn. Wij zullen dit thans niet betwisten, en in onze

aan-

* * *

aanmerkingen, om verwarring voor te komen, des Schrijvers namen behouden, of de naamvallen naar onze orde, die de gewone is, den *eersten*, *tweeden*, *derden* enz. noemen. Echter kan ik niet ontveinzen, dat ook deze benamingen des Schrijvers even weinig nauwkeurig zijn, als de gewone, welke laatste men wel volgen kan; wanneer men dezelve niet toepast op de personen, of zaken, die door een voorgaans geschiedt, maar op de buiging van het woord zelve: bij voorbeeld *Paulus heeft vele volken bet heil van Christus aangeboden*; gij merkt, *Paulus* staat hier in den *eersten*, *Christus* in den *tweeden*, *Volken* in den *derden* naamval; nu mogen wij *Paulus* den *Noemer* heten, niet om dat *Paulus* hier iets noemt; maar om dat door deze woordbuiging de persoon, of zaak, genoemd wordt, van welke gesproken wordt: *van Christus* is hier de *Teler*, niet om dat die iets recht; maar om dat dit woord in zulk eene buiging staat, waar door te kennen gegeven wordt, dat aan hem iets geteeld, of geëigend wordt: *Volken* heten wij den *Gever*, niet, om dat die iets geven; maar om dat door die woordbuiging aan geduid wordt, dat hun iets gegeven wordt, namelijk *bet heil van Christus*. Maar de benoeming van *Aanklager* blijft zeer ongepast. Men zou deze naamvallen duidelijker kunnen heten, *bet noemende*, *telende*, *gevende*, *geval* enz. gelijk in de werkwoorden *de gebiedende wijze* enz. Gij kunt over deze benamingen eene keurige Verhandeling vinden van den Heer H. HOUTAM, onlangs uitgegeven in het eerste deel

§. XXII.

Van de *Voorleden*, en derzelver buiging.

De *Artikels* of *Voorleden*, ook *Naamleden*, en *Geslachtwoorden*, genaamd, zijn voorlopers van de gemene naamwoorden; en wijzen nauwkeuriglijk aan de minder of meerder bepaaldheid van den zin derzelver; neffens het onderscheid van geslachte.

Zij zijn twederlei: het onbepalende [*Een*] *Ene*, en *Een*; het bepalende *De* en *Het* (40).

Laat

* * *

der *Taal- en Dichtl. Oefeningen* van het Leydsch Genootsch. *Kunst wordt door arbeid verkregen*, bl. 147-168, door welken de oude en gewone benamingen verdedigd worden. VAN DER PALM brengt een voorbeeld bij, waar in alle naamvallen voorkomen; *de vordering van den leerling (des leerlings) geeft den Meester blijdschap; kwijt u dan, o jongelingen! van urwen plicht.* — Nauwkeurig worden alle deze naamvallen door TEN KATE overwogen, l. d. bl. 324-328.

(40) Wanneer een naamwoord in den allerbepaaldsten zin gebruikt wordt, is 'er zelfs het onbepaalde lidwoord niet voor. Zo zijn deze spreekwijzen *daar is vuur; daar is een vuur; daar is het vuur* onderscheiden in ene meerdere of mindere bepaaldheid van zin.

Laat mij hier derzelve buiging, ook tot een voorbeeld van die der meeste voornaamwoorden, bijvoegen (41).

In hunnen rechten stand zijn het manlijke en vrouwlijke even eens; en beide van het onzijdige onderscheiden. Nogthans wordt wegens de welluidendheid de korte zachte *e* van achter *Ene* (gelijk ook van enige Voornamen) alijd of dikwijls, voor al in 't manlijke, achtergelaten (42).

De buiging geschiedt door de toevoegfels *s*, *n*, of *r*, al naar vereisch; en ge woonlijk ook met hulpe van de voorzetsels *aan* en *van*. Om

* * *

zin. Dit wordt nauwkeuriger ontwikkeld bij TEN KATE I. deel bl. 341-345, en voornaamlijk bij KLUIT *Vind. artic. Graec. in N. T. part. I tom. I. p. 1-27.*

(41) De buiging der Voorleden onder de Ouden, en Verwanten, kan men bij TEN KATE vinden I. deel bl. 354-364.

(42) Men beminde oudtijds meer dan nu den uitgang op ene zachte *e*; dus is nu het mannelijke gewoonlijk *een*, het vrouwelijke *ene*, het onzijdige *een*; terwijl de welluidendheid wel eens ene *e* in 't mannelijke bijvoegt, en in 't vrouwelijke afwerpt, voor welk laatste men nauwkeuriger *een*' schrijft, gelijk *een*' ook wel in plaats van *enen* gesteld wordt; zie HUYD, *Pr.* bl. 446, en onze Aanm. 47.

Om de kortheid zijn de gegeven namen der Naamvallen hier gemerkt met hunne eerste letteren.

1. Het onbepalende Voorlid, ook als telwoord, [*Een*,] *Ene*, *Een*.

Het Eenvoud.

Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W. <i>Ene</i> of <i>Een</i>	<i>Ene</i> , of <i>Een</i>	<i>Een</i>
<i>E Enes</i> [<i>Eens</i>]	<i>Ener</i> of <i>Van een</i> [<i>ene</i>]	<i>Eens</i> of <i>Van een</i>
O. <i>Aan enen</i> , of <i>Ener</i>	<i>Aan ene</i> , of <i>Ener</i> (23)	<i>Aan een</i> of <i>Enen</i>
L. <i>Enen</i>	<i>Ene</i> , of <i>Een</i>	<i>Een</i>
T. *	*	*
D. <i>Van enen</i>	<i>Van ene</i>	<i>Van een</i> of <i>Van enen</i>

Het Meervoud ontbreekt.

2. Het Bepalende Voorlid *De* en *Het*

Het Eenvoud.

Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W. <i>De</i> (44)	<i>De</i>	<i>Het</i>
	* * *	<i>E. Des</i>

(43) Dat men in dezen naamval in het vrouwelijke hillijk *ener*, *der*, zegt wordt bewezen bij *Huyd. Pr.* bl. 379, 380.

(44) In den eersten naamv. van het manl. eenvoud schrijft men verkeerdelijk *den*, gelijk men te dikwijls zegt, en schrijft, *den Apostel spreekt*; zie *KLUIT* bij *HOOGSTR. Lijst* bl. 297-299. *ndr.* bl. 376-379.

E. Des of Van den	Der of Van de	Van het of Des
O. Den of Aan den	Aan de of Der	Aan het of Den
L. Den	De	Het
T. *	*	*
D. Van den	Van de (45)	Van het of Van den
Het Meervoud.		
W. De	De	De
E. Der of Van de	Der of Van de	Der of Van de
O. Aan de of Den	Aan de of Der	Aan de of Den
L. De	De	De
T. *	*	*
D. Van de	Van de	Van de

De hier en daar onderscheidene buiging geeft aanleiding tot een minder of meerder verhevenheid, of laagheid, van stijl (46).

§. XXIII.

(45) Oudtijds gebruikte men in dezen naamv. ook *van der*. van waar men nog heeft *op der aarde*, *van der band*, en meer diergelijke; zie Huyd. Pr. bl. 169, 170.

(46) Van dit onderscheid tusschen enen hoogdravenden, deftigen, en gemeenzamen stijl, en het daar uit voortvloeiende verschil in 'e spel

§. XXIII.

Voorbeelden van de *Buiging* der naamwoorden, met derzelve voorleden.

I. Met den Artikel *Een*.

Laat de naamwoorden zijn *appel*, *bloem*, *kruid*, waar van het eerste is manlijk, het tweede vrouwlijk, het derde onzijdig; gevoegd met enig bijvoegfel, tot beter begrip der onkundigen.

W. (47) *Een appel* van goeden smaak; *ene bloem* van bevallige kleur en geur; *een kruid* van gezond gebruik; zijn vruchten van den hof.

F

E. (48)

* * *

spelling spreekt TEN KATE I deel bl. 334. en volg. Doch ik twijfel, of dit wel op goede gronden geschiedt, en die veranderingen niet liever aan de welluidendheid zouden moeten worden toegeschreven, of aan enen meer of minder verouderden spreektrant.

(47) Oudtijds gingen de naamwoorden uit op ene zachte *e*; zie KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst*. bl. 511 513, n. dr. bl. 634; onze aanmerk. bl. 26; VERWER in enen brief aan RELAND achter den ouderen druk van HOOGSTR. *Lijst* bl. 479-491, daar dit beweerd wordt tegen MOONEN in zijnen brief, die ook daar
ter

E. (48) De goede smaak *eens appels* of van *enen appel*; de aanminnige kleur en geur

* * *

ter plaatze te vinden is, bl. 435 en volg. Maar in vervolg van tijd spelde men met meer verkorting, en sneed de *e* achter af; hoewel dezelve, vooral in de verbogene naamvallen, meermalen behouden wordt, of mag worden: b. v. *vermaninge*, *manfche*, *ruste*, *zonne*, *wille*. ELZEVIER houdt de *e* noodzaaklijk in den derden, en zesden, naamval Spr. bl. 57, 58.

(48) De tweede naamval is gelijk aan den eersten in vrouwlijke naamwoorden, *de stad*, *der stad*: ook in het manlijke, en onzijdige, wanneer de buiging geschiedt met *van*, b. v. *van enen appel*, *van enen man*, *van eens kind*. — Buigt men met *eens*, of *des*; dan hebben manlijke, en onzijdige, woorden in den tweden naamval *es* of *s* achter aan, *des geestes*, *des mans*, *eens kinds*: zo ook, wanneer de buiging geschiedt zonder voorlid, b. v. *die vrouw heeft mans krachten*, in welken gevalle de tweede naamval staan moet voor het woord; waarvan hij afhangt; zie TEN KATE 351-353. NYL. 60-62. Even zo worden ook vrouwlijke woorden wel met *s* gebogen, *moeders goed*, *myn dochters man*, gelijk de vrouwl. eigen namen *Rachels kinderen*, *Eva's zonde*, zie TEN KATE I. 394, 395. en 465 bij het woord *zee*, MOON. bl. 101, 102. Sommige manl. en onzijdige woorden vereifchen in den tweden naamval den uit-

geur *ener bloem*, of *van ene bloem*; het nuttige gebruik *eens kruids* of *van een kruid*; vermanen ons van 's Hemels goedheid.

- O. De lieve zon geeft *aan enen appel*; *aan ene bloem*, of *ener bloeme*; *aan een kruid* van gezond gebruik; alle wenschelijke vereischten.
- L. Daar door mogen wij *enen appel* eten; *ene bloem* in derzelve lieflijkheid beschouwen, en ruiken; *een kruid* van onzen akker tot gezondheid gebruiken.

T. *

- D. Dan kan men tot verfrischung *van enen appel* eten; *van ene bloem* gebruik maken; *van een kruid*, tot levens onderhoud geschapen, nuttigen.

2. Met den Artikel *De*.

Laat de naamwoorden, naar de drie geslachten, zijn *beer*, *vrouw*, *kind*.

F 2

Het

* * *

uitgang *en* in *des Heren*, *Graven*, *menschēn*, *barten*, enz, welke een overblijffel schijnt van de oude verbuiging; zie TEN KATE I. 392-395, die hier toe ook den uitgang *sen* in eigene namen brengt, b. v. *Gerrit Jakobsen*. Men zou echter *sen* ook als ene verkorting van *zoon* of *zijn* kunnen aanmerken. De uitgang *en* heeft ook plaats bij sommige vrouwl. woorden, *mijn vrouwen moeder*.

Het Eenvoud.

- W. *De beer, de vrouw, het kind.*
 E. *Des beren, der vrouw, des kinds; of van den beer, van de vrouw, van het kind!*
 O. *Aan den beer, aan de vrouw, aan het kind; of den bere, der vrouwe, den kinde(49).*
 L. *Den beer, de vrouw, het kind.*
 T. *O beer, vrouw, kind!*
 D. *Van den bere of beer, van de vrouw, van het kind, of van den kinde(49)*

Het Meervoud (50.

- W. *De beren, vrouwen, kinderen.*
 E. *Der [of van de] beren, vrouwen, kinderen.*

O. *Aan*

* * *

(49) De derde en zesde naamval van het onzijdige, met *den* of *enen* gebogen, eischen ene *e* achter aan, b. v. *den volgenden geslachte, uit den gelove*: zie KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst*. bl. 53, 54.

(50) De uitgang van het meervoudige is *en*, als *borsten, benen*; of *s*, als *lopers*; of *en* *s*, als *mans, mannen, broeders broedren*; of *eren*, als *gemoederen*; of *en en eren*, als *volken volkeren, benen beenderen*: dit alles wordt

- O. *Aan de of den beren, aan de of der vrouwen, aan de of den kinderen.*
 L. *De beren, vrouwen, kinderen.*
 T. *O beren, vrouwen, kinderen!*
 D. *Van de beren, vrouwen, kinderen. (51)*

§. XXIV.

Van de *Bijvoeglijke* naamwoorden.

Een *Bijnaamwoord*, of *Bijvoeglijk Naamwoord*, is een woord, dat de hoedanigheid, of stoffe, der dingen, door het naamwoord benoemd, aanduidt, het welk in zijnen eigenen

F 3

stand

* * *

wordt nauwkeuriger ontwikkeld door TEN KATE I. 382-391; die 'er ook *ens* bijvoegt in *begeertens, belangens*: doch ten onrechte volgens de *Proeve* van het Genootsch. *Dulces ante omnia Musae* bl. 100-102. — Bij sommige woorden heeft geen meervoud plaats, waar van MOONEN ene lijst geeft, bl. 80-83, die echter hare uitzonderingen heeft.

- (51) Men moet omtrent de buiging der naamw. nog aanmerken, dat zulke, die in de laatste lettergrepe een korten klinker hebben, den laatste medeklinker verbubbelen, als *katten, eigenschappen*; zie TEN KATE I. 386, 387. — Ook zoude men in navolging van MOON., ELZEV., v. D. PALM, en anderen, naar de onderscheidene buiging der woorden, onderscheidene rangen van buigingen kunnen stellen. Maar men verwacht ligt in nodeloze onderscheidingen.

stand onmiddelijk voor het naamwoord geplaatst wordt.

Die de *boedanigheid* der dingen beschrijven, zijn menigvuldig; en zien op derzelve waarde, gestalte, grootte, enz. als *goed, kwaad; rond, vierkant; groot, klein; wit, zwart.*

Die de *stoffe* der dingen beschrijven, zijn daar van afgeleid door het bijvoegen van *en*: b. v. van *goud* komt *gouden*; van *zilver*, *zilveren*; van *tin*, *tinnen* enz. Dus zegt, en schrijft, men een *gouden ring*, *zilveren kop*, *tinnen schotel*, *koperen ketel*, *zyden kleed*, *wollen lap*, *roggen brood*, *tarwen bol*.

Zij blyven dus in alle geslachten, getallen, en gevallen, onveranderd. (52)

§. XXV.

(52) De uitgang *en* in stoffelijke bijnaamwoorden wordt door TEN KATE I. 393. als een verouderde tweede naamval aangezien. Wat hier van zij; die uitgang onderscheidt ten minsten dit soort van bijv. woorden, en is hun wezenlijk kenmerk. Ten onrechte werpt MOONEN dan in het vrouwl. de *n* achter af, bl 51; gelijk door HUYD. uit de Oudheid voldongen wordt *Pr.* bl. 348-352, 367, 368, zie ook KLUIT bij HOOGSTR. *Lijst.* bl. 175-178, n. dr. bl. 225, die tevens vrij betooglijk beweert, dat deze woorden door bijvoeging van *e*, en *en*, wel verbogen mogen worden, b. v. *goudene vaten*. Doch deze buiging wordt weggelaten, wan-

§. XXV.

Van de *Buiging* der bijvoeglijke naamwoorden, gepaard met hun volgend zelfstandige.

Het Eenvoud.

De Werker.

Hier heeft men drieërlei gelegenheid der bijnamen waar te nemen.

1.) Voor manlijke naamwoorden, met het onbepalende lidwoord *een*, en die in hunne betekenisfe enige *waardigheid*, of *bedrijf*, te kennen geven, als *koning*, *prins*, *heer*, *knecht* enz., insgelijks *man*, *mensch*, *Christen*, wordt het bijnaamwoord zaaklijk zonder achtergevoegde *e* vereischt: b. v. een *magtig* Koning, een *goed* Prins, een *doorluchzig* Vorst, een *groot* heer, een *verstandig* meester, een *getrouw* knecht, een *geleerd* man, een *zondig* mensch, een *innig* Christen.

2.) Voor manlijke naamwoorden, ook met den artikel *een*, die van gemelde bedrijvende betekenis niet zijn, als *zoon*, *leeuw*,

F 4

bond

wanneer ze enen telangen staart maakt, of kwalijk luidt: zo zegt men *enen zilveren beker*, of *zilveren bekers kopen*, niet *zilverenen* of *zilverene*

bond enz., moet de bijnaam met *e* geschreven worden, zo wel als voor de vrouwlijke namen; doch het onzijdige zonder *e*: b. v. in 't manl. een *lieve* zoon, een *felle* leeuw, een *boze* hond; in 't vrouwl. een *lieve* dochter, een *milde* gave, een *goede* daad; in 't onzijdige een *lief* kind, een *sterk* paard, een *goed* werk.

3.) Maar wanneer het naamw. wegens den voorafgaanden artikel *de*, *het*, of enig ander voornaamw., van *ene* bepaalde betekenis is; dan moet de bijnaam, ook voor het onzijdige, en voor de gemelde bedrijvende manlijke naamw. met *e* geschreven worden: b. v. in 't manl. de *magtige* Koning, de *grote* heer, de *geleerde* man; in 't onzijdige het *lieve* kind, het *sterke* paard, het *goede* werk. (53)

De Toehoorder.

Hier is het naamwoord wegens de aanspraak bepaald, diensvolgens vereischt de bijnaam,
ge-

* * *

(53) Het geen hier aangemerkt wordt van de buiging der bijv. naamw. met een zelfst. naamw. wordt breder beredeneerd door den nauwkeurigen TEN KATE I. 365-376. en HUYD. *Pr.* bl. 190-194. En het onderzoek daar van is van te groten omflag, dan dat wij 'er ons, in een kort bestek, mede bemoeien kunnen.

gelijk het even voorgaande, de *e* achter aan in alle geslachten: b. v. o *magtige* Koning! o *grote* heer! o *geleerde* man! mijn *lieve* kind!

De Eigenaar, Ontvanger, Lijder, Derver.

Die van de *eerste* gelegenheid houden zich in alle verbogen gevallen onveranderlijk: b. v.

D. De troon van enen of een' *magtig* Koning.

O. Aan een' of een' *doorlugtig* Vorst hulde doen.

L. Een *goed* Prins eerbiedig beminnen.

D. Van een' *getrouw* vader alle behoefte ontvangen. (54)

F 5

Die

(54) Wanneer deze bijv. naamw. hier niet gebogen worden, zou men ze als bijwoorden (*adverbia*) kunnen aanmerken, of deze onveranderlijkheid uit de welluidendheid afleiden: maar dan eischt deze zelfde welluidendheid, dat ook het voorlid *een* onverbogen zij, en men niet zegge *de troon van enen*, maar *van een magtig Koning*. Daar is echter weinig reden, waarom men deze bijv. woorden onverbuiglijk stelle, ten zij men denke, dat ze dan enen algemenen zin aanduiden. TEN KATE merkt ook aan, I. 378, dat bijv. woorden, die van een stad, of land, ontleend

Die van de *twede* gelegenheid, met den artikel *een*, hebben in de drie geslachten, als volgt:

E. De beminnelijkheid eens *lieven* zoons, of van enen *lieven* zoon; ener of van ene *lieve* dochter; eens *lieven* kinds, of van een *lief* kind.

O. Enen *lieven*, of aan enen *lieven* zoon; ener of aan ene *lieve* dochter; aan een *lief* kind, of enen *lieven* kinde; goede giften geven.

L. Enen *lieven* zoon; ene *lieve* dochter; een *lief* kind wel opvoeden.

D. Van enen *lieven* zoon; van ene *lieve* dochter; van een *lief* kind; kinderlijke liefde ontvangen.

Die van de *derde* gelegenheid, met den artikel *de*, *het*, worden in de drie geslachten dus gebogen.

E. Des *magtigen* Konings of van de *magtigen* Koning; der of van de *hoge* Overheid; van het *groene* veld, of des *groenen* velds.

O. Den of aan den *magtigen* Koning; der of aan de *hoge* Overheid; aan het *groene* veld, of den *groenen* velde.

L. Den

* * *

leend zijn, en op *er* uitgaan, onverbuiglijk zijn, *Amsterdammer Schippers* enz. Ene te lange staart, die deze woorden hier door krijgen, en die wanluidend zijn zou, schijnt hier van de reden te zijn.

L. Den *magtigen* Koning; de *boge* Overheid; het *groene* veld.

D. Van den *magtigen* Koning; van de *boge* Overheid; van het *groene* veld.

Het Meervoud.

Die van de laatste, met den artikel *de*, *het*, zijn alleenlijk meervoudig. Zij vereischen in alle geslachten, en gevallen, den uitgang in *e*: *magtige*, *boge*, *groene*.

§. XXVI.

Van de *Vergroting* der bijnaamwoorden.

De *Vergroting* der bijnamen is ene verheffing, of verlaging, van derzelve beteeknisse tot het volgende naamwoord; in vergelijking van nog één, twee, of meer diergelijke dingen, het zij als deze te bovengaande, of alle overtreffende. Want van twee dingen kan het ene wel groter wezen, dan het andere; maar niet het grootste: hier toe worden ten minsten drie vereischt.

Men noemt dan drie trappen van vergelijking de *Stellende*, de *Vergrotende*, de *Overtreffende* (55). De eerste heeft den bijnaam op zich

(55) Taalkundigen noemen deze trappen van vergelijking den *Positivus*, *Comparativus*, en *Superlativus*.

zich zelve, de beide volgende zijn twee graden van verhoging. Het gewone kentecken van den eersten is het toevoegfel *er*, van den laaften *st*, achter het wezenlijke van den bijnaam. Deze drie trappen van vergelijking worden in de volgende voorbeelden gezien: *breed, breder, breedst*; *groot, groter, grootst*; *hoog, hoger, hoogst*; *min, minder, minst*; *mooi, mooier, mooist*: (56)

bij

* * *

(56) De Vergrotende, of tweede trap, gemaakt door een achtergevoegd *er*, neemt, om de gemaklijkheid der uitpraak, wel een medeklinker voor *er* aan: zo zegt men van *zwaar, zwaarder*, in plaats van *zwarer*. — En, wanneer de laafte klinker kort is, wordt, naar aanm. 51, de laafte medeklinker in de vergroting verdubbeld: zo komt van *tansnel, tammer sneller*. — Men houdt dezen tweden trap doorgaans ook, met TEN KATE I. 328, onverbutglijk: doch, de aard der bijv. woorden billijkt de buiging, ten zij ere te lange staart wanluidendheid verwekte: men mag dan zeggen *enen bogeren berg beklimmen*, beter dan *enen boger berg*, en *enen verbevenner smaak hebben*, beter dan *enen verbevenner*; zie aanm. 54. — Die zelfde langstaartigheid, en wanluidendheid, verbiedt meermalen de buiging met *er* of *st*, oudtijds *est*, en eischt het gebruik van *meer, zeer, boven, of meest*, met den stellenden trap; zie S. XL. Gelijk ook sommige woorden, uit hoofde van

bij het laatste wordt dikwijls *aller* gevoegd *allergrootst*, *allerhoogst*, waar van het naamwoord *Allerhoogste* is. (57)

In de vergelijking van twee zaken wordt *als* vereischt bij de gelijkheid met het Stellende; maar *dan* bij het Vergrotende: b. v. *Wie was ooit zo een wijs, rijk, en heerlijk, Koning als Salomo? Onze Heer Jezus, Koning der Koningen, en Heer der Heren, is meerder dan Salomo.* (58)

§. XXVII.

• • •

van hunne betekenisse, gene vergroting gedogen. Dit alles kan elk in de bijzondere gevallen ligt merken, en hier uit, onder vergelijkinge van onze 52 aanm., opmaken, dat ook de stoffelijke bijnaamwoorden bezwaarlijk vergroot kunnen worden.

(57) Dit voorgevoegd *aller* beduidt ten hoogsten trap, *allersterkst*: zie *HUYD. Pr.* bl. 85 87.

(58) Ter bevestiging van het geen hier over *als* en *dan* gezegd wordt, kan men *HUYD.* zien in zijne *Pr.* bl. 28 34. 460. 461, 623, en *aanmerk.* op *MEL. STOKER Rijkron.* I. d. bl. 169, 170. benevens de *Proev.* van *Dulces ante omnio Musae* bl. 145, 146.

§. XXVII.

Van de Buiging der bijvoegl. naamw. als ze zonder een volgend zelfstandige geschreven worden.

Wanneer, bij wijze van uitlating des naamwoords, het bijnaamwoord alleen staat, behoudt het echter zijne betrekking op het naamwoord: dieswegens vereischt het ene buiging, als of 'er het naamwoord bijstond. Laat tot een voorbeeld zijn *de vrome Christen en Christenen*.

Eenvoud.	Meervoud.
W. <i>De vrome...</i>	<i>De vrome...</i>
E. <i>Des vromen.</i>	<i>Der vrome.</i>
O. <i>Aan den of den vromen.</i>	<i>Aan de of den vrome.</i>
L. <i>Den vromen.</i>	<i>De vrome.</i>
T. <i>O vrome!</i>	<i>O vrome!</i>
D. <i>Van den vromen.</i>	<i>Van de vrome.</i>

Maar wanneer het bijnaamwoord, door voorvoeging van een ander, in een zelfstandig woord veranderd is, of anders op zich zelf als zodanig voorkomt; dan is de buiging gelijk een manlijk zelfstandig naamwoord: bij voorbeeld.

Eenvoud.	Meervoud.
W. <i>De oprechte vrome.</i>	<i>De oprechte vromen.</i>
E. <i>Des oprechten vromen of van den oprechten vrome.</i>	<i>Der of van de oprechte vromen.</i>
O. <i>Aan den oprechten vromc.</i>	<i>Aan de of den oprechte vromen.</i>
L. <i>Den oprechten vrome.</i>	<i>De oprechte vromen.</i>
T. <i>O oprechte vrome!</i>	<i>O oprechte vromen!</i>
D. <i>Van den oprechten vrome.</i>	<i>Van de oprechte vromen. (59)</i>

§. XXVIII.

(59) In het voorbeeld van onzen Schrijver luidt *vromen* in den tweden, derden, vierden, en zesden, naamv. van het eenvoudige beter dan *vrome*: en dan volgt het den aard der bijv. naamw. schoon het, bij uitlating, den zin heeft van een zelfst., gelijk ook *verlos ons van den bozen*. Althans in het meerv. moet in zulken gevalle, mijns bedunkens, altijd de *nachteraan* zijn, gelijk de Schrijver ook *vromen* stelt in navolging van VONDEL, en anderen: zie *FLUYD. Pr.* bl. 10. P. C. HOOFD heeft echter hierover zwaarigheid, in zijne XI, XXVI, XXIX, XXXIII, XXXIX, XLI. *Waarnem. achter TEN KATE* l. d. Zo wel als SEWEL in de *twecemaand. uittreks.* Jul. 1702. bl. 105. — Wanneer twee bijv. naamw. saamgevoegd worden, en het eerste betrekkelijk is op het tweede; dan wordt het als een bijwoord

§. XXVIII.

Van de *Voornaamwoorden*.

Een *Voornaamwoord* is een woord, dat in den stand van een zelfst. of bijv. naamw. gesteld, een persoon of zaak aanduidt, die iets doet, lijdt, is, of wordt.

Ze zijn menigvuldig: ik zal 'er de volgende van melden. Daar zijn.

1. *Persoonlijke*: *ik*, *gij*, beide manl. en vrouwl., *bij* manlijk; *zij* vrouwl.; *het* een onzijdig verhaalwoord; en *men* een algemeen persoonlijk woord.

2. *Vragende*: *wie?* en *wat?* *welke?* en *welk?* (60)

3. *Aanwijzende*: *die* en *dat*; *deze*, *gene*, *dit*; *deze* en *gene*, *deze* en *die*, *dit* en *dat*; *dezelve*, *het zelve*, of *zelfde* (61); *ene*, *een*; *gene*

* * *

woord gebruikt zonder verbuiging b. v. *aangenaam*, in deze uitdrukking *een aangenaam riekende bloem*: maar wanneer beide bijv. naamw. hun opzicht hebben op het volgende zelfst., dan wordenze beide gebogen, b. v. *eene oude zorgdragende Moeder*.

(60) Voeg 'er bij *welk een?* *hoedanig een?* *wat voor een?*

(61) Over het onderscheid tusschen *dezelve* en *dezelfde* zie HUYD. Pr. bl. 424, 426, 427, 432.

gene en geen; enige; sommige, vele, andere; iemand, niemand; een iegelijk, dusdanig, zodanig, zulk een; enz. (62)

4 *Betreklijke tot personen of zaken te voeren genoemd: die, dat, welke, of dewelke, het gene (63).*

5 *Bezittelijke: als bijvoeglijk, mijne, uwe, zijne, hare, onze, hunne, (mijn, uw enz.) Daar van als zelfstandig de mijne, de uwe enz.; [het mijne, het uwe enz.] (64)*

§. XXIX.

Van de bulging der *Persoonlijke* voornaamwoorden.

Laat mij, uit den hoop, eerst de *Persoon-*
G *soort;*

(62) Voeg 'er bij *alle, allerhande, allerlei, elk, elk een, ieder, ieder een, elkander, diegenelijke, etlijke, menige, beide, iets, niets, alles.* Ook kan men de vragende voornaamw. beaantwoorden met de persoonlijke.

(63) Over de *gene, het gene*, zie *HUYD. Pr.* bl. 619. 620

(64) Wij kunnen de *Wederkerende* voornaamw. als ene zesde soort bijbrengen, *zich, zijn, hun, haar*; waar omtrent men dikwils deerlijk mistast, en waar over ik den kundigen *HUYD. Pr.* bl. 422—434. ter aandachtige lezing aanprijze: schoon *VERWER* deze feiten verschoont in de *Beekz. Mai.* 1708. bl. 555.

foonlijke verbuigen: dan de vragers, iedet met een aanwijzend voornaamw. tot antwoord, ten voorbeelde van andere, verbogen voorstellen.

In de buiging der eerste heeft men drie personen te onderscheiden: want de ingevoerde spreker gewaagt in den eersten persoon *van zich zelven*; in den tweden persoon spreekt hij *tot* enen anderen; in den derden verhaalt hij *van* enen anderen.

De verbuiging is als volgt (65)

Een-

(65) Meermalen begaat men enen mislag in 't gebruik van *hun*, *ben*, *baar*. *Haar* is vrouwlijk, en heeft plaats in de verbogene naamv. van beide getallen. *Hun*, en *ben*, is manlijk, en onzijdig; doch *bun* komt in den tweden, derden, en zesden naamval van het meervoud, en *ben* in den vierden. Huyd. brengt *Pr.* bl. 105. een voorbeeld bij, waar uit men het onderscheid van deze voornaamw. in alle naamv. duidelyk kennen, en gemakkelyk onthouden kan: zij *zijn goede vrienden*, doch *geer hunner bebaagt mij*; ook *bebaag ik hun niet*; *echter baat ik hen niet*; *maar zal mij wel van hun wachten*. Sommige onderscheiden ook *baar* en *beur*, *bare* en *beure*, als of *beur* meervoudig ware: zie *AMPZ.* bl. 74. 75. Doch, mijns oordeels, is deze onderscheiding zonder grond, en is slechts een verschillende tongval. **TEN KATE** schijnt ze ook niet te onderscheiden. *J. d.* bl. 471.

Eenvoud.

W. *Ik*, *gij*, *bij*, *zij*.E. *Van mij*, *van u*, *van hem*, *van haar*.O. *Aan mij*, *aan u*, *aan hem*, *aan haar*.L. *Mij*, *u*, *hem*, *haar*.T. *Gij*, of *O gij!*D. *Van mij*, *van u*, *van hem*, *van haar*.

Meervoud.

W. *Wij*, *gij*, *zij*.E. *Van ons*, *van u*, *van hun*, *van haar*.O. *Aan ons*, *aan u*, *aan hun*, *aan haar*.L. *Ons*, *u*, *hen*, *baar*.T. *Gij*, of *O gij!*D. *Van ons*, *van u*, *van hun*, *van haar*.

§. XXX.

Bijvoegsel dezer buiging tot nuttige onderscheiding.

Laat mij tot nuttige onderscheiding hier bij nog aantekenen:

1) Ofschoon de *Eigenaar*, en *Derver*, een zelfde gedaante heeft; is nochtans de uitspraak zo wel als de zin onderscheiden: want in den eersten valt de klemtoon op *mij*, *u*, *hem*, maar in den laatsten op *van*: bij voorbeeld;

G 2

in den *Eigenaar*, *dit is een kind van mij*; in den *Derver*, *ik liet mijn kind van mij gaan*.

2) De *Eigenaar* heeft ook anders wel *mijnes*, *uwes*, *zijnes beren*, [of *mijns*, *uws*, *zijns*]; en *mijner*, *uwer*, *zijner*, *harer*, *onzer*, *bunner*: bij voorbeeld; wiens is dat? *Dat is mijnes*, *uwes*, [*mijns*, *uws*] enz. *Hij gedenkt mijner*, *uwer*, *zijner*, enz.; dit laatste wordt echter in den *Ontvanger* zeer eigen uitgedrukt, *bij gedenkt aan mij*, *u*, *bem* enz.

3) Dewijl in den tweden persoon, na de uitwerping van *du* en *dij* uit de schrijftaal, het eenvoud, en meervoud, *gij*, en *u*, aan elkander gelijk is; zo voegt men 'er wel ten kenteken van het meervoud *lieden* (van personen alleen gebruikelijk) achter aan, als *gij lieden*, *u lieden* (66).

4) Wanneer de gestelde spreker van den derden persoon verhaalt, dat hij, of zij, niet omtrent een anderen, maar omtrent zich zelve

ven

* * *

(66) Oudtijds zeide men in den eersten naamv. van het eenvoud *du*, in de verbogene *dij*; in de andere naamv. *u*. Een zekere soort van beleefdheid schijnt de oorzaak te zijn, dat men naderhand ook in het eenv. *gij*, en *u*, sprak, met verwerping van *du*, en *dij*; zo wordt ook *lieden* doorgaans achtergelaten, wanneer het meervoud van elders kenbaar is; zie TEN KATE I. 471-473.

ven werkzaam is; dan gebruikt men het wederkerige *zich* in stede van *hem*, *baar*, *ben*, *bun*. (67) Bij voorbeeld; men zegge, en schrijve, onderscheidenlijk, in den *Eigenaar*. *Hij is een liefhebber van hem; en hij is een liefhebber van zich*: in den *Lijder*, *hij beklaagde hem, ach mijn Broeder!* en *hij beklaagde zich, zeggende, wat heb ik gedaan!* (68).

§. XXXI.

Buiging van den vragenden voornaam *wie?* en *wat?* met de aanwijzende *die*, *dat* (69), als zelfstandig; en van *wat* als bijvoeglijk.

De verbuiging der eerste als zelfstandig zij dus.

G 3

Het

- * * *
- (67) Omtrent het gebruik van *zich*, *zijn*, *bun*, *baar* hebben wij num. 64. HUYD. aangewezen.
- (68) Wij moeten hier bij nog aanmerken, dat men in enen gemeenzamen stijl, bij verkorting, in plaats van *mij* enz. ook *me*, *ge*, *we*, *ze*, zegt; zelfs ook in den vierden naamv. van het meerv. gebruikt men *ze*, waar in de Ouden voorgaan, naar TEN KATE I. 473, 474, waar over AMPZ. te ruim oordeelt bl. 75. en het welk VERWER in dit geval geheel verwerpt *Boekz. Mai 1708.* bl. 541.
- (69) Men kan op *wie*, en *wat*, ook antwoorden *deze*, *dit*, waar van de buiging in de volg.

Het Eenvoud.

Manlijk.	Vrouwlijk.	Onzijdig.
W. <i>Wie?</i>	<i>wie?</i>	<i>wat is het?</i>
<i>Die</i>	<i>die</i>	<i>dat is het.</i>
E. <i>Wiens,</i>	<i>van wie? (70)</i>	<i>waar van?</i>
<i>of van wien?</i>		
<i>Diens, of van</i>	<i>van die</i>	<i>daar van.</i>
<i>dien</i>		
O. <i>Wien of aan</i>	<i>wie, of</i>	<i>waar aan?</i>
<i>wien?</i>	<i>aan wie?</i>	
<i>Dien, of aan</i>	<i>die, of aan die</i>	<i>daar aan.</i>
<i>dien</i>		
L. <i>Wien?</i>	<i>wie?</i>	<i>wat?</i>
<i>Dien</i>	<i>die</i>	<i>dat.</i>
D. <i>Van wien?</i>	<i>van wie?</i>	<i>waar van?</i>
<i>Van dien</i>	<i>van die</i>	<i>daar van.</i>

Het

* * *

volg. § wordt voorgesteld: maar dan wordt in den tweden, zesden, en derden, naamv. van het onzijd. eenv. geantwoord *bier van, hier aan.*

(70) VERWER stelt, in de *Boekz. v. Mai 1708* bl. 541. *wies, dies*, en bij verandering van *r* in *wier, dier*, in den tweden naamv. van het vrouwl. eenv. Ik houd het met den aard der andere voornaamw. overeenkomstiger, in het manl. eenv. te zeggen *wiens, diens, dies*; in het vrouwlijk *wier, dier*; en in het meerv. in beide geslachten *wier, dier*; zo denkt Hoord ook in zijne LXX en LXXII. *waarnem.* achter TEN KATE I. d.

Het Meervoud.

	Manlijk.	Vrouwlijk.
W. en L.	<i>Wie?</i>	<i>Wie zijn het?</i>
	<i>Die</i>	<i>die zijn het.</i>
E. en D.	<i>Van wie? (70)</i>	<i>van wie? (70)</i>
	<i>Van die</i>	<i>van die.</i>
O.	<i>Wien, of aan wie?</i>	<i>aan wie?</i>
	<i>Dien, of aan die</i>	<i>aan die.</i>

Het meerv. van ons onzijdige *wat*, als zelfstandig, ontbreekt: maar wanneer het bijvoeglijk gebruikt wordt, onderzoekende naar de hoedanigheid van personen, of zaken; dan heeft het zelve plaats in alle geslachten, en gevallen, van beide getallen: als

Het Eenvoud.

W. en L.	<i>Wat man, vrouw, kind?</i>
E. en D.	<i>Van wat man, vrouw, kind?</i>
O.	<i>Aan wat man, vrouw, kind?</i>

Het Meervoud

Is even eens: zet slechts, mannen, vrouwen, kinderen.

Het antwoord aan dezen vrager kan zo-

danig wezen. *Wat* man leet 'er, die den dood niet zien zal? *Zodanig* een niemand, wie hij ook zij.

§. XXXII.

Verbuiging van het vragende voornaamwoord *welke*, *welk*; met het aanwijzende *deze*, *dit*, tot antwoord; beide bijvoeglijk.

Deze vrager begeert aanwijs van dezen, of genen, uit ene zekere veelheid: zie hier de volgende buiging.

Het Eenvoud.

W.	<i>Welke</i> man?	<i>welke</i> vrouw?	<i>welk</i> kind?
	<i>Deze</i>	<i>deze</i> .	<i>dit</i> .
E.	<i>Van welken?</i>	<i>van welke?</i>	<i>van welk?</i>
	[<i>welks</i>]?	[<i>welker</i>]?	[<i>welks</i>]?
	<i>Van dezen</i>	<i>van deze</i>	<i>van dit</i>
	[<i>dezes</i>]	[<i>dezer</i>]	[<i>dezes</i>].
O.	<i>Aan welken?</i>	<i>aan welke?</i>	<i>aan welk?</i>
	<i>Aan dezen</i>	<i>aan deze</i>	<i>of welken?</i>
			<i>aan dit,</i>
			<i>of dezen,</i>
L.	<i>Welken?</i>	<i>welke?</i>	<i>welk?</i>
	<i>Dezen</i>	<i>deze</i>	<i>dit</i> .
D.	<i>Van welken?</i>	<i>van welke</i>	<i>van welk?</i>
	<i>van dezen</i>	<i>van deze</i>	<i>van dit</i> .

Het

Het Meervoud.

W. en L.	<i>Welke</i>	<i>welke</i> vrou-	<i>welke</i> kinde-
	mannen?	wen?	ren?
	<i>Deze</i>	<i>deze</i>	<i>deze.</i>
E.	<i>Van welke</i>	<i>van welke</i>	<i>van welke</i>
	[<i>welker</i>]?	[<i>welker</i>]?	[<i>welker</i>]?
	<i>van deze</i>	<i>van deze</i>	<i>van deze</i>
	[<i>dezer</i>]	[<i>dezer</i>]	[<i>dezer</i>].
O.	<i>Aan welke</i>	<i>aan welke?</i>	<i>aan welke,</i>
	of <i>welken?</i>		of <i>welken?</i>
	<i>Aan deze</i>	<i>aan deze</i>	<i>aan deze</i>
	of <i>dezen</i>		of <i>dezen.</i>
D.	<i>van welke?</i>	<i>van welke?</i>	<i>van welke?</i>
	<i>van deze</i>	<i>van deze.</i>	<i>van deze.</i> (71)

G 5

§. XXXIII.

* * *

(71) Wij hebben nog een en ander omtrent de buiging der voornaamw. aantemerken. Sommige volgen den trant der bijv. naamw. als *mijn*, *mijne*, *uw*, *zijn*, *hun*, *haar*, *hoedanige*, *sommige*, *etlijke*, *vele* enz. met dat onderscheid, dat zij in den tweden naamv. van het meerv. ook in *er* uitgaan, zwaer een voorgevoegt *van*; b. v. *het is sommiger*, *ja veler menschen lot*, *onverwacht te sterven*; *alibans dit was het lot mijner ouden*: de reden hier van is, om dat die woorden geen *der*, het andere teken van den tweden meerv. naamv., voor zich hebben. Andere voornaamw. zijn onveranderlijk in de naamv., behalven dat zij slechts ene *s* achter zich hebben in den tweden eenv. naamv. als

§. XXXIII.

Van de *Werkwoorden*.

Een *Werkwoord* is een woord, dat de beweging of het bedrijf van, of omtrent een per-

* * *

als *ieder, iemand, niemand*. — Sommige zijn geheel onverbuiglijk, als *iets, niets, alles, al-terbande, velerbande*. Zo denkt KLUIT ook over *allerlei, velerlei* bij HOOGSTR. bl. 41, n. dr. 51; waar van ik echter nog niet overtuigd ben. *Al* staande voor het lidwoord, of voor *mijn, uw, zijn*, is naar de IX. *waarnem.* van HOOGD ook onverbuiglijk, b. v. *al den arbeid voortbrengen, al de menschen*. Hier van meent HUYD. *Pr.* bl. 364 de reden te zijn, dat de bijv. naamw. in 't gemeen, staande voor een lidwoord, onveranderlijk zijn; b. v. *bij deed zo zwaar enen arbeid*: mischien denkt iemand liever, dat *al* ene verkorting is van *alle* of *allen*: althans de onverbuiglijkheid wordt ook door KLUIT beweerd bij HOOGSTR. bl. 39, n. dr. 47. Doch deze twee grote Taalkundigen verschillen omtrent *alle*. KLUIT bevestigt uit vele voorbeelden, bl. 36-41, dat dit woord zelfs in den vierden naamv. voor manl. en onzijd. naamwoorden niet gebogen wordt; des men zeggen moete. *alle man, alle ding, alle land, beschut voor alle kommer, in alle voorsoed*; hij gaat verder, en houdt dit zeyde vast, ofschoon 'er op *alle* een voornaamw. volge *alle mij*.

persoon of zaak, of derzelve zijn en bestaan, op zich zelf, aanduidt.

Dus

* * *

mijnen rouwe, al dit verdriet. In tegendeel meent HUYD *Pr.* bl. 203, 364, 635., dat men hier moet schrijven, *al mij' rouwe, al dit verdriet*, maar de IX *waarnem.* van HO. FD; maar dat men, want eer 'er geen voorlie, of voornaamw. volgt, *alle* moet verbuigen, en in den vierden naamval *allen man* zeggen. Zou men dit niet beslissen kunnen door acht te geven op den zin der uitdrukking? Is die van een verzamelenden aard, zo dat ze allerhande soorten van iets bedoele (gelijk men het noemt *genera singulorum*), dan heeft het naamw. schon enkelvoudig ene meervoudige betekenis; wordt als een meerv. gebruikt; en vereischt derhalven *alle*, gelijk de meervoudige, onverbuiglijk: dus zegt men *alle man, alle ding, alle land, alle ongemak, alle volk*; de mening is *allerhande mannen, dingen, landen, allerlei volk*. Maar beduidt de tereckwys een gehele soort (*singula generum*), dan spreekt men *al de man, al de dingen, al het land, al het ongemak, al het volk*; of men gebruikt *alle* als een bijvoegl. woord in den zin van *elk, ieder*, het welk dan ook gebogen moet worden; b. v. *ik ken allen man van die plaats, het sterfuur aller menschen nadert*; de mening is *elken man, van ieder menscb.* TEN KATE heeft hier ook iets over l. 493, 494. — Eindelijk valt omtrent de buiging der voornaamw. nog aan te merken, dat

Dus zijn de werkwoorden in hunnen aard

1. Bedrijvende; als *beminnen, bidden, prijzen.*

2. Lijdende; als *bemind worden, gebeden worden, geprezen worden.*

3. Onzijdige; *blijven, sterven, komen, verdwijnen, rijzen, dalen.*

4. Onperzoonlijke; *berouwen, geschieden, spijten, verdrieten.*

5. Voeg hier bij de hulpwoorden, zonder welke de tijden, en wijzen, der werkwoorden niet kunnen gevormd worden: deze zijn inzonderheid *zullen, hebben, worden, zijn.* *Zullen* is een algemeen hulpwoord voor alle werkwoorden (72): de drie andere worden onderscheidenlijk gebruikt, en zijn dus als kentekenen van het Geslacht der werkwoorden. (73)

Een

* * *

dat men in den eersten naamv. wel eens zegt *welken, zulken* man bij verkorting voor *welk een, zulk een* man; zie *KLUIT* bl. 346, 347. *AMPZ* bl. 22; doch dat men verkeerdelijk zegt om *went wil*, en zeggen moet om *uwen wil*; *HUYD. Pr.* bl. 354, 355. ten zij men dit uit hoofde van welluidendheid wille goed maken.

(72) Den oorsprong van dit woord *zullen* vindt men bij *TEN KATE* I. 330, 331. Het dient, om den toekomenden tijd uit te drukken.

(73) Daar is nog een zesde Geslacht der werkwoorden.

Een *Bedryvend* werkwoord vertoont een daad van den werker omtrent zeker voorwerp. Zijn kenteken is het hulpwoord *hebben*.

Een *Lijdend* vertoont den werker, of gestelden persoon, als lijdende, of de werkzaamheid als een voorwerp ontvangende. Zijn kentekenen zijn de hulpwoorden *worden*, en *zijn*.

Een *Onzijdig* werkwoord vertoont den werker, als het onderwerp van bestaan, of beweging, waar in dezelve plaats heeft: weshalven een *Onzijdig* in geen *Lijdend* werkwoord kan veranderd worden. Het kenteken is diensvolgens alleenlijk het hulpwoord *zijn* (74).

Een *onpersoonlijk* werkwoord gedooft de personen *ik*, *gij*, of *hij*, niet voor zich, als een werker; maar *mij*, *u*, of *hem*, achter zich als een *ontvanger*. Zijn kenteken

ter-

woorden, namelijk de *Wederkerende* b. v. *zich schamen*, *zich verwonderen* enz. Dezelve vereischen in den eersten persoon *ik schaaam mij*, *ik verwonder mij*.

- (74) Het *ontzijdige* draagt dien naam, om dat het noch tot de *bedryvende*, noch tot de *lijdende* werkw. behoort, en gene van beide zijden kiest. *Blijven* is in aard van *beminnen*, en *bemind worden*, onderscheiden. Deze werkw. gebruiken ook wel het hulpmiddel *hebben*, b. v. *ik heb gewaald*, *ik heb gerust*.

terstond aan 't hoofd is in den derden persoon het onzijdige verhaalwoord *bet.* (75)

§. XXXIV.

Van de *Tijdvoeging* der werkwoorden in 't gemeen.

De *Tijdvoeging* is eene verandering, en verschikking, der werkwoorden naar vereisch van zekere *Tijden*, *Wijzen*, en *Personen*.

De *Tijden* zijn vijfderlei: (76) 1) de *Tegenwoordige*, waar in iets nu geschiedt. 2) De *Onvolmaakt verledene*, waar in iets, of schoon reeds gebeurd, als geschiedende verhaald wordt (76). 3) de *Volmaakt verledene*, waar in iets als volbragt wordt voorgesteld. 4) de *Meer dan volmaakt verledene*, waar in iets als volbragt voorkomt, eer een nadere gebeurtenis voorviel (77). 5) de *Toekomende*, waar in iets staat te geschieden.

De

* * *

(75) b. v. *Het berouwde Petrus, dat bij gevallen was.* In plaats van *bet* wordt wel zekere zaak genoemd; b. v. *die moeilijke arbeid verdriet mij.* Zie over *bet* HUYD. Pr. bl. 15, 16, 245, 471—473.

(76) In de vervoeging der werkwoorden had men wel eer zo veel Tyden niet als nu: zie TEN KATE I. 329—335.

(77) De *onvolmaakt verledene*, en de *meer dan vol-*

De wijzen zijn vierderlei: 1) de *Onbepaalde*, waar in het werkwoord, in zijnen rechten stand, zonder enige bepalinge van personen, en tijden, op zich zelf, wordt voorgesteld; terwijl de andere wijzen hier door bepaald worden. Doch het verbogene heeft, neffens de Deelwoorden, die tijden. 2) de *Gebiedende*, waar in iets geboden, of verzocht, wordt. 3) de *Aantonende*, waar in de daadlijkheid van, of omtrent den werker, regelrecht aangetoond wordt. 4) de *Aanvoegende*, waar in dezelve ondersteld, of gewenscht, wordt.

De *Personen* zijn drie in de beide getallen, waar van reeds §. XXIX. gesproken is. (78)

§. XXXV.

* * *

volmaakt verleene, tijden der werkwoorden worden beter uit de voorbeelden, en uit het dagelijksche gebruik gekend, dan uit ene omschrijving, die onderscheidenlijk door den enen, en door den anderen, wordt opgegeven. In beide tijden komt altijd ene betrekking voor tot zekere zake, waar van gesproken wordt: ze kunnen dus nimmer alleen ene rede uitmaken.

(78) Namelijk *ik, gij, hij, zij, wij: men*, als men van personen in 't gemeen spreekt. Meermalen wordt bij een lij'end werkw. *daar, 'er* gebruikt; b. v. *daar, 'er wierd gezegd*. Een zelfstand, naamw. vervangt dikwijls ook de plaats

§. XXXV.

Tijdvoeging van de *Bedrijvende* werkwoorden, *beminnen*, *bidden*.

Laat mij hier een voorbeeld van verschikking stellen, van twee *bedrijvende* werkwoorden, waar van het eerste *Gelijk*, en het andere *Ongelijk-vloeiend*, is. (79)

De *Tijdvoeging* heeft ene zeer geregelde, en aanminnige, orde. Eerst heeft men het *bedrijvende* werkwoord zelf met zijn onvolmaakt verleden; dan komt het hulpwoord *hebben* in, met zijn onvolmaakt verleden *had*: eindelijk het hulpwoord *zullen*, met zijn onvolmaakt verleden *zoude*; het geen als een voorwaardelijk, of voor-toekomend, gebruikt wordt. Ik zal de vijf gemelde *Tijden* met siffertal tekenen, en begin met de

On-

* * *

plaats van een persoon b. v. *de wereld werd bemind door Demas*. Veeltijds wordt ene gansche rede, of *bet*, in plaats gesteld; b. v. *dat wij voor den Godlijken Richter eens verschijnen zullen, moest ons bedachtzaam maken, en bet wekt ook velen daar toe op*. Wij zagen in de vorige §, dat *bet* ook voor onperf. werkw. gebruikt wordt.

(79) Over de *Gelijk- en Ongelijk-vloeiende* werkwoorden zal § XXXIX gesproken worden.

Onbepaalde Wijze.

beminnen, bidden. (80)Tegenwoordig: *te beminnen, te bidden.* (81)Verleden: *bemind; gebeden, te hebben.*Toekomend: *te zullen beminnen, bidden.*

H

Deel.

(80) VERWER beweert, in de *Id. L. B.* 35, 36, 60 ed. nov., dat de *onbep. wijze* oudtijds uitging op *ne*. MOONEN ontkent dit, wanneer die *onbep. wijze* niet gebogen is door een voor-gevoegde *te*, in zijnen brief achter den ouden druk VAN HOOGSTR. *lijst*, bl. 441-443. VERWER houdt dit echter nog staande, in zijnen brief aan RELAND, ook aldaar te vinden, bl. 497, 498. — In de *onbep. wijze* wordt het denkbeeld, door het werkwoord voorgesteld, eenvoudigst aangewezen: daarom meent VERWER te recht, dat dezelve de wortel is, waar uit alle de tijlen der werkw. afgeleid moeten worden, *Id. L. B.* p. 36, 37, ed. nov. 62; en in zijnen aangehaalden brief bl. 498-501, daar hij weder tegen MOONEN pleit, welke hier toe de gebiedende wijze als den wortel voorstelt *Spr.* bl. 183-196, en in zijnen genoemden brief, bl. 443, 444. Een Nederlander kent de wijze van vorming der bijzondere tijden in de werkw. uit het gebruik zijner tale, en kan die verder kennen uit de voorbeelden, die door onzen Schrijver worden bijgebracht: daarom zullen wij 'er niets meer van zeggen. — Ik voeg 'er alleenlijk bij, dat de *onbep. wijze* meermalen gebruikt wordt als een bepaald zelfstandig naamw.; b. v. *bet bidden is onze pligt*

Deelwoorden. (82)

Tegenw. *beminnende, biddende.*Verled. *bemind, gebeden, hebbende.*Toekom. *zullende beminnen, bidden (83).*

Ge.

* * *

(81) Het is niet gemakkelijk te beredeneren, wanneer de *onbep. wijze* gebogen moet worden, en te voor zich hebben. Men kent de bepaling hier van met meer gemak uit het gebruik zijner moedersprake, en zal zich hier in niet ligt vergiffen: want wie, zelfs de onkundigste, en onbeschaafdste, onzer Landgenoten, wie zou zeggen, *ik wil te lopen, ik begeer lopen?* Zou niet elk, gelyk hy moest, zich dus uitdrukken, *ik wil lopen, ik begeer te lopen?* Ziet niet elk van zelf het onderscheid dezer uitdrukkingen, *ik zal hem zien lopen, en ik zal zien te lopen?* HUYD. zegt, *Pr. bl. 558. die'er iets fraais over wil lezen, zie wat de Hr. TEN KATE, in de XIV. Redewisseling, daar van met veel oordeel geschreeven hebben.* Waarlijk, hij schryft daar over zeer vernuftig l. 515-519. — Deze verbogene *onbep. wijze* wordt ook gebruikt als een zelfst. naamw. van een onbepaalde betekenis; b. v. *te dwalen is menschelijk:* of gebogen met de voorzetsels *van-, door-, om-, te beminnen,* komt dezelve overeen met de Latijnsche *Gerundia amandi, amando, amandum.*

(82) Van de Deelwoorden zal § XL behandeld worden.

(83) Men kan hier bij voegen een' *meer dan volm. verled. tijd bemind gebad hebbende,* en een

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

Tegenwoordig. Toekomend.

2 Persoon: *bemin, gij zult beminnen, bid-*
bid (84). den (85).

Meervoud.

— *bemint, bidt (84. gij lieden zult enz.*
Opwekking of Aansporing.

Eenvoud.

Meervoud.

1 Persoon: *Laat ik bidden. laten wij bidden;*3 — *laat hij, zij, bidden. laten zij bidden.*

H 2

Op:

* * *

cen', waar in de *verl.* en *toekomends* tijden
vermengd zijn, *zullende bemind hebben.*

(84) Hier vindt MOONEN den wortel, waar uit
alle de tyden zouden kunnen, en moeten,
afgeleid worden; zie onze 30 aanm. — Men
moet hier ook letten, dat het kenmerk van
den 2 pers. van 't meerv. ene *t* is, ter on-
derscheiding van 't eenv.; daar geen *t* gevon-
den wordt, *bemin, bemint.* AMPZ.' bl. 77.
78, en *Ita* L. B. p. 49., ed. nov. 76., zien
hier gene noodzaaklykheid in: doch dit wordt uit
de Oudheid voldongen door HUYD. *Pr.* bl. 288;
289, die ook aanmerkt, dat men eertijds zeide
bemine, sprake gij; zie ook het geen wij te
voren hebben aangemerkt bl. 26, 27, ende *Proe-
ve* van het Genootsch. *dulces ante omnia Musae*
bl. 94-100.

(85) De klem der uitspraak valt hier op *zult*;
en in den toekomenden tijd van de Aanto-
nende wijze *gij zult beminnen* op het werk-
woord zelf; zie TEN KATE I. 521.

Vari de Spraakdeelen.

Maar *laten* in den zin van *toelaten*, maakt een bevelgeving aan den 2 Perfoon:
Eenv. *laat mij, hem, haar, bidden.*
Meerv. *laat ons, hen, haar, bidden.* (86)

Aan-

* * *

(86) Het onderscheid van gebruik, en buiging, des woords *laten*, als een hulpwoord ter opwekking, of als een werkw. in den zin van *toelaten*, wordt hier door onzen Schrijver zo voorgesteld, als het gemeenlijk begrepen wordt, in navolging van TEN KATE I. 522. EZZEV. bl. 101—enz. Maar de Heer W. R. NANNINGA heeft in het eerste deel der werken van de *Leydsche Maetsch. der Nederl. Letterkunde* ene keurige Verhandeling ten betoge, dat *laat* onverbogen moet blyven, en men niet moet zeggen *laat ik-gij-bij, laten wij gaan, maar laat mij, haar, hem, ons gaan.* De oorsprong pleit hier ook voor. Het werkw. beduidt *toestaan, vergunnen*: *laat* of *laat gij* is 'er de gebiedende wijze van, en beduidt *sta toe*; men verzoekt verlof van enen anderen, die in den 2 persf. wordt aangesproken: wij nu *laten* een bedrijvend werkwoord is, en de aangesprokene perfoon in *laat* de werker is; maar de spreker de perfoon is, op welken de werking overgaat; volgt, dat men niet moet zeggen *laat ik gaan, maar laat mij, of laat gij mij, gaan*, dat is *vergun mij, dat ik ga, doe mij gaan.* Even zo is het in het meervoud. *laat ons gaan*, bij verkorting van *latet ons gaan.* Op deze wijze kan men zo wel spre-

Aantonende Wijze.

Eenvoud.

1 Persoon: *Ik* 1) *bemin*, *bid* (87); 2) *be-*
minde, *bad*; (88) 3) *beb* *bemind*, *gebe-*
den

H 3

* * *

spreken in den zin van opwekking, als van toelating. Het gebruik van dit woord onder de Engelschen, de Land-friezen, en onder onze beste Schrijvers, bevestigt deze opvatting. Zie LELYV. op HUYD. *Pr. II. 513.*

(87) Den eersten persoon stelt men ook wel, naar den ouden trant, *ik beminne*, *bidde*; waar aan de Schrijver der *Idea* den voorrang geeft in enen brief in de *Boekz. Mai 1708.* bl. 552-554., tegen welken SEWEL zich verdedigt in de *Boekz. Jun. 1708.* bl. 145-147; zie ook onze aanw. bl. 26, 27. —

Den tegenwoordigen tijd kan men dus uitdrukken *ik ben beminne*; maar dan wordt 'er ene meer aanhoudende daad door aangeluid.

(88) Op gelijke wijze, als wij in onze voorg. aanmerk. zagen, kan men hier ook zeggen *ik was beminne*. — Hier hebben wij een gelijkvloetend werkwoord, het welk de achter aan heeft, ten kenmerk van dezen tijd. Van de Ongelijkvloeiende werkwoorden zie §. XXXIX. — In plaats van *de* heeft men ook wel *te*, gelijk de welluidendheid vordert, wanneer de achterste medeklinker in het werkwoord scherp is, b. v. *f*, *k*, *p*, *s*, *z*, *ch*: als *bij blafte*, *drukte*, *hoopte*, *tastte* of *tastede*, *lachte*. — Oudtijds had men *ik beminne*, gelijk men nog zegt *ik vattede*.

den (89); 4) *had bemind*, *gebeden* (90); 5) *zal beminnen*, *bidden*; en zoude *beminnen*, *bidden* (91).

2 Per-

* * *

(89) Gelijk de *verled.*, en de *meer dan volmaakt veriedene*, tijd gemaakt worden van *ik heb*, of *had*, met het lijdende deelwoord, *ik heb*, of *had*, *bemind*, *gewild*, *geboord*, *gezien*, *begeerd*, *gemeend*; zo blijft die ook, wanneer 'er ene verbogene onbep. wijze met te op volgt, als *ik heb*, of *had*, *begeerd te wandelen*, *ik heb*, of *had*, *gemeend te zullen zien*, *ik heb*, of *had*, *begonnen te werken*, *ik heb*, of *had*, *beboord te geboorzamen*, *ik heb*, en *had*, *getracht te horen*; maar wanneer 'er ene onbep. wijze zonder te volgt; dan heeft men *heb*, of *had*, ook met ene onbep. wijze achter zich, in den zin van den volm. verl., of meer dan volm. verl., tijd, b. v. *ik heb*, of *had*, *hem willen zien*, *ik heb*, en *had*, *hem hooren spreken*, *ik heb*, of *had*, *hem zien wandelen*; en niet *gewild*, *geboord*, *gezien*. Deze manier van spreken is standvastig, en wordt met voorbeelden bevestigd door Huyd. Pr. bl. 557-559.

(90) Bij dezen *meer dan volm. tijd* geldt ook onze voorgaande aanm. — Wanneer men dezen, en den *verled.* tijd samenmengt; wordt een tijd aangeduid; die nog meer voorbij is, b. v. *ik heb*, of *had*, *bemind gebad*.

(91) De klemtoon valt in den *toekom. tijd* op het werkw. zelf, niet op *zal*; zie onze aanm. 85. — Wanneer men uitdrukken wil, dat

2 Persoon: *gij* 1) *bemint, bidt* (92); 2) *bemindet, badt* (93); 3) *hebt bemind, gebeden*; 4) *hadt bemind, gebeden*; 5) *zult en zoudt beminnen, bidden*.

3 Persoon: *bij, zij* 1) *bemint, bidt* (94); 2) *beminde, bad* (95); 3) *heeft bemind,*

H 4

ge

* * *

dat de tijd, die komen zoude, nadert, zegt men *bij staat te beminnen, te slaan*. — Wil men een vermengden tijd van het verled. en toekomst. te kennen geven; men stelle *bij zal bemind hebben*.

(92) Eertijds gebruikte men wel *st*, of *est*, ten merke van den tweeden persoon, *du salt, bist* voor *binst*. Nu is de *t* bij verkorting van *et* het teken, *gij beminnet, of bemint*. Hier uit merkt *gij*, dat werkw., die ene *d* hebben ten worttelletter, in den 2 pers. in *dt*, of *det*, eindigen; b. v. *gij houdt, wordt*, voor *houdet, wordet*. Op gelijke wyze heeft de *t* plaats in den 3 pers. van 't eenv. *bij bemint*, en in den 2 pers. van het meerv. *gijlieden bemint*; maar ook in den 2 pers. van den onvolm. verl. tijd, in beide gevallen, als *gij en gijlieden bemindet*; zie HUYD. Pr. bl. 228. en breder over *d, t, dt*, bl. 34 35; en LELYD. op HUYD. Pr. 1. 73. ook boven, § XVII.

(93) Over de *t* hier achter aan, zie de voorg. aanm.

(94) Over de *t* hier achter aan, zie 92 aanm.

Hij zet, vat, zegt men verkort voor *hij zettet, vattet*; zie boven, bl. 16.

(95) In den 3 pers. van dezen 2 tijd moet geen *t* achter aan zijn, *bij bad*, doch niet: *bij badt*; zie de Pro-ve der verh. van het Genootsch. *Duttes ante omnia Musae*, bl. 86-92.

gebeden; 4) had bemind, gebeden; 5) zal en zoude beminnen, bidden.

Meervoud.

1 en 3 Persf. wij, zijlieden 1) beminnen, bidden; 2) beminden, baden; 3) hebben bemind, gebeden; 4) hadden bemind gebeden; 5) zullen en zouden beminnen, bidden.

2 Persfoon: gijlieden bemindt, bidt; en zo verv. als in 't Eenv. (96)

Onderstellende, of Wenschende Wijze. (97)

Een-

* * *

(96) In den 2 persf. van den eersten tyd is een *z* achter aan; zie aanm. 92. — Doch 'er is verschil over den 2 persf. in 't meerv. van den 2 tyd; of men zeggen moet *gijlieden beminde*, of *beminden*, dan of *bemindet*. Wy keuren het laatste best. in overeenkomst met den 2 persf. van het eenv., en met de Ouden, gelijk HUYD. ook doet; zie *Pr.* bl. 207-209, LELYV. op HUYD. *Pr.* l. 467. en VERWER *brief* aan RERLAND bl. 511, 512.

(97) Deze wijze van tijdvoeg. heeft enen verschillenden zin. — Zonder voorvoegfels kan 'er 1) een wensch door aangeduid worden *bij beminne*; 2) ene voorwaarde; *beminds bij; ik zou my verblyden*. — Met enige voorvoegfels wordt 1) het oogmerk uitgedrukt door *op dat, dat, ten einde*; 2) een wensch, door

qcb

Eenvoud.

- 1 Persoon: *dat ik* 1) *beminne, bidde*; 2) *beminde, bade*, 3) *bemind, gebeden bebbe*; 4) *bemind, gebeden badde*, 5) *beminnen, bidden zulle en zoudē.*
- 2 Persoon: *dat gij* 1) *beminnet, bidde*; 2) *bemindet, badet*; 3) *benind, gebeden bebbe*; 4) *bemind, gebeden badde*; 5) *beminnen, bidden zullet: en zoudet.*
- 3 Persoon: *dat hij, zij*; *beminne*, en verv. als de 1 Pers.

Meervoud.

- 1 en 3 Pers. *dat wij, zijlieden*, 1) *beminnen, bidden*; 2) *beminden, baden*; 3) *bemind, gebeden hebben*; 4) *bemind, gebeden baden*; 5) *beminnen, bidden zullen.*
- 2 Persoon: *dat gijlieden beminnet* enz. als 't Eenvoud.

Gij vindt hier geen *hebben gebad*, en *badden gebad*, door den zoetvloeienden Nyløë gestreept (98). Dit komt eigenaardig in

H 5

de

sch dat, dat: 3) ene voorwaarde, door *indien, of wanneer, 't en zij*: 4) ene aansporing door *dat*: 5) ene toegeving door *hoewel; schoon, bet zij*. Men zou op dit alles echter nog nadere bedenkingen kunnen maken; zie TEN KATE I. 523-528.

(98) Zie aanm. 90.

de tijdvoeging van het hulpwoord *bebben* zelf;
b. v.

- 1) *ik heb* den HEER lief.
- 2) -- *had* hem lief.
- 3) -- *heb* hem lief *gebad*.
- 4) -- *had* hem lief *gebad*.
- 5) -- *zal* hem lief *bebben*. enz.

§. XXXVI.

Tijdvoeging van het *Lijdende* (99)
werkwoord *bemind* worden.

Hier komt eerst het hulpwoord *worden*
(100) met zijn Onvolmaakt-verleden, het
geen

* * *

(99) Het geen wij over den aard der bijzondere
wijzen, en tijden in de twee voorg. §§. heb-
ben aangemerkt, geldt doorgaans hier ook, en
in de twee volgende §§. Het zal daarom niet
herhaald worden: gelijk bijzondere aanster-
gen over de Personen hier ook te stude komen;
b. v. aanm. 92 en 96,

(100) Taalkundigen verschillen in de vervoeg. van
het hulpw. *worden*. SEWEL heeft, *ik word*
of *werd*, *ik wierd*, *dat ik worde* of *werde*,
dat ik wierde, *worden*. MOONEN en v. D.
PALM, *ik worde*, *werd*, *dat ik worde*, *dat*
ik wierde, *worden*. *Idea L. B.* p. 43, ed.
nov. 68, *ik worde*, *ik werde*, *dat ik werde*, *dat*
ik wierde, *worden*: en in de *Boekz. Mei* 1708.
bl.

geen hier de plaats van het bedryvende werkwoord inneemt; dan het hulpwoord *zijn* (101), met het onvolm. verled. (*ben, was*): eindelijk *zullen*. On-

* * *

bl. 543 beide *werden*, en *worden*; het eerste als Zuidhollandsch, en daar van *ik wierde*; het andere als Noordhollandsch, en van daar *ik werde*. Maar Huyd. beweert, Pr. bl 80. 82, uit de Oudheid, *ik worde, ik werde, dat ik worde* of *werde, dat ik wierde, worden*. Ik acht dit geschil van geen groot belang. Men kieze naar zyn genoegen. Ik kieze *worden, ik worde, dat ik worde*, met onzen Schrijver, om dat men oudtijds, en nu, zo meest schrijft. *Werden, ik werde*, in den 1 tijd der aantou. wijze, is waarschijnlijk een bijzondere tongslag van hetzelfde woord *worden*. Hier komt het maar aan op den 2 tijd, *ik wierd, dat ik wierde, of ik werd, dat ik werde*. Ik vind gene zwarigheid, om het eerste met onzen Schrijver te volgen: want meermalen hebben de werkw. in dezen tijd de *ie*, b. v. *ik viel, ik sliep*; en doorgaans wordt de aanvoegende wijze gemaakt van de aantouende wijze door een bijgevoegde *e*. Heeft de Heer Huyd. voorbeelden der Ouden voor *worden, ik werde* enz.; ik weet niet of die algemeen zo schreven.

(101) Met het hulw. *zijn* in plaats van *worden* kan men het gehele lydende werkw.ervoegen, *ik ben bemind, was bemind, ben en was*.

Onbepaalde Wijze.

bemind worden.

Verbogen.

Tegenw. *bemind te worden.*Verled. *bemind geworden te zijn.*Toekom. *te zullen bemind worden.*

Declwoorden.

Tegenw. *bemind wordende, of bemind.*Verled. *bemind geworden zijnde.*Toekom. *zullende bemind worden.*

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

o Perf. *word bemind.*

Meervoud,

wordt bemind.

Aan-

* * *

was bemind geweest, zal bemind zijn. Doch dan schynt de nadruk meer op het werkwoord zelf te vallen, die anders meer op het hulpw. *worden* is.

Aantonende Wijze.

Eenvoud.

- 1 Persf. ik 1) word bemind; 2) wierd bemind; 3) ben bemind geworden; 4) was bemind geworden; 5) zal en zoude bemind worden.
- 2 Persf. gij 1) wordt bemind; 2) wierdt bemind; 3) zijt en 4) waart bemind geworden; 5) zult en zoudt bemind worden.
- 3 Persf. hij, zij 1) wordt en 2) wierd bemind; 3) is en 4) was bemind geworden; 5) zal en zoude bemind worden.

Meervoud.

- 1 en 3 Persf. wij, zijlieden 1) worden en 2) wierden bemind; 3) zijn- en waren bemind geworden; 5) zullen en zouden bemind worden.
- 2 Persf. gij lieden als 'teenvoud.

Onderstellende of
Wenschende Wijze.

Eenvoud.

- 1 en 3 Persf. dat ik, hij, zij 1) bemina worde, en 2) -- wierde, 5) bemind zij, en
4)

4) -- ware geworden, 5) -- zulle en zoude worden.

2 Perf. dat gij bemind 1) wordet, en 2) - wierdet; 3) - - zift, en 4) - - waret geworden, 5) -- zullet en zouden worden.

Meervoud.

1 en 3 Perf. dat wij, zij lieden bemind 1) worden, 2) - - wierden, 3) zijn en 4) waren geworden, 5) zullen en zouden worden.

2 Perf. dat gij lieden--als 't Eenvoud.

§. XXXVII.

Tijdvoeging van het Onzydige
werkwoord *blijven*.

De orde hier van is uit het vorige genoegzaam blijkbaar.

Onbepaalde Wijze:

blijven.

Verbogen.

Tegenw. *te blijven*.

Verled. *gebleven te zijn*.

Toekom. *te zullen blijven*.

Deelwoorden.

Tegenw. *blijvende*
 Verled. *gebleven zijnde*,
 Toekom. *zullende blijven*.

Gebiedende Wijze.

Eenvoud.

Tegenw.	Toekom.
1 Persf. <i>blijf</i> .	<i>gij zult blijven</i> .

Meervoud.

<i>blijft</i>	<i>gijlieden zult enz.</i>
---------------	----------------------------

Aantonende Wijze.

Eenvoud.

- 1 Persf. *ik* 1) *blijf*, 2) *bleef*, 3) *ben* en 4) *was gebleven*, 5) *zal en zoude blijven*.
- 2 Persf. *gij* 1) *blijft*, 2) *bleeft*, 3) *zijt* en 4) *waart gebleven*, 5) *zult en zoude blijven*.
- 3 Persf. *zij*, 1) *blijft*, 2) *bleef*, 3) *is* en 4) *was gebleven*, 5) *zal en zou blijven*.

Meervoud.

- 1 en 3 Persf. *wij*, *zijlieden* 1) *blijven*, 2) *bleven* 3) *zijn* en 4) *waren gebleven*, 5) *zullen en zouden blijven*.

- 2 Persf. *gijlieden* -- als het Eenvoud.

De Onderstellende of Wenschende wijze
 is uit het vorige ligt te zien.

Hier ziet gij insgelijks geen *ik ben*, en
was

Van de Spraakdelen.

was gebleven geweest enz.: dit is eigen aan de tijdvoeging van het hulpwoord *zijn* zelf b. v.

- 1) *ik ben* van den HERE *bemind*.
- 2) - *was* van hem *bemind*
- 3) - *ben* van hem *bemind geweest*
- 4) - *was* van hem *bemind geweest*
- 5) - *zal* van hem *bemind wezen of zijn*
enz. (102)

§. XXXVIII.

Tijdvoeging van het *Onpersoonlijke* werkwoord *berouwen*.

Onbepaalde Wijze.

berouwen.

Verbogen.

Tegenw. *mij te berouwen*

Verleed. *mij berouwd te hebben*

Toekom. *mij te zullen berouwen*.

Deelwoorden.

Tegenw. *mij berouwende*

Verleed. *mij berouwd hebbende*

Toekom. *mij zullende berouwen*.

Gebiedende Wijze.

2. Pers. Eenv. *het berouwe u*

Meerv. *het berouwe ulieden*

Aantonende Wijze.

het 1) *berouwt mij, u, hem* enz. 2) *berouwde*

* * *

(102) Zie de voorg. aanm. over dit zijn.

Van de Spraakdelen:

215

de mij 3) heeft en 4) had mij berouwd
5) zal en zou mij berouwen.

Aanvoegende Wijze.

dat het mij 1) berouwe 2) berouwde 3) be-
rouwd hebbe en 4) - hadde 5) berouwen
zulle en zoude (103).

§. XXXIX.

De onderscheidene Rangen der werk-
woorden naar het verschil hunner
worteltijden.

Laat mij hier ten slotte iets bijvoegen van
het verschil in 't uitdrukken der *Worteltij-*
den. Deze zijn ten aanzien van het werk-
woord zelf zonder bijvoegsel, 1) het tegen-
woordige, b. v. *bid*; 2) het onvolmaakt ver-
ledene, *bad*; en 3) het volmaakt verledene
deelwoord, *gebeden*. Deze zijn in de tijd-
voeging van ieder werkwoord nodig te we-
ten.

Ik zal slechts de onderscheidene Rangen,
door den Taalgeleerden L. TEN KATÉ ge-
I schift

(103) Wij zouden 'er een voorbeeld van de
vervoeging der *wedarkerende* werkw. op kun-
nen, en moeten, laten volgen; 't en zij wij
dachten, dat dit uit het bijgebragte wel afge-
leid konde worden: zie *zich schamen* bij V.
D. PALM II. 92-93.

schift (104), hier met een voorbeeld voorstellen.

De Gelijkvloeiende.

1 Rang. Die 1) in 't tegenwoordige, 2) onvolmaakt verledene, en 3) het verleden deelwoord enen zelfden klinker hebben; en in het deelwoord geen *en* achter aan, maar slechts het onscheidbare voorvoegfel *ge*: als *hoopen*, 1) *loop*, 2) *hoopte*, 3) *gehoopt*. (105.)

De Ongelijkvloeiende.

2 Rang. Die in 2) en 3) gelijke vokaal hebben, maar van 1) verschillen; en in het deelwoord *en* achter aan hebben: als *schrijven*, 1) *schrijf*, 2) *schreef*, 3) *geschreven* (106).

3 Rang

(104) I deel, bl. 543-574: gelijk hij ook over de rangschikking der Moeso-Gottische, Frank-Duitsche, Angel-Saxische, Hoog-Duitsche, Yslandsche, en Land-Friesche spreekt bl. 575-710.

(105) De deelwoorden hebben in dezen Rang *t* achter aan, wanneer de laatste medeklinker scherp *is*, en 'er ene *t* is in den 2 tijd; anders *d*, als *bemind*; zie aanm. III, en 88. — Over het voorgevoegde *ge* zie beneden, aanm. III, en § XLIII.

(106) In dezen 2 Rang wordt *t* de *ij* van de on

3 Rang. Die in 1) en 3) gelijke, maar in 2) ongelijke vokaal hebben: als *lezen, lees, las, gelezen* (107).

I 2

4 Rang

onbep. wijze veranderd in *e*; als *schrijven, schreef, geschreven*: zo ook *belijden, bedrijven, bewijzen, bezwijken, blijken, blijven, bijten, drijven, grijpen, enz.* 2) de *ui* in *o*; *sluiten, sloot, gesloten*: zo ook *druipen, duiken, kluiwen, kruipen, ontluiken, pluizen, ruiken, schuilen, schuiven, sluiken, enz.* 3) de *ie* in *o*; *schieten, schoot, geschoten*: zo ook *bedriegen, bieden, genieten, gieten, kiezen, klieven, liegen, rieken, verliezen, vliegen, vlieden, vlieten, vriezen, zieden.* 4) de zachte lange *e* in *o*; *bewegen, bewoog, bewogen*: zo ook *belen, wreken.* 5) de korte *i* in *o*; *vinden, vond, gevonden*: zo ook *beginnen, binden, blinken, dingen, dringen, drinken, enz.* 6) de korte *e* in *o*, *bersten, borst, geborsten*: zo ook *bederven, bergen, delven, enz.*

(107) Gij ziet hier in den 3 Rang 1) dat *e* veranderd wordt in *a*: zo ook *eten, gezen, geven, meten, treden, vergeten, vreten.* 2) de lange *a* voor *d, p, t, z*, in *ie*; als *braden, bried, gebraden*; gelijk *raden, laten, slapen, blazen.* 3) *a* voor *g, r, v, i*, in *oe*; *dragen, droeg, gedragen*: zo ook *jagen, slagen, varen, graven, wajen.* 4) korte *a* voor *k, l, s*, in *ie*; als *vallen, viel, gevallen*: zo ook *waschen.* 5) korte *a* voor *n* in *i* of *o*; als *hangen, hing, bong, gehangen*: zo ook

van

4 Rang. Die in alle drie ongelijke vokaal hebben: als *bidden, bid, bad, gebeden.*

(108)

5 Rang. Die in 2) en 3) gelijken klinker hebben, als de tweede Rang; doch welker deelwoord niet in *en* eindigt; als *denken, denk, dacht, gedacht.* (109)

6 Rang. Die wel in alle drie gelijken klinker hebben, als de eerste Rang; maar welker deelwoord in *en* eindigt: als *bannen, ban, bande, gebannen* (110).

§. XL.

vangen, gaan verkort van *gangen, staan van standen.* 6) *o, oo, ou, oe, in ie*; als *worden, werd, geworden*: zo ook *lopen, stoten, bouden, bouwen, roepen.*

(108) In den 4 Rang heeft men 1) korte *i* in *a* en *e*; als *bidden, bad, gebeden*: zo *liggen, zitten.* 2) lange *e* in *a*, en *o*; *bevelen, beval, bevolen*: zo ook *breken, nemen, plegen, spreken, steken, stelen.* 3) korte *e* in *ie*, en *o*; als *helpen, hielp, geholpen*; zo ook *sterven, verwerven, werpen.* 4) *ee* in *oe* of *oo*, en *o*; als *scheren, schoer, schoor, geschoren*; zo ook *zweren.*

(109) Zo ook *brengen, kopen, zacken, werken.*

(110) Zoo ook *bakken, brouwen, beten, lachen, laden, malen, schidsen, spannen, vouwen, weven, zouten.*

Be.

§ XL.

Van de Deelwoorden.

De oorsprong, en verscheidenheid der *Deelwoorden* is genoegzaam te zien uit de gegevene voorbeelden der tijdvoeging (111).

Ze worden dikwijls als bijvoegl. naamw. gebruikt, en voor de zelfstandige geplaatst.

Een Deelwoord is dezerwijze een woord, dat de beschrevenedradelijkheid, het zij bedrij-

I 3

ven-

Behalven deze Rangen zijn 'er nog onregelmatige werkwoorden: waar over, gelijk over al het voorgaande men TEN KATE kan inzien op de aangeh. plaats. Ook heeft HURO. hier omtrent nuttige aanmerkingen. Pr. bl. 61—66, 123, 314, 543; en *Idee* p. 47, 48. ed. nov. 72—4.

(111) Omtrent de spelling der lijdende Deelwoorden merk ik aan, dat dezelve in regelmatige of gelijkvl. werkw. eindigen in *d*, wanneer 'er een *d* is in den 2 tijd der aantou. wijze; b. v. *beminde, bemind; gestelde, gesteld*: maar dat ze eindigen in *t*, wanneer 'er in dien 2 tijd een *t* is; b. v. *drukte, gedrukt*; zie boven, aanm. 88, 105, en HURO. bl. 34, 36. — In werkw. van den 2, 3, 4, en 6 Rang gaan dezelve uit op *en*; als *geschreven, gelezen, gebeden, gebannen*: ze hebben dan een voorgevoegd *ge*, ten zij 'er een onschheidbaar voorzetsel bij het werkw. zij, waar van § XLIII. zal gehandeld worden.

vende, het zij lijdende of ontvangende, als ene hoedanigheid van den persoon of zaak, door het naamwoord uitgedrukt, aanduidt: dus heeft het zelve deel aan de eigenschap beide van het werkw. en bijnaamwoord, en kan den naam dragen van een *daadlijk bijnaamwoord*.

Als zodanig zijn de Deelwoorden ook veranderlijk, gelijk de bijnaamw., door *Verbuiging*, en *Vergroting*.

De Verbuiging (112).

W. ene *beminnende* een *bemind* wordend,
Moeder. d. i. *bemind* kind.
E. ener *beminnende* van een *bemind* kind.
Moeder enz.

De

(112) Daar is verschil onder de Spraakkunsten over de verbuig. der lijdende Deelw., die op *en* uitgaan, zelfs wanneer die als bijvoegl. worden aangemerkt. ELZEV. oordeelt dezelve onveranderlijk, bl. 91, gelijk ook PETERSON *Rapsodia van Ned. Taalk.* bl. 23-32. MOONEN werpt in de buiging de *n* achter af, bl. 51. Doch waarom zou men hier den aard der bijv. naamw. in de buiging niet mogen volgen, en schrijven een *gevangenen verlossen*? Althans zo denkt TEN KATE I. 323-377; HUYD. bl. 191; en KLUIT bl. 178. En ik zie gene reden, waarom ik ook op dit

De Vergroting. (113)

Bedrijvende.

strelend, *strelender,* *allerstrelendst.*
sterkend, *meer sterkend,* *meest sterkend.*

Lijdende.

bekrompen, *bekrompener,* *bekrompenst,*
gedrukt, *meer gedrukt,* *meest gedrukt.*

§. XLI.

Van de Bijwoorden.

Een *Bijwoord* of *Bijwerkwoord* is een woord, dat de hoedanigheid der beweging of daadlijkheid (niet de werking zelve) te kennen geeft. (114)

I 4

Dus

dit spoor niet volgen zoude; ten zij ene te lange staart, door deze buiging, ontstaan, wanluidentheid veroorzaakte.

(113) Hier past ook 't geen wij op §. XXVI. aanmerkten.

(114) De oorsprong der Bijwoorden is niet altijd dezelfde. Sommige worden van gene andere woorden afgeleid als *ja,* *neen,* *bier,* *daar.*

Dus zijn 'er, om iets bij te brengen, die de werking beschrijven ten aanzien van derzelve

1. Wijze: als *kwalijk*, *wijslijk*, *stoutelijk*, *schrikkelijk*, *zo*, enz.; b. v. *kwalijk* spreken; *wijslijk* overleggen, enz.
2. Hoeveelheid: b. v. *dikwijls* zeggen, *eenmaal* spreken, het woord *twemaal* horen, *driemaal* 's daags bidden, enz.
3. Tijd: als *toen* dit geschiedde; *nu* dit, en *dan* dat doen; *morgen* is 't rustdag; het is te *vergeefs*, *vroeg* op te staan, *laat* op te blijven, *altijd* te arbeiden, zo het de HEER niet zegent, enz.
4. Plaats: als *hier* komen, *daar* blijven, *elders heen* reizen, *naar boven* klimmen, *achterwaards* keren, enz. (115)

De

daar. De meeste worden van een zelfstandig of bijv. naamw. afgeleid door bijvoeging van *lijk*, als *naamlijk*, *openlijk*. Vele zijn niet anders, dan de 2 naamv. van zelfst. woorden, als *'s morgens*, *veelzins*.

(115) Meer soorten, en veel voorbeelden van elke soort, vindt gij bij MOON. bl. 246-249, V. D. PALM. II, 98-100. SEWEL. bl. 318-320. VAN HEULEN *Ned. Gramm.* bl. 67-69. — HUYD. heeft, in zijne Proeve, hier en daar nuttige aanmerkingen, waar van wij enige zullen bijbrengen. — Wordt 'er van zaken

De bijvoegl. naamw. en deelwoorden worden ook dikwijls als Bijwoorden gebruikt,

I 5

en

gesproken; men zegt ^{*}waar ^{*}van, ^{*}waar aan, in, mede: maar wordt 'er van personen gesproken; men zegt van welke, aan welke, in, met welke, zie den zelven bl. 469. — *Heind en veer* beduidt nabij en verre; zo ook *ben* (voor *beind*) of *omtrent*; zie bl. 532, 533. — *Zulks* wordt wel eens gebruikt voor zo zeer; zie bl. 541. — *Het* wordt in 't verhalen gebezigd voor *daar*, *het was*; zie bl. 472, 473. — 'Er wordt genomen in spreekwijzen als deze, *daar is 'er*, *die meent* of *menen*; zie bl. 345-347; en KLUIT bl. 268-273. — Over *terwijl* en *nog* zie aanm. 127. — *Ooit* en *nooit* zien op den verledenen; *immer* en *nimmer* op den toekomenden tijd; b. v. *ik heb dat nooit gezien; ik zal dat nimmer doen.* — *Daar van daan* wordt door HUYD. zo uitgelegd, bl. 68, 99, 622, dat *daar* en *daan* certijds het zelfde geweest zij, en een van beide hier overtollig zij; doch in de *Taalkund.* *Aanmerk.* van I. FORTMAN, bl. 51-53, wordt duidelijk getoond, dat het bij welluidendheid zij, voor *daar van aan*, gelijk *van stonden aan*, *van voren af aan*; bij welke gelegenheid dit of *van*, *aan*, door Hem uit de Oudheid wordt opgehelderd; z. LELYV. op HUYD. Pr. I. 169. — *Wel eer* is naar den Hr. FORTMAN, bl. 81, 82, bij verbastering voor *wijl eer*: *wijle* beduidt een' bepaalden tijd; *wijlen* verleden zijn; *wijlend*, *wijlen*, verleden, overleden, hier

en dan ondergaan ze, gelijk deze, geen verandering; b. v. die vrouw is *verftandig*, een *lieftlijk* ruikende bloem, dat geneesmiddel is *fterkend*.

§. XLII.

Van de Voorzetfelen.

Voorzetfels zijn woorden, die, voor of achter de naamw. of voornaamw. gefeld, derzelve omftandigheden, neffens den vereifchten naamval, dien ze beheerfchen, aanwijzen,

Ze regeren alle de verbogene naamvallen.
(116)

De *Eigenaar* wordt door *van* vereifcht, in betekenisfe van bezitting; b. v. *het geld van zijnen Heer*.

De

* * *

hier van *wijf eer* of *wijlen eer*, en van daar bij verbaftering, eertijds *wel neer*, nu *wel eer*: gelijk *wellicht* bij verbaftering zoude zijn van *vielligt*, *'t viel*, het gebeurde *ligt*; *misschien* voor *magschien*, *'t mag gefchieden*.

(116) ELZEV. betoogt, bl. 118-124, met voorbeelden, die meest uit VONDEL gehaald zijn, dat de voorzetfels dien naamval vereifchen, welke boven genoemd wordt: doch fommige dier voorbeelden bewijzen niets. Daar zou ook omtrent deze beheerfching nog al vrij wat te onderzoeken vallen; zo wij mogten uitweiden: zie MOON, bl. 305-312, v. D. PALM III. 38-42.

De *Ontvanger* door *aan*; als *aan* *zijn* *diens* *zich* *overgeven* [en *voor*; als *ik* *zal* *dit* *voor* *hun* *afschrijven*].

De *Lijder* door *achter*, *behalven* (117), *beneden*, *binnen*, *bij*, *boven*, *buiten*, *jegens*, *langs*, *na* (118), *naar* (118), *naast*, *nessens*, *om*, *omtrent*, *onder*, *op* (119), *over*, *rondom*, *sints*, *of sedert*, *tegen* (120), *tegens* (121), *tot* (122), *tusschen*, *volgens*, *voorbij*, *voor* (beduidende den *tijd*), *wegens*. Bij voorbeeld *achter* *mij*, *behalven* *den* *HERE*, *beneden* *of* *boven* *zijn* *staat*, *binnen* *of* *buiten* *den* *tempel*,
koom

* * *

(117) *Behalven* vordert den vierden naamv.; des mogen wij niet zeggen *behalven* *ik*, maar *mij*: zie *HUYD.* bl. 512.

(118) *Na* en *naar* zijn onderscheiden. Volgens *HUYD.*, bl. 622, beduidt *na* enen verledenen *tijd*; b. v. *na* *den* *eersten* *volgt* *de* *twede*; *naar* ene *beweging* *bij* *ging* *naar* *Amsterdam* (hoewel *AMPZ.* bl. 77, hier *na* gebruikt), en ene *schikking* *volgens* *zekeren* *regel*; b. v. *naar* *dat* *voorschrift* *wandelen*.

(119) *Op* betekent meermalen ook *open*, vooral wanneer het bij *werkw.* gevoegd wordt, als *opkrabben*: zie *HUYD.* bl. 549, 550.

(120) *Tegen* en *tegens* zijn, naar *AMPZ.* bl. 77, zo onderscheiden, dat men zeggen moete *ie-*
mand *tegen* *komen*, en *t:gens* *ien-*
mand *srijden*.

koom *bij* mij, *jegens* mij welgezind, *langs* dezen weg. enz.

De *Derver* door *van* in betekenis van *af*, voorts *door*, *in*, en *uit* (121), *met*, en *zonder*, *ten* (122), en *ter* (122), in stede van *tot*

(121) *Uit* geeft wel eens iemands oorsprong te kennen, als *die man is uit Arabië*; zie HUYD. bl. 113, 622.

(122) *Ten*, bij verkorting van *tot den*, of *tot enen*, wordt gebruikt voor mannelijke naamw. *Ter* voor *tot der* of *tot ener* voor vrouwel. naamw. Zo denken ook TEN KATE I. 340, en HUYD. bl. 455. En ik sta onzen Schryver toe, dat deze voorzetsels den laatsten naamw. vereischen in de spreekwijzen, *ten mijnen huize*, *ten tijde*, *ter goeder ure*, en soortgelijke: dan koomt het oorspronkelijke *tot*, dat in *ten* voor *tot den*, of in *ter* voor *tot der* verborgen ligt, voor in den zin van *te*; gelijk men oudtijds meermalen, doch nu minder, zegt, *bij woont tot Amsterdam*, voor *te Amsterdam*. Dit gebruik van *tot* bespeurt men nu niet meer bij achtbare Taalkenners, maar worde nog verdedigd door VERVER in enen brief in de *Boekz. van Mai* 1708, bl. 542. Ook kunnen wij in de spreekwijze *ter goeder ure* en diergelijke den laatsten naamval ontdekken uit den uitgang op *r*, dien men in het vrouwl. eertijds had, en waar van *met der tijd*, *in der daad*, *op der narde* is; zie aanm. 45. Maar ik kan den

tot den en *tot der*, eindelijk het plaatslijke *te* voor namen zonder artikel. Bij voorbeeld ik heb *van* den HERE ontvangen; niemand kooft *tot den* Vader dan *door* mij; *in* hem zijt gij volmaakt; *uit* zijne volheid ontvangen wij; *mes* mij zult gij in 't Paradijs zijn; *zonder* mij kunt gij niets doen; wie is *ten* hemel opgeklommen; hij doet *ter* helle nederdalen; eindelijk *te* water, *te* lande; *te* schepe, *te* bedde, *te* huis, *te* Amsterdam.

(123)

§. XLIII.

den laatsten naamv. niet vinden in deze uitdrukkingen *God stelde Mozes ten leidsman van Israël*, *Jakob begeerde Rachel ter vrouwe*, *ten bemel gaan*, *ter belle nederdalen*. Zouden wij hier *tot*, het welk in *ten*, en *ter* verborgen ligt, niet moeten nemen in den zin van ene beweging en toestrekking, gelijk het Latijnsche *ad* en *in*; en zoude *tot*, en dus ook *ten*, in dezen zin niet den vierden, doch geenszins den zesden naamval vereischen, gelijk *tot* door den Schrijver als een beheerscher van den vierden naamv. straks ook genoemd is? Men zal dit ligt toestaan; maar dan denken, hoe strookt dit met *ter*? dat moet dan ook een vierden naamv. vereischen in de spreekwijze *ter belle nederdalen* enz.? kan men dan in den vierden naamv. ook *tot der* zeggen? Ik zal dit thans niet onderzoeken.

(123) Zo ook *te wagen*, *te koets*, zie HUYD. bl.

§. XLIII.

Van het onderscheidene gebruik der voorzetsels bij de werkwoorden.

De voorzetsels verkeren dikwijls met de werkwoorden, De onbepaalde wijze heeft ze voor aan met zich verënid. Doch somtijge vereischen met het (-) koppelteken verbonden, of geheel afgescheiden, gebruikt te worden. Ze worden deswege verdeeld in *onscheidbare* en *scheidbare*: als ter ene zijde, *overleggen*; *overwègen*, *overlopen*, *volmaken*, *misdoen* enz. (124); ter andere zijde *overleggen*, *overwegen*, *overlopen*.

De kentekens van onderscheid zijn drie-voudig.

1) In den nadruk der uitspraak. De *Onscheidbare* ontvangen dien op het zwaarte-ke-
bl. 110; *te moeda*, bl. 480; voor dit *te* komt ook wel *tot*; zie de voorg. aanm.

(124) De voorvoegfels van deze genoemde werkw. zijn eigenlijk scheidbaar, maar worden als onscheidbare aangemerkt. *Onafscheidelijke* in den sterksten zin zijn *be*, *ge*, *ber*, *ont*, *ver*, in *be-minnen*, *gebieden*, *berwinnen*, *ontzeggen*, *verliezen*. Over de kracht van dit *ver* voor werkwoorden, zie FORTMAN *taalk. Aanm.* bl. 12-21.

kelijke deel van het werkwoord, als een zaak *overleggen*; maar de scheidbare op het voorzetsel, als een deksel ergens *overleggen*.

2) In't *verbogene* van de onbepaalde wijze: het eerste neemt *te* voor zich, als een zaak *te overleggen*; het tweede neemt *te* tusschen in, als een deken *over te leggen*; worden de dus g-schieden. (125)

3) in het verledene deelwoord; het eerste heeft, een voorgestelde zaak *overlegd bebende*; het tweede scheidt wederom, en meent *ge* tusschen in; als, een deken zich *overgelegd bebbende*.

§. XLIV.

(125) Hier komt nog bij, dat de Onscheidbare voorvoegfels altijd voor aan het werkwoord blijven, en de scheidbare hunne plaats verwisselen b. v. omtrent de eerste, *ik overleg, overleide, heb overlegd, zal overleggen*: omtrent de Scheidbare *ik leg over, leide over, heb overgelegd, zal overleggen*; zie TEN KATE I. 536-8.

(126) Even zo hebben ook zulke werkw, die in den sterksten zin onafscheidelijke voorzetsels voor zich hebben, geen *ge* voor' aan in het deelwoord, als *beminā, gebeden, berwonen, ontzegd, verloren*.

Over deze §. kan men TEN KATE lezen I. 406-409, 533-538.

Van de Spraakdelen.

§. XLIV.

Van de Voegwoorden.

Voegwoorden zijn, die dienen tot binding en bestiering der rede. Deze zijn velerlei.

Om 'er iets van op te geven: daar zijn

1. Samenbindende: *en, ook, mede, als mede, mitsgaders*, [nog, noch].
2. Redengevende: *want, dewijl, om dat, vermids*, [naardien]
3. Besluitende: *derhalven, diensvolgens, dienswegens*, [dan, waarom, daarom.]
4. Toestaande: *hoewel, alhoewel, ofschoon*, [hoe zeer, al wel, 't zij.]
5. Tegenstellende: *doch, maar, echter, nochtans* [even wel, toch].
6. Voorwaardelijste: *bij aldien, indien, ten zij, ten ware, zo, [of]. enz.* (127)

§. XLV.

(127) Daar zijn ook *Verbalende Voegwoorden*: *hoe, dat*: en *Oorzaaklijke*; *op dat, ten einde*. — Alle deze Voegwoorden hebben niet dezelfde plaats in ene rede: vele kiezen het begin; andere volgen het begin; sommige kan men naar willekeur plaatzen: het welk men uit het gebruik toereikend weet. — Ik voeg 'er slechts bij, dat sommige met andere voegwoorden, of bijwoorden, niet of weinig in klank, maar wel in betekenis verschillen: gelijk men dezelve, om verwarring

voor

§. XLV.

Van de *Tusfchenwerpfels*.

Een *Tusfchenwerpfel* is een woord, dat tusfchen ene rede wordt ingeworpen, om de gemoedsbeweging des fprekers uittedrukken. Dus heeft men, om ten voorbeelde iets te geven,

- 1 een Verwonderend *o!*
- 2 een Klagend *ach!* [*helaas!*]
- 3 een Wenshend *och!* [*och of!*]
- 4 een Smekend *ai toch!* [*ai lieve!*]
- 5 een Verfmadend *fij! foei!*
- 6 een Dreigend *wee!*
- 7 een Stilhoudend *fus! ho!* enz.

K

DER-

voortekomen, veeltijds door spelling onderscheidt: als *dewij!* (want), en *terwij!* (gedurende); *altoo!* (flechts), en *altijd!* (ten allen tijde); *doch!* (maar,) en *tach!* (flechts); *of!* (een vraagwoord), en *ofte!* (een onderscheidingswoord); *noch!*, *nochte!* (een ontkennend woord), en *nog!* (tot hier toe); *en!*, *ende!* (een koppelwoord), en *en!* (een lochenend woord, *ik en doe dat niet!*), het welk nu veronderd is, echter nog voorgestaan wordt door VERWER in de *Idea* L. B. p. 31, 32, ed. nov. 51; en in de *Boekz. Mai* 1708 bl. 541, 542.

*****

D E R D E D E E L.

OVER DE SCHEIDING EN LEZING

van een' ontworpen' rede.

§ XLVI.

Van de *Schifting* der gezegden, met
derzelver *Tekenen*.

Een *Rede*, of *Ontwerp*, naar de regels der *Schrijftale* op het papier gebragt, vereischt niet alleen de *Spraakkundige* bewoording, en derzelver *samenstelling*; maar ook een behoortelijke *schifting* der gezegden in *Affnijdingen*, en deze wederom in *Volzinnen*.

Ieder *Paragraaf*, of *Affnijding*, vereischt enen nieuwen regel, met een weinig wit tuschen beiden; ze worden ook wel met haar teken (§) aangewezen, en geteld.

Een *Periode*, of *Volzin*, vervat een volkomen gezegde; daarom wordt de ene van de andere door een (.) *Punt*, of *Sluitteken*, afgescheiden; en het eerste woord van de volgende met een hoofdletter begonnen. Dit
vor-

vordert de grootste pauze, of rusting, in het lezen.

Maar een Volzin heeft dikwijls twee *Leden*; de voorgaande, en volgende: deze worden gescheiden door het [:] *Lidteken*, of *Kolon*, 't welk kleiner pauze heeft, dan de vorige. Ieder lid heeft dikwijls verscheiden *Snippels*, waar van sommige de allerkleinste pauze vereischen, en andere een weinig meer, de laatste beeldt men uit met het [;] *Halve Lidteken*; of [*Semikolon*]; de eerste met een [,] *Scheidteken* [of *Komma*].

Voor de gemelde tekenen der zinscheiding komt wel eens het [?] *Vraagteken*; of [!] *Uitroepsteken*, in plaats; wanneer een vraag, of klagte, of iets diergelijks, geuit is (128).

§ XLVII.

Voorbeelden van 't gebruik der Zintekenen.

Het rechte gebruik der Zin- en Rusttekenen is van groot belang; doch de meesten zijn hier ingansch onkundig, of zeer gebrekkig; voor al ten aanzien der Perioden. Zie hier een

K 2

op-

(128) Van dit alles wordt breder gesproken door MOONEN bl. 344—349. V. D. PALM III. 52—62, en SEWEL bl. 365—373.

opmerkelijk voorbeeld; Jezaj. 34: 16, *Zoekt in het boek des HEREN, en leest: niet één van dezen zal 'er feilen, 't ene noch 't andere zal men misfen: verplaats nu eens het Lidteken één woord, achter niet: dan wordt de zin gansch omgekeerd; zoekt in 't boek des HEREN, en leest niet: één van dezen zal 'er feilen.* Zo ook Matth. 18: 32-33. *Gij boze dienstknecht! alle die schuld heb ik u kwijt gescholden; dewijl gij mij geboden hebt: behoort gij u ook niet over uzwen mededienstknecht te ontfermen, gelijk ik ook mij over u ontfermd heb?*

§ XLVIII.

Van enige andere Schrijftekenen.

Het ( ) *Tuscheninstellingsteken* befluit in zich het geen ten overvloede, tot opheldering van den zin, wordt ingevoegd, en dieswegen in 't lezen kan overgeflagen worden, zonder den zin te storen: b. v. 1 Thesf. 2: 13. *dat, als gij het woord der prediking Gods van ons ontvangen hebt, gij dat aangenomen hebt, niet als der menschen woord, maar (gelijk het waarlijk is) als Gods woord.*

Het (-) *Koppeltteken* gebruikt men tot de samenbinding der woorden, en afgebroken?
gre-

grepen, op 'teinde van een' regel (129).

Het (—) *Teken van Uittaling* zet men, daar men iets, om korthed of anderszins, heeft uitgelaten.

Het (,,) *Teken van Aanbaling* stelt men voor ieder regel van 'tgeen men uit een ander' Schrijver aanhaalt.

Het (,) *Teken van Afwending* toont de afwending der voorste letteren van *bet*, *des*, *ik*, tot 't's'k, en meer andere; is in Dichtkunst zeer dienstig: want voor *bet is*, *des avonds*, *daar ik zal*, leest men een greep korter 't is, 's'avonds, daar 'k zal (130).

Het (..) *Teken van Greepscheiding* is dienstig tot de rechte spelling van *baal*, *Joël*, enz.

Het (*) *Teken van Samentrekking* toont, dat *daden*, *gebozen*, tot één greep minder is samentrokken in *dāān* *geboōn*. Doch dit is een toevlucht des Dichters.

K 3 §. XLIX.

(129) Over de scheiding der lettergrepen zie aam. 29.

(130) Langs dezen weg snelt men wel eers drie lettergrepen in één, *dit is bet* in *dit 's't*; zie HUYD. bl. 491, 492. Zo snijdt men ook van achteren iets af; b. v. *ik ken geen' man*, *geen' vrouw*, *die volmaakt onzondig is*, voor *genen man*, *gene vrouw*; zie MOON. bl. 353—356.

§. XLIX.

Van de Klanktekenen. (131)

Deze zijn twee, (') het *Teken van harde*, of heldere, en her (") *Teken van klemmende uitspraak*. Deze zijn, schoon in Nederduitschen druk niet gebruikelyk, echter somtijds zeer dienstig. Bij voorbeeld, het laatste maakt onderscheid in *een zaak wél overdenken, maar niet doen*, en *een zaak wél overdenken, en dan uitvoeren*. Het eerste maakt een Klank en Zinverschil in verscheiden woorden, die bij velen met de harde *éé*, of *óó*, worden uitgesproken; als *daar is een God*, en *daar is één God*; *wéék* (zacht) en *week* (7 dagen), *kéól* (tuinvrucht) en *kool* (vuur) enz. (132.)

Boven dien in woorden, die met de *doffe*, of heldere, korte *o* worden uitgesproken; b. v. *bot*, en *bót* enz.

§. L.

Van de Leeskonst.

Het oogmerk der Schrijftale is, dat ze gelezen worde. Tot ene goede opzegging, of

* * *

(131) Het uitdrukken dezer klanktekenen in 't schrijven vereischt veel nauwkeurigheid, en is daarom buiten gebruik: ZEYDELAAR neemt het echter in acht.

(132) Zie hier meer van, boven, bl. 44. 45.

of hoorbare *Lezing* wordt vereischt.

1) dat men de gestelde bewoording met ene klare, en duidelijke, stemme, en uitsprake, vaardig, net, zo als 'er staat, uitbrenge. Het tegendeel is *valsch lezen*.

2) dat men, naar vereisch van de zintekenen der perioden, behoorlijk scheid, en ruste. Het tegendeel heet *rabbelen*.

3) dat men niet alleen aan de grepen, maar ook aan de woorden, en zaken, door den nadruk der uitsprake, hier, en ginds, naar vereisch, behoorlijken klem geve. Het tegendeel noemt men *slijf lezen* (133).

4) En, dat men naar de voorkomende stoffe, en stijl, door ene eenvoudige, natuurlijke, of eigenaardige, *stemsleidinge*, de zaken, en gemoedsbewegingen, als naar het leven uitbeelde. Dit is duidelijk, en aandoenlijk, voor den Toehoorder. Dit is het toppunt der Leeskonst: doch ieder een heeft die gave niet, en is ook voor zulk een onderwijs niet vatbaar. Zulk een houde 'er zich dan ook van af: de minste gemaaktheid is hier aanstotelijk. Ook voegt hier geen de minste *Gebaar-*

K 4

ma-

(133) De *Klemtoon* valt in Nederd. woorden op derzelver zaaklijk deel; zie HUYD. bl. 356. TEN KATE II: 6. De betekenis van sommige woorden wordt hier ook door bepaald; zie TEN KATE I. 345. Derhalven moet men hier in de uitspraak nauwkeurig zij.

152 Vnn de Tekenen der Schrijftaal.

making, of beweging: deze behoort bij de openbare Redevoeringen. (144)

Deze ftoffe vereichte wel verder uitbreiding: maar de plaats verbiedt zulks. Dit boekje hebbe hier dan zijn

E I N D E.

* * *

(134) Over de *Uitspraak*, en *Gebaarmaking*, kan iemand, die 'er belang in heeft, gebruik maken van een nuttig werkje van FAUCHER, en FRANCIS, het welk ook vertolkt is in onze tale.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

A A N

A A N H A N G S E L

VAN DEN UITGEVER

OVER DE GESLACHTEN DER ZELF-
STANDIGE NAAMWOORDEN.

Omtrent de *Geslachten der zelfst. naamwoorden*, welke meest gebruikt worden, en wier geslacht uit de regelen, bl. 66-72 gegeven, niet kenbaar was, heb ik bl. 73 beloofd, hier achter een *lijst* van dezelve te laten volgen. Ik gaf ook zulk een *lijstje* in mijne twee vorige uitgaven, 1776, en 1778, geuokken uit den 5den druk van D. VAN HOOGLSTRATEN door A. KLUIT 1759 uitgegeven, en uit de lijst door J. PIETERSON achter deszelfs *Raphsodia van Nederd. Taalkunde*, 1776 gegeven.

Nu kan ik op dien zelfden voet niet voortgaan. De Heer KLUIT heeft ons 1783 verplicht door ene nieuwe, en zesde, uitgave van die *Geslachtlijst*, welke zo aanmerkelijk vermeerderd, opgehelderd, en verbeterd, is, dat hij, naar bl. XII der voorrede, *deze nieuwe uitgave alleen voor de zijne erkenne*.

De kunde, en de vlijt, van dezen beroemden Leydschen Hoogleraar is omtrent de geslachten der naamwoorden zo wel, als omtrent andere takken van Oudheid-, en Taal-

kunde, te groot, dan dat wij er geen gewag, en gebruik, van maken zouden. Hij heeft niet alleen in die Geslachtlijst ook gebruik gemaakt, en melding gedaan, van den arbeid van anderen; maar geeft ons ook daar bij in dezen zesden druk ene zo gewichtige Voorrede, dat elk, die op goeden grond vordering wil maken in dit stuk, dezelve behoorde te lezen, en te herlezen.

Om mijnen Lezer daar toe te meer op-tewekken, zal ik hem *den inhoud van die Voorrede* hier beknoprelijk opgeven.

Na dat de Hr. KLOTT ons (§ 1-6) bericht gegeven had van de vorige uitgaven zijner Geslachtlijst, en van deze zijne laatste uitgave, als ook van den arbeid van anderen omtrent de geslachten der naamwoorden, — toont hij, dat de bestendigheid in de geslachten zo groot, en het verloop van de zelve zo verbazend gering, is, dat de regels of waarnemingen, omtrent dezelve meer zeker zijn, dan men doorgaans denkt; zie § 7, 8. — en dat de waarneming der geslachten nodig is, om dat daar naar de buiging der lidwoorden, bijv. naamwoorden, en betrekl. voornaamw. onderscheiden is; § 9.

Nu zijn de zelfst. naamw., met opzigt op *die geslachten*, — of *enkelstachtig*, die alleen manlijk, vrouwlijk, of onzijdig, zijn: — of *gemeenstachtig* (*communis generis*), die,

die, in dezen zin genomen, manlijk, en, in een anderen zin genomen, vrouwlijk zijn: — of *gelijkslachtig* (*epicoena*), die onder één geslacht beide kunnen bevatten: — of *twijfelachtig* (*dubii generis*), die onverschillig van alle geslachten gebruikt worden. — En die geslachten worden gekend, — of door de *inwendige gesteldheid, en betekenis*, der woorden; — of door hunne *uiterlijke aandoeningen*, en afleidingen, vooral door voorzetsels, of achtervoegfels: §. 10.

In de nadere opgave komen ons — eerst meer *algemene*; — dan meer *bijzondere* aanmerkingen omtrent de geslachten der naamw. voor. — Zie hier er ene schets van.

I Meer *algemene* aanmerkingen,

A opzigtelijk tot de *inwendige gesteldheid, en betekenis* der woorden,

a bij *enkelslachtige*,

a brengen tot het *Manlijke* geslacht,

1 alle *eigennamen van mannen*; § 11.

2 namen van *mannelijke eigenschappen, boedanigbeden, waardigbeden, bedieningen*; *Man, beer, Koning, Vorst, broeder, zwager, koopman, boer, berder, loots, Engel*: hiervan is onderscheiden *mensch*: § 12.

3 naamw. die, — van *werkw. afkomstig*; *uitgaan op aar, er, ier, wan- neer*

neer zij de *werking* op een *manlijken* perfoon overbrengen, als *wandelaar*, *loper*; of, met dien zelfden uitgang van naamw. afgeleid, enen *werkenden manlijken* perfoon aanduiden, als *bovenier*, *wijngaardenier*, *bergier*; — Daartoe behoren dan niet *kamenter*, *baker*: § 13.

4 namen van *werktuigen*, *gereedschappen*, *plaatzen*, of *zaken*, die van een werkw. afgeleid, het werk eens mans, of van iemand, vervangen, vooral, die op *er* uitgaan, als *snuiter*, *wijzer*, *veger*, *pasfer*, *duiker*, *schepper*, *flaffer*, *rooster*, *houwer*, *kaper*, *ruiker*, *evenaar* enz. — Daar mede verwarre men echter niet andere woorden, die M. of O. zijn; maar zodanige eigenschap niet aanduiden, of op die wijs niet van werkw. afgeleid worden, schoon zij op *er* uitgaan; als *slinger*, *polder*, *donder*, *sluier*, *flommer*, *donner*, *leger*, *voeder*, *leder*: zie § 14.

5 Naamw., die, schoon een *ander geflacht* hebbende, als *eigen namen van mannen* worden *aangemerkt*, of *enige bunnere eigenschappen* aanduiden, als *bloed*, *ondeugd*, *booswicht*, *voorspraak*, *brekebeen*, enz. — Maar men verwarre daar mede niet, wanneer de woorden alleen — bij *gelijkenis* gebruikt worden, als *ding*, *vel*, *rank*, *kennis*; — of bij *overnoeming*, als *schildwacht*, *raad*: zie § 15. b

b Tot het *Vrouwlijke* geslacht behoren.

1 de eigen namen van vrouwen: § 16.

2 namen van vrouwl. eigenschappen, hoedanigheden, waardigheden, bedieningen, als *Koningin, voedster, dienstmaagd, zuster, baker, kamenier, zondares, meestersche*, enz.: zie § 17.

3 de stoflijke namen der letteren, *a, b*. § 18.

4 getallen, stoflijk genomen, *de negen, de nul*. — Hier mede moet men niet verwarren, wanneer deze getallen bij *verzameling* gebruikt worden; dan zijn zij *onzijdig*, als *het honderd, het duizend, kost zo veel*: — of bij *uittaling* van een zelfst. naamw. als *ik koop de zes* namelijk *vischen*: § 19.

c *Onzijdig* zijn

1 zulke namen van *Landen, Rijken, Steden*, die in het Neerd. zonder lidwoord voorkomen, *Arabic, Amsterdam, Engeland, Nederland*. Men ontdekt het geslacht door voorzetting van een bijvoegl. naamw., en zegt, het *steenachtig Arabic, het kooprijk Amsterdam*: § 20. — Doch wanneer deze woorden enig lidwoord voorop krijgen; dan schikken zij zich in het geslacht naar hunnen inwendigen aard, of uitgang,

158 Aanhangfel over de geflachten der

gang, *den Briel, Palts, M. de Beenster, Purmer, Lemmer, V. het Gooi O.* zie § 21.

2 Woorden, die eigenlijk *onbep. wijzen van werkw.* zijn, doch als naamw. gebruikt worden; *het leven, eten, drinken:* § 22.

3 *Bijv. naamw.* als *zelfst.* gebruikt *het goed, ruim, rond:* § 23.

4 *Werkw.* in de *onbep. wijze* worden onzijdige naamw. met afkapping van *en*, en voorvoeging van *ge*, beduidende de werking van dat werkw. *het geraas, gesnap, gebabbel, getalm.* — Doch dat voorvoegtel *ge* wordt weggelaten, wanneer de werkw. *be, ver, ont,* voor op hebben, *het beraad, beleg, bsvel,* zo ook *voorschrift, misbruik, toeval, verblijf, ontwerp, ontzet.* — Hier bij moet men echter voorbehoedfels in acht nemen: zie § 24.

d Onder deze *regels van enkelvoudige woorden* betrekken sommigen ook de namen van *stromen, bomen, bergen.*

1. *Stromen* — houdt *MOONEN* meesten dele voor *manlijk:* § 25. — Doch uit de *Geflachtlijst* blijkt, dat sommige namen van *stromen* het geslacht van het *Latijn* volgen, *Rhenus, Ganges:* zie § 26. Ook dan, wanneer de *Latijnsche* uitgang achtergelaten is, *Rhijn, Nijl, Teems, M.* zie § 27. — Andere volgen het geslacht van den

den *uigang*. Om den vrouwl. uigang op *e*, meermalen herkomstig van de Latijnsche *a*, of Fransche *e*, zijn *Elve*, *Seine*, enz. Vr. zie § 28. Ook dan, wanneer die *e* achter afgekapt wordt, de *Lek*, *Maas*, enz. zie § 29. — Op *er* zijn de meeste dier namen *M. Tiger*, *Tiber*, enz. zie § 30.: enige echter Vr. *Wezer*, *Oder*, enz. § 31. — Op *el* zijn er *M.*, ook Vr. zie § 32. — Zo ook andere. zie §. 33. Zo dat hier op gene algemene vaste regels te maken zijn; maar de Geslachtlijst moet raad gepleegd worden.

2. De namen van *bomen* zijn doorgaans *M.*, vooral, die op *aar*, en *ier*, uitgaan. — doch de *vrucht* dier bomen *V.* als *abrikos* *M.* of *V.* zie § 34, 35.

3. De meeste namen der *bergen* zijn in de lijst *M.*; doch er zijn ook uitzonderingen op: zie § 36.

b De *Gemeenflachtige* woorden

1. die, van *mannen* gebruikt, *M.*, en, van *vrouwen* gebruikt, *V.* zijn, als *gezant* enz. zie § 37. — zulke woorden gaan ook veeltijds uit op *ling*, als *vreemde-ling*; — of op *gnoot*, als *dischgenoot*: § 38.

2. namen van *onbezieldde* zaken zijn verschillende in geslacht, naar de verschillende betekenis; — *onzijdig* zijn ze, die er *e* *algemeenheid*, *erts*, of *slof*, aanduiden, als
het

het *diamant*, *neteldoek*; — maar *manlijk*, wanneer ze aanduiden, het geen uit die stof *vervaardigd is*, dien *diamant*, dien *doek*: zie § 39.

3. Sommige woorden, die afgeleid worden van werkwoorden, zijn M., wanneer zij de *werking*, of *werktuig*, als *band*, *boog*, *drang*, *drank*, *beet*, (*bijting*), *greep*, (*grijping*): en V., wanneer zij het *gewrochte* aanduiden, en dan doorgaans uitgaan op ene zachte *e*; als *beet*, *bete*, (*brok*), *grepe*, *greep*, (*handvol*). Dit wordt van vele woorden breedeneerd: zie § 40.

4. Sommige woorden hebben, in hunne eigenlijke betekenis gebruikt, een ander geflacht, dan in hunne oneigenlijke betekenis, als *de punt*, V., *het punt*, O; *roof*, *rijp*, M, of V.: zie §. 41.

c. Daar zijn ook *Gelijk- of zelf-flachtige* woorden, die één geflacht hebben, en beide kunnen aanduiden, als *arend*, M. beduidt ook de wijfjes arenden: zo ook *uil*. *vink*, *vos*, V. bevat ook mannetjes vossen, gelijk ook *duif*, *zwaan*, *zwaluwe*: *paard* O. bevat een hengst, en ene merrie; gelijk ook *fchaap*, *boen*, *rund*: zie hier van meer voorbeelden, en aanmerkingen, § 44-45.

d Eindelijk zijn er woorden, die *twijfelachtig* van geflacht zijn, wier geflacht in het gebruik min zeker is, of die, zonder eni-

enige bekende reden, onverschillig M. V. of O. gebruikt worden. b. v. M. en V. *dood, tijd*; M. en O. *oorlog*; V. en O. *oog, oor*: zie § 46.

B met opzicht op de *uiterlijke aandoeningen, uitgangen, voorvoegfels, samenstelling, afleiding*, der woorden (§ 47, 48)

a lette men eerst op de *uitgangen van enkele* woorden. Hier moet men wel acht slaan, wat men voor den uitgang houden moet, waaromtrent *MOONEN*, en anderen, zich verzinne: zie § 49.

a Dan worden voor *Manlijke* gehouden

1 Sommige woorden die uitgaan op *aar*, en *ier*, *evenaar* enz. zie § 50.

2 Vele woorden op *er*, *luister*. Doch hier zijn ook vele V. *kamer*, en O. *masker*: zie dit beredeneerd § 50, 51.

3 Die op *el* uitgaan, zijn voor het grootste deel M. *hagel*. Daar onder zijn toch ook zo vele V. *tafel*, en O. *zuivel*, dat er bezwaarlijk een algemene regel op te maken is: zie § 52—54. — Men onderscheide hier van de woorden op *sel*, die O. zijn, *schep-sel*: zie § 55—7.

3 Die op *eel* uitgaan zijn dikwijls O. *toneel*. Doch er zijn ook M. en V. onder: zie § 58.

5 Vrij algemeen maken de uitgangen *sem*, en *em*, het woord *M. bliksem*, *adem*: gelijk ook bij intrekking *lm*, *rm*, *belm*, *arm*: zie § 59, 60.

6 De eindigen in *dom*, zijn *M.*, die den *staat*, de *magt*, of *gesteldheid*, ener zaak aanduiden, *eigendom*, *ouderdom*: — maar *O.* wanneer zij een *algemeenheid*, *gezelschap*, *ambt*, *bestier*, aanduiden, *Cbristen-dom*, *Hertogdom*: zie § 61.

b *Vrouwlijk* zijn de uitgangen

1 op *heid*, afkomstig van bijz. naamw., of deelw., en betekenende ene *boedanigheid* in het afgetrokkene, *goedheid*: § 62.

2 op *ing*, *inge*, afstammende van werkw. en beduidende de dadelijke *werking*, als *aandrijving*. — Hier onder moet men niet betrekken de woorden op *ling* (§ 38), en de oorspronkelijke *ring*, *baring*, *penning*, enz.: zie § 63.

3 op *te*, achter bijvoegl. naamw. *droogte*, *grootte*, *breedte*, *bitte* (voor *beete*, van *beet*). (§ 64—66.) — Ook wordt de *t* hier wel weggelaten: zie § 67. — Dit heeft ook plaats in naamw., die van werkw. afkomen, en op *te* eindigen, gelijk van *brouwen*, *sterven*, *schamen*, is *brouwte*, *sterte*, *schaamte*; zelfs met verkorting, gelijk van *drijven*, *geven*, *graven*, is *drift*, *gift*, *grast*;

— al beginnen ook de woorden met *be*, en *ge*, die anders omzijdig zijn, *begeerte*, *gelofte*; (§ 68); — ook, wanneer de naamw. af komen van de lijdende deelw. als: *genoegte*, *gedaante*, *gezindse*: § 69.

— Hier is echter noch al een en ander, dat zich bezwaarlijk naar dezen regel schikt: zie § 70. — En hier van zijn te onderscheiden de Onzijdige, als *geboomte*, *gewrogte*, *verstand*, *vernunft*, waarvan onder het O. geslacht nader: zie § 71, 72.

4 met *te* heeft veel overeenkomst de uitgang *de*, *liefde*, *waarde*, *weelde*, *weide*, *vreugde*, (§ 73)

5. Die op een zachte *e* eindigen, ook, wanneer zij den laatsten klinker, *b*, *d*, *f*, *g*, verdubbelen, zijn dikwijls V. *straffe*, enz.: doch hier tegen zijn vele bedenkingen: zie § 73, 74.

6. Woorden van werkw. afkomstig, en uitgaande op *ste*, en *st*, zijn dikwijls V. *gunste*. Doch ook hier zijn vele uitzonderingen: zie § 75—77.

7. Gelijk het ook is met den uitgang *ts*, *ds*, *tze*, *dze*, *koorts*, *rots*: zie § 77.

8. Op *uwe* zijn V. *zentuwe*, *scha-duwe*: (§ 78)

9. Woorden op *ij*, *ije*, *ie*, *rij*, *nij*, afgeleid van andere naamw., en enerl staat, bediening, of werking, aanduidende;

vooral, als zij instemmen met de Latijnsche *ia*, of Franfche *ie*; als *abdi*, *waardij*, *burgerij*, *dieverij*, *theologie*, *gloerie*: zie § 79. — Men verwarre echter hier mede niet onzijdige woorden, als *gerij*: § 80.

10. De uitgangen in *nis*, *nifc*, gevoegd achter werkw. of andere woorden, en een daad betekenende, maken een woord *V. beboudenis*. — Doch ook hier is enig verloop, en enige oplettendheid, in acht te nemen: zie § 81.

12. Vrouwelijk zijn, die, op *fchap* eindigende, afstammen van bijv. naamw., en ene *hoedanigheid* betekenen, *gramfchap*, *dronkenschap*; of, van zelfst. naamw. afgeleid, ene *algemeenheid* van personen in een vergaderd lichaam aanduiden, de *broederschap*: zie § 82.

c. Tot de *Onzijdige* woorden behoren,

1. die verkleinende uitgangen hebben *ke*, *ken*, *kijn*, *je*, *tje*; *tjen*, *tijn*, *lijn*; *bet kalfje*, enz.: zie § 83, 84.

2. Die uitgaan op *oen*, herkomstig van het Franfche *on*, *faiſoen*. — Hier bij zijn uitzonderingen: zie § 85, 86.

3. Die, in *fel* uitgaande, en van werkw. afkomstig zynde, ene voortgebragte zaak, ene werking, of een werktuig, aanduiden; *fchepfel*, *bakfel*, *dekfel*. — Ook hier

hier bij is oplettendheid nodig: zie § 55-57.

4. Die in *dom* eindigen, wanneer zij een *algemeenheid*, of *gezelschap van personen*, *ambt*, *bestier*, te kennen geven, het *Heidendom*, *Hertogdom*: zie § 61.

5. Die, in *schap* eindigende, afstammen van zelfst. naamw., en ene bediening, waardigheid, of gesteldheid ener zaak, uitdrukken; het *burgerschap*, *meesterschap*: zie § 82.

b. Wij gaan over tot de *samenstelde* woorden.

1. Woorden, uit twee naamw. saam gesteld, behouden het geslacht van het laatste woord der samenstelling; als *aardbodem*, *M. zangkunst*. V. (§ 87.)

2. Ook wanneer een onzer afscheidlijke voorzetsels voor een naamw. komt, behoudt dat naamw. zijn geslacht; *gang* M., zo ook *ingang*, *doorgang*; *grond* M., zo ook *afgrond*; *breuk* V., zo ook *afbreuk*, *inbreuk*. — Maar wanneer een onafscheidlijk voorzetsel *be*, *ge*, *ver*, *ont*, enz. voor een naamw. komt, endat naamw. afftamt van de onbep. Wijze der werkw. met afskapping van den uitgang *en* ter beduidenis van de werking van het werkw., als van *blazen*, *geblaas*, of ter beduiding van het gewrochte, als van *bakken*, *braden*, *bouwen*, *gebak*, *gebraad*, *gebouw*; dan zijn die naamw. O. zij-

166. Aanhangfel over de geflachten der

dig. Zo ook *bederf, verblijf, ontwerp*, enz.

— Dit alles wordt nader opgehelderd, en met onderscheidingen, en voorbeelden, breed bevestigd: zie § 88-101, en § 71, 72, 80.

3. Over taangestelde van een ander foort, als *klimop, handvol, waarom*, enz. zie § 102, 103.

c. De woorden, die van *Latijschen oorsprong* zijn, volgen in hun geflacht geen vasten regel: zie § 104-108.

II. Daar na bevestigt de Heer KLUIT nader enige *algemene* aanmerkingen, die ik, bl. 70-72, num. 1, 2, 4, bijgebragt heb; en voegt er enige herinneringen bij: zie § 109-116.

Zie daar, Lezer! den gewigtigen inhoud van de genoemde Voorrede van den Heer KLUIT. Die vordering in dit stuk wil maken, ga alles in bijzonderheden na; waar toe hem nu de weg is aangewezen.

Daar blijft echter een groot getal van woorden over, die men uit deze regels niet; of bezwaarlijk, ontdekken kan.

Om derzelver geflacht te kennen is een *Lijst* nodig, gelijk die van den Heer KLUIT, vooral de zesde uitgave van dezelve. Daar in wordt het geflacht van elk naamwoord beredeneerd, of met voorbeelden gestaafd; maar ook daar in worden vele nuttige aanmerkingen over geflachten in het gemeen, of ook over den aard der tale, de betekenis,

en

en afleiding, der woorden, gevonden.

Elk kan echter deze Lijst bezwaarlijk dagelijks bij de hand hebben, en opslaan. Daar toe is een beknopt werkje, als het mijne, gemaklijker. Daarom zal ik hier ook een *lijst* liden volgen van *zelfstandige naamwoorden, die meest gebruikt worden, en wier geslacht uit de regels bl. 66-72. en in dit Aanhangsel opgegeven, niet, of niet gemakkelijk, gekend wordt*, getrokken uit de Lijst van den Heer KLUIT, en groter, dan in mijne vorige uitgaven gevonden wierd. Ik zal slechts de woorden noemen, en de geslachten aanwijzen. M. zal beduiden het *Manlijke*: V. het *Vrouwlijke*: O. het *Onzijdige*. Het bewijs, en de woorden, die hier ontbreken, als minder gebruikte worden, zoeken men in den zesden druk van den Heer KLUIT. Doch dan zoeken men die woorden naar de spelling dier Lijst, daar ik ook hier in mijne eigene spelling volge. Om nu elken tot een nuttig, en gemakkelijk, gebruik dier Lijst van KLUIT te meer opleiden, plaats ik een * bij een woord, over welks geslacht enige bedenking, of verschil is. Ik noem dan ook alleen, of voor aan, het geslacht, dat meest aanneemlijk mij voorkwam. Wanneer in die Lijst van den Heer KLUIT nuttige aanmerkingen gevonden worden over het geslacht van enig woord, of ook

bij die gelegenheid over het geflacht van andere woorden, vindt gij in mijn lijsje bij zulk een woord het teken †. Meermalen zijn er in KLUITS Lijst aanmerkingen over de spelling, afleiding, betekenis, der woorden, of over den aard der tale, die men behoorde te lezen: daarom geef ik daar van aanwijs door het teken †. Hier door vervalt dan het gebruik, dat ik van deze tekenen maakte in mijne twee eerste uitgaven, wanneer ik door afzonderlijke tekenen op KLUITS, en op PIETERSONS, Lijst aanwijs gaf, en beduidde, dat PIETERSON van KLUIT verschilde. Zulk een aan wijs was niet meer nodig, nu de zesde druk van KLUIT later is, dan die van PIETERSON, en daar in van deze gebruik gemaakt is. — Eindelijk heb ik nog te melden, dat, wanneer woorden twee geflachten hebben, die beide dan genoemd zijn, b. v. M. V. en, wanneer een woord in dezen zin dit geflacht heeft, en in een anderen zin een ander geflacht, dat er dan staat, M of V. of O. — Nu volge mijne *Lijst* zelve.

* * *
* *
*

GESLACHT-LIJST

van Zelfstandige Naamwoorden, waar-
van bl. 167, 168 nader bericht
gegeven is.

A.	abberdaan, M.	akkerbouw, M.
Aal, M.	abdij, V. †	aks <i>bijl.</i> , M.
aalmoes, V.	abriboos Mof V †	al, O*
aam, O.	abydus (<i>een stad</i>) †	albast, O.
aanbeeld, O.	accent, <i>uitspraak</i>	alkoran, M.
aanbei, V.	Oteken, M.	almanach, M.
aanbieding, V.	acht, V.	aloe, V.
aandacht, V.	†achterdocht, V.	alpen, V.
aangezicht, O.	achterklap, M.	alfem, M.
aanhang, M.	achterfal, M.	altaar, O. M.*
aanleg, M.	adder, V.*	aluin, M.
aanschijs, O.	adel, M.	amandel, M.
aanschouw, M.	adelaar, M.	ambacht, O. †
aanvang, M.	adeldom, M.	amber, M.*
aanwas, M.	adem, N.	ambt, O.
aanwenst, V.	ademptocht, M.	amstel, M.
aanzien, O.	ader, V.	angel, M.
aanzoek, O.*	afdruk, M.	angst, M.*
aap, M.	afkeer, M.	anker, O. †
aard, M. †	aflaat, M.	antwoord, O* †
aardaker, M.	afscheid, O.	appel, M.
aardbodem, M.	aftocht, M.	arbeid, M.
aarde, V.	afstek, M.	arend, M.
aardkloot, M.	afval, M.*	arm, M.
aardrijk, O.	afuit, V.	armoede, V.
aars, M.	air <i>van koorn</i> , V.	arsenaal, O.
aas, O.	aker, M. of V.	as, V.*
	akker, M.	asch, V.

avond, M.	bank, V.	bek, M.
avondmaal, O	banket, O	beker, M.
avondftond, M	banneftement, O.	bekken, O.
azijn, M.	bark, <i>ſchip</i> V.	bekkeneel, O.
	barnte, <i>een hoop</i>	beklag, O.
	V. ‡	bel, V.
	bas, M.	belang, O.
Baai, V.	bast, M.	beleg, O.
baak, O.	bazuin, V.	beleid, O.
baan, V.	bed, O.	belet, O.
baar, V.	bede, V.	beletfel, O.
baard, M.	bederf, O.	balhamel, M. ‡
baars, M	bedevaart, V.	belofte, V.
baat, V.	bedgenoor, M, V.	baloop, O.
bad, O.	beding, O.	bende, V.
bagge, V. ‡	bedrijf, O.	beraad, O.
bajerd. M.	bedrog, O.	bereik, O.
bak, M.	bedwand, O.	berg, M.
<i>van een ſchip</i> V.*	beek, V.	bericht, O.
baken, O.	beeld, O.	berkemeier, M. ‡
bal, M <i>een dans-</i>	beemd, M.*	beroep, O.
<i>bal</i> O.	been, O. ‡	beroerte, V.
balais, V.	beer, M.	berouw, O.
balg, M. ‡	beest, O.	beſcheid, O.
balle, V.	beet <i>van biiten</i> .	beſlag, O.
balijn, <i>de ſtof</i> O. M. <i>een wortel</i> , V.	beftuit, O.	beftand, O.
† <i>bet bewerkte</i> V.	bef, V.	beftek, O.
balk, M.	begeerte, V.	beftier, O.
ballast, M.	begin, O. ‡	bevel, O.
balling, M. ‡	begrip, O.	bever <i>dier</i> , M.
ballingſchap, V.* ‡	behangfel, O.	<i>ſtof</i> , O.
balfem, M.	behoefte, V. ‡	beugel, M.
ban, M.	behoudenis, V	beuk, M.
band, M.	behulp, O.	beukelaar, M.
banier, V.	beitel, M.*	beul,

beul; M. ‡	Bliksem, M.	boot, M.*
beuling, M.	bloei, M.	bord, O.
beun, V.*	bloefel, O.	bordeel, O.
beurs, V.	bloem, V.	borst, V.
beurt, V.	bloed, O. ‡	borstel, M.*
bewijs, O.	Blok, O. †	bos, M.
bewind, O.	blös, O.*	bsch, O.
bezem, M.	bocht, V.	bot, V.*
bezie, V.	bod, O.	boter, V.
bezit, O.	bode, M. V.	hout, M.
bezwaar, O.	bodem, M.	bouw, M.
bibel, M.	boedel, M.	bouwen, M. ‡
biecht, V.	boeg, M. e	braassem, M.
bier, O.	boei, V.	brak, M.
bies, V.	boeier, M.	brand, M.
bigge, V.*	boek, O.	bras, M.
bij, V.	hoel, V. M. †	breidel, M.
bijl, V.	boender, M.	brein, O.
bijt, V.	hoert, V.	bres, V.
bikkel, M.*	boete, V.	breuk, V.
bil, V.	boezem, M.	briel, M.
bisdom, O.	bok, M.	bril, M.*
blad, O.	holk, V.	broek, V.*
bladwijzer, M.	bolster, M.	brok, M.
blame, V.	bom, V. ‡	bron, V.
blaar, V.	bondel, M.	brood, O.
blaas, V.	bondgenoot-	brug, V.
blaasbalg, M.	schap, O. of V. †	bruiloft, V.
blaker, M.	boodschap, V.	bui, V.
blank, M.	boog, M.	buidel, M.
blazoën, O. ‡	boom, M. †	buik, M.
bles, V.	boomgaard, M.	buil, V.
blije, V. ‡	boon, V.	buis, V.
blijk, O.*	boor, V.	buit, M.
blik, O.*	boord, O.*	bukking, M.*
		bul,

bul, V. of M.	damp, M.	doel, O.
buisster, V.	dan, M. †	doft, V.
bult, M.	dank, M.	dog, M.
bundel, M.	dans, M.	doier, M.
burg, M. * †	darm, M.	dolk, M.
bus, V.	das, M. of V. †	donder, M.
busfel, M.	dauw, M.	donker, O.
buurt, V.	deeg, O.	cons, O.
	deel, O.	dood, M. V. †
	deessem, M.	dooi, M.
C. †	degen, M. †	doop, M.
Cedel, V.	dek, O.	doopfel, O.
ceder, M.	deken, V.	doorn, M.
cel, V.	deksel, O.	docs, V.
chaos, M.	celline, V. †	dorp, O.
cherub, M.	den, M.	dorpel, M.
cijns, M.	deugd, V.	dorst, M.
cimbel, V.	deun, M.	draad, M. of O. †
ciment, O.	deur, V.	draai, M.
cirkel, M.	diamantsteen, M.	draak, M.
citer, V.	stof, O.	dras, M.
citroen, M.	dicht, O.	dragt, V.
	diefstal, M.	drang, M.
	dienst, M. †	drank, M.
	diep, O. †	draef, V.
	dier, O.	drek, M.
Daad, V.	dijggel, V.	drenpel, M.
dadel, M. of V. †	dij, V.	dreun, M.
dag, M.	dijk, M.	drieline, M.
dageraad, M.	dille, V.	drift, V.
dagge, V.	ding, O. †	dril, M.
dagvaart, V.	disch, M.	droes, M.
dak, O.	disfel, M.	droessem, M.
dal, O.	distel, V.	drom, M. †
daler, M.	dock, M. of O. †	drommel, M. †
daw, M.		dronk,

dronk, M.	eiland, O.	fluit, V.
droom, M.	eind, O.	fluweel, O.
drop, M.*	eisch, M.	fok, V.
druif, V.	ekster, M.	fontein, V.
druist, V. ‡	el, V.	form, V.
druk, M.	elkboog, M.	fornuis, O.
dubbel, O.	ellende, V. ‡	fortuin, V.
duif, V.	element, O.	fout, V.
duim, M.	emmer, M.	francijn, O.
duin, O.*	enkel, M.	fruit, O.
duister, O.	ente, V.	fuik, V.
duit, M.	erf, O.*	
dukaat, M.	ernst, M.*	G.
du, M.	eris, M.	
duur, M.	erwt, V.	Gaarde, V. M. †
dwang, M.	eschboom, M.	gaas, O.
dweil, M.* †	escheiland, M. ‡	gade, V.
	etmaal, O.	gal, V.
E.	etter, M.	galei, V.
	euvel, O. ‡	galerij, V.
	evenaar, M.	galg, V.
	ezel, M.	galioen, O.
		galm, M.
Ebbe, V.*	F. ‡	galop, M.
echt, M. V.*		gang, M.*
edik, M.	Fabel, V.	gans, V.
eed, M.	faal, V.	gareel, O.
eend, O.*	faam, V.	garen, O.
eendragt, V.	feest, O.*	garf, V.
eer, V.	feil, V.	garnaat, V.
eerbled, M.	filozof, M. ‡	gast, M.
eeuw, V. ‡	fiool, V.	gat, O.
egge, V.*	flesch, V.	gave, V.
ei, O.	floers, O.	gebaar, O.
eigendom, M.*	flum, V.	gebed, O.
eik, M.		
eikel, M.		

gebeente, O.	gelid, O.	gestoelte, O.
g-bergre, O.	gelofte, V.	getal, O.
gebid, O. ‡	geloof, O.	getij, O.
gebit, O.	gelid, O.	getuige, M.
gebod, O.	geluid, O.	getuigenis, O.*
geboorte, O.	geluk, O.	gevaar, O.
geboorte, V.	gemaal, M. V.	gevaart, O.
gebouw, O.	van maen, O. †	geval, O.
gebrek, O.	gemeen, O.	gevel, M.
gebruik, O.	gemenebest, O.	gevest, O.
gedaante, V.	gemeente, V.	gevoelen, O.
gedachte, V.*	gemoed, O. †	gevogelte, O.
gedarunte, O.	genade, V.	gevolg, O.
gedeelte, O.	genaegte, V.	geur, M.*
gedicht, O.	genot, O.	geus, M. of V. †
geeierte, O.	gepeupel, O.	geur, V.
geding, O.	geraante, O.	gewaad, O.
gedrag, O.	gere, M. †	gewag, O.
gedrang, O.	gerecht, O.	gewas, O.
gedrocht, O.	gereedschap, O.*	geweer, O.
gedult, O.	gereide, O.	geweide, O.
geesfel, M.*	gerijf, O.	gewelf, O.
geest, M. †	gerst, V.	geweld, O.
geheim, O.	gerucht, O.	gewest, O.
geheimenis, V.*	geschenk, O.	geweten, O.
gehemielte, O.	geschil, O.	gewigt, O.
geheugen, O.	geschrift, O.	gewin, O.
geheugenis, V.	geschut, O.	gewisfe, O.
gehoor, O.	geslacht, O.	gewoonte, V.
gehugt, O.	gesp, M. V. †	gewormte, O.
geit, V.	gest, V.	gewoud, O. †
gek, M.	gestalte, V.*	gewricht, O.
geklank, O.	gesteente, O.	gezach, O.
gelaat, O.	gestel, O.	gezang, O.
geleide, O.	gesticht, O.	gezant, M. V.
		gezel,

gezel, M. V.	groen, O.	hans, M. †
gezelschap, O.	groente, V.	hand, V.
gezicht, O. †	groep, V.	handschoen, M. *
gezin, O.	groete, V.	handvest, V.
gids, M. V.	groeze, V. †	handvol, V. †
gier, M.	grond, M.	hap, M.
gift, O. †	grom, O.	haring, M.
gild, O.	grop, V.	harnas, O.
git, V.	gros, O.	hark, V.
glans, M.	grot, V.	harp, V. *
glas, O.	gruwel, M.	harpoen, M.
glimp, M.	gulden, M.	hars, O.
gloed, M.	gulp, V.	harst, M.
god, M.	gunst, V.	hart, O. †
goed, O.		har'stocht, VM.
golf, V.	H.	* †
gom, V.	Haag, V. *	haspel, M.
gordel, M.	haagdis, V.	have, V.
gordijn, O. *	haai, M.	haven, V.
gort, V.	haak, M.	haver, V.
goud, O.	haal, M. V. of †	havik, M.
graad, M.	haan, M.	hazelaar, M.
graan, O.	haard, M.	hecht, O. †
grauw, O.	haas, M. †	heester, M.
gracht, V.	haast, V.	hef, V.
graf, O.	haat, M.	heide, V.
gras, O.	hagel, M.	heil, O.
graveel, O.	hair, O.	heim, O.
greep, V. of M. †	hak, V. *	heining, V.
grendel, M.	holm, M.	heir, O.
grens, V.	hals, M.	hek, O.
greppel, V.	ham, V.	hekel, M.
griffel, O.	hamci, V. †	hel, V.
groef, V.	hamer, M.	helst, V.
groei, M.	handel, M.	helikon, M.

hellebaard, V.* †	honger, M.	huur, V.
helling, V.	honig, M.	huwelijk, O.
helm, M.	hond, M. †	hysop, M.*
helmet, O.	hoofd, O.	
hemel, M.	hoogmoed, M.	J.
heind, O.	hoogtijd, M.* †	
hen, V.	hooi, O.	Jaar, O.
hengst, M.	hoon, M.	jadder, O.
hennep, O.	hoop <i>menigte</i> , M.	jaat, V. of O. †
herberg, V.	hoorn, M.	jak, O.
herfst, M.	hop, V.	jammer, O.
herfen, V.*	hope, V.	jenever, M.
hert, O.	horde, V.	jeugd, V.
heul, O.*	horizon, M.	jicht, V.
heup, V.	horfel, V.	ijl, V.
heuvel, M.	hot, V.	ijm, V.
hiel, M.*	houw, M.	ijs, O.
hinde, V.	hout, O. †	ijver, M.
hinder, O.	houtmijt, V.	ijzer, O.
historie, V.	houweel, O.	ingewand, O.
hitte, V.	houwer, M.	inham, M.
hoed, M.	hoze, V.	inhoud, M.* †
hoede, V.	hui, V.	inkt, M.
hoef, M.	huid, V.	intrede, V. †
hoek, M.	huig, V.	invoer, M.
hoen, O.	huik, V.	inzicht, O.
hoep, M.	huis, O.	jol, V.
hoepel, M.	huisraad, O. †	jong, O.
hoest, M.	hul, V.	jongeling, M.
hoeve, V.	hulde, V.	jordaan, M. V.*
hof, O. M.* †	hulk, V.	juk, O. †
hok, O.	hulp, V.	jurk, V.
hol, O.	hulsel, O.	juweel, O.
honderd, O.	hut, V.	ivoor, O.

K.	kans, V.	kieken, O.
Kaai, V.	kansel, M.	kiel, V.
kaak, V.	kant, M. †	kiem, V.
kaap, V.	kap, V.	kies, V.
kaar, V.	kapitool, O.	kiei, V.
kaarde, V.	kapittel, O.	kieuw, V.
kaars, V.	karn, V.	kijf, V.
kaars, V.	karper, M. *	kim, V.
kaart, V.	kartouw, V.	kin, V.
kaas, V. †	kas, V.	kind, O.
kaats, V.	kassia, V.	kist, V.
kaauw, V.	kastanje, V.	kladde, V.
kabel, M.	kasteel, O.	klaauw, M.
kabinet, O.	kat, V. †	klagt, V.
kabbelfauw, M.	katrol, V.	klai, V. †
kachel, V. *	keel, V.	klak, V.
kaf, O.	keer, M.	klamp, M.
kajuit, V.	kegel, M.	k'ank, M. †
kalf, O.	kei, M.	klap, M.
kalk, V. *	kelder, M.	klaver, V.
kalkoen, M.	kelk, M.	kleed, O.
kalot, V.	kennis, V.	keinoed, O.
kam, M. *	keper, V.	klem, V. *
kameel, M.	kere, V.	klep, V.
kamer, V.	kerk, V. †	klepel, M.
kamfer, V.	kerker, M.	kleur, V. *
kamille, V.	kermis, V.	klier, V.
kamp, M.	kern, V.	klimop, O.
kan, V.	kers, V.	kling, V.
kanaal, O.	kervel, V.	klinker, M.
kandeel, O. *	ketel, M.	klip, V.
kaneel, O.	keten, V.	kloet, M.
kandelaar, M.	keuken, V.	klok, V.
kanker, M.	keur, V.	klomp, M.
kanon, O.	keus, V.	kloof, V.
	M	kloos-

klooster, O.	kolf, V.	kracht, V.
kloot, M.	kolk, V.	kraag, M.
klopper, M.	kolom, V.	kraai, V.
klucht, V.	kom, V.	kraak, V. of M. †
kluft, V.	komeet, V.	kraam, V.*
kluin, V.	komkommer, V.	kraan, V.
kluister, V.	kommer, M.	krak, M.
kluit, V.	kompas, O.	krakeel, O.
kluwen, O.	komst, V.	kramp, V.
knaap, M.	konijn, O.	krans, M.
kneep, V.	koning, M. †	krat, O.
kneppel, M.	konst, V. †	kreeft, M.
knevel, M.	kooi, V.	kreet, M.*
knie, V.	kool, V.	kreits, M.
knijf, O.	koon, V.	kreng, O.
knik, M.	koop, M.	kreuk, V.
knijp, V.	koophandel, M.	krib, V.
knip, M.	koor, O. †	krijg, M.
knobbel, M.	koord, V.	krijt, O. †
knods, V.	koorn, O.	krimp, V.
knokkel, V.*	koorts, V.	kring, M.
knol, M.	koot, V.	kristal, O.
knoop, M.	kop, M.	kroeg, V.
knop, M.	koper, O.	kroes, M.*
knor, M.	koppel, O.	krokodil, V.*
koek, V.	koraal, O.	kronkel, M.
koekkoek, M.	korf, M.	kroon, V.
koers, M.	kork, M. O †	kroos, O.
koets, V.	korrel, V.	kroost, O.
koffer, O.	korst, V.	krop, M. of V. †
kogel, M.	kost, M.	kruik, V.
koker, M.	kot, O.	kruim, V.
kol, V.	koude, V.	kruin, V.
kolder, M.	kous, V.	kruis, O.
	krabbe, V.	kruid,

kruid, O.	landschap, O.* †	leur, V. †
kruk, V. of M. †	lap, M.	leuze, V.
krul, V.	lasc, V.	lichaam, O.
kudde, V.	last, M. of O. †	licht, O.
knif, V.	laster, M.	lidmaat, M.
kuil, M.	lat, V.	lid, O.
kuip, V.	latouw, V.	lied, O.
kuit, V.	lauwer, M.	liefde, V.
kunne, V. †	lebhe, V.	lier, V.
kunst, V.	ledekant, O.* †	lies, V.
kus, M.*	leder, O.	lieverij, V. †
kussen, O.	leed, O. †	lijf, O.
kust, V.	leem, O.	lijfdocht, V.
kwaal, V.	leemte, V. †	lijk, O.
kween, V. †	leen, O.	lijm, O.
kwijl, V.	leer, V.	lijn, V.
	leest, V.	lijnwaad, O. †
L.	leeuwrik, M.	lijst, V. †
	leeuw, M.	lijster, V.
Laan, V.	leger, O.	limoen, M.
laars, V.	lei, V.	linde, V.
lach, M.*	lel, V.	linie, V.
ladder, V.	lelie, V.	linnen, O.
lade, V.	lemmer, O. of V. †	liut, O.
lage, V.	lemmet, O.	lip, V.
lak, M. of O. †	lenden, V. †	list, V.
laken, O.	lening, V. †	lits, V.
lam, O.	lente, V.	lodder, M. †
lamp, M.	lepel, M.	loet, V.
lampet, O.	les, V.	lof, M.
lancet, O.	lesfenaar, M.	lok, V.
landouw, V. †	leter, V.	lombard, M.
lans, V.	leven, O.	lommer, V.
land, O.	lever, V.	long, V.
lantaarn, V.	leugen, M.	lonk, M.*
		lont,

lont, V. of O. †	magt, V.	metaal, O.
lood, O.	majesteit, V.	middel, O.*
loof, O.	mai, M.	midden, O.
loog, V.	male, V.	mier, V.
look, O.	mam, V.	mijl, V.
loon, M. O.*	mammon, M.	mijn, V.
loop, M.	man, M.	mijter, M.
loot, V.	mand, V.	mis, V. †
loots, V.	mangel, O.	milt, V.
lot, O.	manier, V.	min, V. †
lover, V.	manna, O.	minuut, V.
lubbe, V.	manschap, V.	wirre, V.
lucht, V.	manslagt, V.	mis, V.
luim, V.	mantel, M.	misbaar, O.
luiperd, M. †	mare, V.	misbruik, O.
luister, M.	marmelade, O. M. †	misdrijft, O.
luit, V.	masker, O.	misgreep, M. V.*
lul, V. †	mast, M.*	mispel, M.
lust, M.	mat, V. of O. †	mist, M. †
	matras, V.	modder, V.*
	mede, V.	mode, V.
M.	mededogen, O.	moed, M. †
Maag, V.	neel, O.	moederslacht, V.
maagdom, M.*	meer, O.*	moedwil, M.
maagschap, V. O. †	meineed, M.*	moejte, V.
maal, O. V.* †	melk, V.	moer, V.
maaltijd, V. M. †	meloen, V.	moeras, O.*
maau, V.	menigte, V.	moes, O.
maand, V.	mensch, M.* †	mof, V.
maar, V.	merg, O.	moker, M.
maat, V.	merk, O.	mol, <i>dier</i> , M. †
made, V.	merkt, O.	<i>bier</i> , V.
magazijn, O.	mes, O.	molen, M.
magistraat, M.* †	mest, V.*	mond, M. †
magneet,	met, O.	monster, O. †
		moord,

moord, M.	rardus, M.	offerand, V. †.
moot, V.	nat, O.	ogenblik, O. *
morgen, M. of O. †	natuur, V.	ojevaar, M.
morgenstond, M.	navel, M.	oir, O.
mortier, M.	nazaat, M.	okfel, M.
mosch, O.	nebbe, V.	olie, V. *
mosfel, V.	neep, V.	olifant, M.
most, M.	nek, M.	olijf, M.
mot, V. of O. †	nerf, V.	once, O. †
monw, V.	nering, V.	onderhoud, O.
mouke, V. †	nes, M.	onderscheid, O.
mout, O.	nest, O.	onderst, O.
muide, V.	nestel, M.	onderstand, M.
mug, V.	net, O.	onderwijs, O.
muil, M.	netel, M. V. *	ongel, O.
muis, V.	nevel, M.	ongelyk, O.
munt, V.	neus, M. *	ontbijt, O. *
musch, V.	nier, V.	ontwerp, O.
muts, V. †	niet, O. *	ontzach, O.
maur, M.	nijl, M. *	ontzet, O.
muzijk, V.	nis, V.	oof, O.
mijt, V.	nood, M. *	oog, O. V. * †
	noorden, O.	oigmerk, O.
N.	noot, V.	oogst, V.
	nooddruft, V. †	oor, V.
Naald, V.	nuk, V.	oor, O. V. * †
naam, M.	nut, O.	oorbaar, O. * †
naad, M.	nijl, M. †	oord, M. O. *
nacht, M. * †		oordeel, O.
nachtegaal, M.	O.	oorlog, M. V. O. †
nachtuid, M.		oorsprong, M.
nadeel, O.	Oceaan, M.	oort, O.
nadrak, M.	ochtend, M.	oorzaak, V.
nagel, M. v	oever, M.	oosten, O.
nap, M.	offer, O. * †	oetmoed, M.